

KVINDESKIKKELSER

I NORSK AANDSLIVS HISTORIE

II. ALVILDE PRYDZ

LILLY HEBER

KVINDESKIKKELSER

I NORSK AANDSLIVS HISTORIE

II. ALVILDE PRYDZ

OSLO
OLAF NORLIS FORLAG
1925

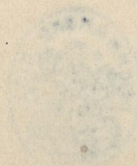
195

2178

839.9

P.956 h

12x

TIL NORDENS KVINDER.

Når store nybrotstider i menneskehetens historie nærmer sig, da sendes pionerene ned til jorden for at bane vei for det som skal komme.

Pionerens livsindsats tilhører ikke et enkelt land, et enkelt folk — den er hele menneskehetens eie.

Dette oplever vi Nordens folk gang på gang, når en av vore førerskikkelser fremstår og gjør sin gjerning.

Så inderlig forbundet er vi i virkeligheten, vi skandinaver, at det ene folks rigdom blir de andres åndelige eie, og for hver og en av vore store går ekspansionsveien gjennom Nordens åndsliv ut i verdens åndsliv.

Kvindene verden over, også Nordens kvinner, idag på terskelen til en ny tid, ansigt til ansigt med de overvældende oppgaver en overgangsalder som denne stiller til os, trenger det grundlag som tradition og historisk sammenheng gir, det grundlag som pionerens modige selvforglemmende livsarbeide skaper for efterfølgende slechter.

Derfor vies denne skildring av en av Norges kvindelige pionerer, ikke bare til Norges, men til Nordens kvinder, de har alle del i Alvilde Prydz's livsindsats, de har git til den og fåt av den.

Det er nødvendig at vi finder hinanden mer og mer, vi nordiske kvinder. Sammen kan vi ta et løft for den nye tid og dens byggende arbeide, som vi enkeltvis aldrig vilde magte.

Måtte Alvilde Prydz's eksempel, hendes glø-dende tro, hendes ubøielige vilje, hendes modige kamp styrke os til vort arbeide for menneskehetens sak i denne store menneskehetens vårtime.

FORORD

Alvilde Prydz efterlot sig ved sin død et rikt, hittil ubearbeidet literaturhistorisk forskningsmateriale og en hel række hittil utrykte literaturhistoriske dokumeter, som hun testamentarisk overdrog nærværende boks forfatter at „ordne og forvalte“.

Dette stof viste sig ved nærmere granskning at ha delvis betydelig interesse, både som literære, og mangen gang også som rent menneskelige, dokumenter.

Dette gjælder såvel hendes ungdomsdigte og dagboksbladene fra sommeren 1865, som det eiendommelige utkast til den nye bok, som Alvilde Prydz aldrig rak at utforme — døden kom før hun for alvor kunde ta fat på den, „denne digtning der brænder mig på sjelen,“ som det heter i et brev få måneder før hendes død.

Men også hendes mangfoldige studiehefter, og brevene til og fra Alvilde Prydz, kaster et interessant lys over hendes utviklingshistorie og hele hendes livsverk.

Da samtidig en dypere indlevelse i denne livsindsats klarla for mig dens rent literatur- og åndshistoriske betydning, har jeg set det som min opgave i store træk at søke at gi en så vidt mulig uttømmende skildring av Alvilde Prydz's liv og digtning, ta med av dette rike dokumentmateriale det som en eftertid bør kjende, selv det som, formelt set, er meget ufuldkomment.

Endda ligger meget i sig selv værdifuldt stof unyttet hen, som jeg håber senere at kunne offentliggjøre i mindre avhandlinger og artikler — her er bare brukt det som naturlig fører sig ind i en fremstilling av hendes liv og digtning.

Hvad selve gjengivelsen av dette hittil utrykte stof angår har jeg som regel fulgt Alvilde Prydz's egen, temmelig varierende retskrivning og bare tilføiet et og andet tegn, når klarhet krævet det.

Interessant er det at se at Alvilde Prydz i et enkelt ungdomsdigt bruker helt moderne norsk retskrivning, mens hun i en senere periode nærmet sig sterkt dansk sprogtone, for igjen at vende tilbake til norsk form.

Hvad denne boks titel angår har jeg valgt at kalde den Kvindeskikkelser i norsk åndslivs historie, II, efter en serie literaturhistoriske forelæsninger, holdt ved Oslo universitet høstsemestret 1925, hvor jeg efter en kortere fremstilling av *Camilla Colletts* livsverk gav en mer indgående skildring av *Alvilde Prydz's* utviklingshistorie og literære produktion.

Det er forutsætningen at min bok om *Camilla Collett*, som utkom i 1913, skal danne første bind i den påbegyndte serie monografier over kvinders indsats i moderne norsk literatur og samfundsliv. —

Blommenholm, september 1925.

Lilly Heber.

Alvilde Prydz's liv var en kamp mot overmagt — en eneste seig ubøielig kamp mot magtene i hendes eget indre, med trange og tunge ydre menneskekår, hendes egne og andres.

Aldrig gav hun tapt.

Aldrig slog hun av hvor der gjaldt ret og retfærdighet.

Aldrig blev hun træt av at haabe og tro og lide sig fremover mot det mål hun så hildre langt borte.

Derfor, om hendes livskamp var tung som få, blir den til en sund og kvægende styrkedrik for dem som følger den på nært hold:

Vi føres ind i det hemmelighetsfulde livets verksted, hvor evner lutres i lidelsens ild, hvor viljer hærdes til de blir blanke som stål, hvor menneskehjerter med al deres drøm og længsel glemmer sig selv og sit eget for at tjene allivets vekst og mål.

FØRSTE KAPITEL

BARNDOM OG UNGDOM

I.

BARNDOM.

Det er i barndomsårene og de allerførste ungdomsår av en digters liv at grundvolden lægges for det følgende livsverk.

I de år bryter digtersindets individuelle anlæg frem og skaper sig umiddelbare uttryk i liv og handling, stundom også i ord.

Et studium av Alvilde Prydz's efterlatte papirer bekræfter dette faktum.

Selvbiografiske notater, dagboksblade og en rigdom av hittil utrykte digte fra hendes allerførste ungdom tegner billedet av en i høi grad særpræget digterpersonlighet, et stort anlagt menneske, og kaster lys ind over en djerv livsindsats. —

Alvilde Prydz som er født i revolutionsåret 1848, den 5te august på Tosterud gård ved Fredrikshald, fortæller selv om sine forældre:

„Min far tilhører en gammel slekt som før reformationstiden indvandret fra Tyskland til Sverige og derfra spredte sig til Norge. Gjennom århundreder har den vidst at bevare slegtsstyrken og slegtsenergien — familiens gamle våben har, eiendommelig nok,

et felt med sindsbilleder for vilje og energi. . . . Min mor er dansk; men tilhører en gammel sterk, eiendommelig begavet slegt som har skjænket Danmark flere av dets største kunstnere. . . . I dette hjem blev der git et enestående eksempel for den barneskare . . . på 12 . . . som vokste op der. To sterkt anlagte, begavede mennesker har der under en aldrig svigtende kjærlighet og opofrelse og med en klarsynthet som aldrig tok feil, jevnet den vei som skulde vandres, pekt mot de store mål, lært os at *ville* og at *kunne*." (Nutid, Finland, okt. 1898, s. 244, ff.).

Om moren fortæller en av Alvilde Prydz's søstre i et privatbrev:

„Mor var jo både en åndelig og en legemlig kraft. . . . Hvad hun har utrettet . . . det er vanskelig at få sagt. . . . Trods en verden av slit . . . der var så mange barn — hvert år kom jo et nyt . . . hun fik dog tid hver kveld til at læse høit og føre os ind i eventyrverdenen og stemme vort sind. Ja alt hun læste — først eventyr, senere de større ting.“

I en enquête foranstaltet av „*Hver 8 Dag*“ gir Alvilde Prydz selv følgende skildring av sin barndom (1913, nr. 34):

„Hvorledes jeg blev digter?“

Ja, det er ikke saa let at svare paa. Jeg undres, om jeg ikke var det før min tanke blev til. — —

Jeg maa uvilkaarlig tilbake til min barndoms første indtryk. Min fantasi var stadig paafærde, helt fra før jeg var 2 aar.

Vi bodde paa landet. En dag skulde min mor ut paa en milelang tur i besøk til nogle venner. Og jeg skulde være med.

Jeg blev baaret ut og lagt paa nogle hvite puter i bunden av den lukkede vogn. Min fantasi var allerede paafærde. Naar jeg vil, kan jeg efterfor- nemme mit indtryk av det hele, med vognens rysten og rullen. Jeg var kommet ind i noget nyt sælsomt, en hvit vuggende verden.

Til mine forældres eiendom hørte en gammel birkelund, hvor der var saa ganske anderledes, end inde i stuerne.

Og jeg hadde allerede i en saare ung alder den forestilling, at den var min private eiendom. Der gik jeg ut med alle mine smaa skuffelser. Hadde jeg lidt nogen overlaster inde i barnekammeret, derute fik jeg fuld erstatning og trøst.

Jeg talte med stenene, med trær og blomster. De var alle mine personlige venner. Og jeg gav allesammen navn derute, for jeg maatte jo vite, hvad de het.

Og saa inde i barnekammeret, der hadde vi Marte som fortalte eventyr. Martes forraad var uut- tømmelig, hendes fantasi likesaa. Aa, som vi barn fraadset i eventyr og historie! Og naar Marte som en ekstrabelønning for noget, satte sig hen til min seng om aftenen og fortalte en historie for mig alene, da gyste det i mig av velbehag og natten som fulgte efter blev fuld av farver og festlig klang.

Jeg var vel en 6—7 aar, da jeg fik min første

siljufløjte. Med den stjal jeg mig ut om aftnerne, væk fra barnepiken, som søkte mig for at faa mig tilsengs.

Og jeg gjemte mig nede i den store gamle have, som laa der i fin, varm dæmring, fuld av spirende vaar. Der satte jeg mig i en krok, spilte paa min fløjte og brast i taarer, overvældet av aftenens magt.

Det var min hemmelighetsfulde glæde hele den forsommer at stjæle mig ned ganske alene i denne duftende, gamle have, i det deilige sommermørke, med vuggende, hviskende trær, og hvor det listet saa sagte over gangene. Jeg syntes ikke det var blomster, som gik der. Jeg følte mig saa rik.

For hver aften syntes jeg, det var mit alt det, som fandtes i haven. Om dagen var det jo mor, som eiet det.

Nogle aar senere fik jeg fat paa Øhlenschlægers digte. De avløste siljufløjten. Jeg maatte altid læse dem alene nede i haven. Og jeg fik aldrig nok av „Wiedewelt“ og „Underlige aftenlufte“. Jeg vugget mig i versenes velklang, de beruste mig og bragte mig i oprør. Jeg svømmet hen i taarer, betat av en følelse av noget beslegtet inde i mit eget sind, en fornemmelse av en rigdom derinde, hemmelighetsfuld skjøn, — en fornemmelse jeg skylder mange av mine barndoms- og ungdoms taarer. — —

Jeg begyndte at spille piano. Skalaerne forekom mig saa usigelig bedrøvelige, især c-dur, at jeg ofte ikke holdt ut at øve mig paa dem. De blev til store, øde sletter med en elv, som suste langt,

tungt. Saa var det de femtonige øvelser, de blev allesammen til smaa, triste historier. Siden fik jeg øve mig paa en maurisk melodi. Da blev det værre. Det gik for sig nede i Spanien. Hun elsket en deilig ridder og flygtet med ham. Men hendes far forfulgte dem. De blev grepet og dræpt begge to.

Jeg laa nedover pianoet og graat da mor kom ind.

„Du graater saa meget, du barn,“ sa mor vemedig. „Gjør ikke det! Det kommer tidsnok.“

Det gjorde det ogsaa.

Jeg tror det var i 8-aarsalderen, at jeg første gang læste en novelle. Det var i et gammelt tidskrift, Hermoder. Den betog mig mægtig. Jeg fik det ut av den, at der var et marmorslot i en herlig skog, hvor maanen altid kastet sølvglans over stolte, brusende trær. Inde i slottet bodde en prinsesse med sine damer, nogle luftige væsener klædt i hvidt. De behøvet ikke at gaa, de hadde vinger. De fløi omkring i skogen, mellem de sølvglinsede trær, og hver aften kom de flyvende ut gjennem aabne vinduer ned i skjønne basiner utenfor i slotshaven og tok bad mellem de plaskende straal.

Senere fik jeg fat paa den boken igjen. Og jeg tænkte: nu skal jeg da se efter, om de brukte at flyve, disse menneskene. Jeg ledte, men fandt ikke spor av det. Og ikke var der hverken noget slot eller nogen skog. Men jeg syntes allikevel, der laa tilbake en viss forunderlig glans over det hele. — —

Endel aar efter dette, i 18—20 aars alderen, faldt den boken mig igjen i haanden. Og jeg tænkte: nu skal jeg da sandelig se ordentlig efter i denne merkelige fortællingen. Og jeg saa efter. Da var glansen ogsaa væk. Der fandtes ikke spor av den igjen. Det var det tommeste, argeste tøv — det var det, som de svenske saa udmerket betegner med ordet „smørja“.

I 13—14 aars alderen skrev jeg smaa komedier, som blev spillet paa skolen. Ved den tid kom ogsaa mit første digt styrtende over mig en dag som jeg gik nede i Kongensgate og skulde ind et sted og ta prøver paa skotsk tøj. Der blæste vaarvind i gaterne, og der kom en utlængsel over mig med saadan styrke, at jeg brast i taarer ved det. Og saa med ét var jeg ikke længer i Kongensgate og skulde hente prøver. Jeg var et sted langt derfra, hvor det suste fra træer, hvor det bruste fra hav — og de tre vers, som aldrig blev skrevet, sluttet alle med det samme hjertesuk:

„Saa langt, som disse skoge suser
saa langt som disse bølger bruser
jeg ønsker, at jeg var!“

at jeg allikevel vandret i Kongensgate, hadde jeg i øieblikket ingen fornemmelse av.

Et par aar senere nedskrev jeg saa for første gang et digt. Det var et skrik av længsel efter at komme bort fra skolelivet. Jeg vilde væk fra alt, ind i en ganske ny verden. Jeg følte en nagende

uro og kunde ikke finde udtryk for hvad der gjæret og brød i mig. Og jeg utbryter i min fortvilelse, at naar alle disse billeder og tanker stiger i mig:

„Se, da kan jeg ikke male —
se, da kan jeg ikke tale!“

Men diktet slutter allikevel med det fortrøstningsfulde haab at:

„engang lysner det i drømmen,
se, da skal du kunne male,
engang klarer tankestrømmen,
se, da skal du kunde tale!“

Endda en barndomsskildring har vi fra Alvilde Prydz's hånd, skrevet i 17-års alderen da hun var guvernante i Telemarken.

I et gammelt gulnet håndskrevet hefte med vers, alle hendes egne, i digtet *Et Suk og et Minde*, findes følgende avsnit:

. . . Jeg skuede grant min Faders Lund
Jeg følte snuse vor gamle Hund
I Tanken det kjære Fædrenetun
Med Barndommens Leg laa aaben. . . .

— — —
Her er den dybe svale Lund
med de ærværdige Birke
der laa jeg mangan Aftenstund
mens Fuglene sjunge saa sødt i Blund
Lysalfen paa Konavllens Bund
med Teppe af Rosers Virke.
Ak du har jo Vinger og bruger dem ei,
jeg tænkte, kjære du, laan dem til mig.

Saa vil jeg flyve og svinge mig op
til hin purpurne sølvblaa Top
deroppe i Skyernes Vrimmel.

Men jeg blir vel stor engang, ogsaa jeg,
da selv jeg faar Vinger, men længer end dig
jeg vist flyver min Vei.

Alvilde Prydz synes som næsten alle særlig begavede barn at ha levet sit drømme- og fantasi-liv for sig selv midt i den store søskenskare.

„Jeg . . . betrakter nu . . . Livet fra en langt lysere Side end jeg i min Barndom gjorde, da jeg vandrede blandt mine Omgivelser som en der ikke hørte hjemme,“ skrev hun som 18-årig til daværende stud. theol. J. L. Qvisling.“

Om sin skolegang fortæller Alvilde Prydz at hun allerede i 7-årsalderen lærte fransk og stadig drev selvstændige studier ved siden av læsningen i skolen. Hun bragte derfor med sig ut i livet et fond av solide kundskaper.

Familien var imidlertid flyttet til Kristiania, hvor Alvilde blev konfirmert av den senere biskop Tandberg, som da forrettet ved Vor Frelses kirke. Siden bar det ut i verden.

II.

UNGDOMSMINDER.

Sommeren 1865 finder vi Alvilde Prydz, 17 år gammel, som guvernante hos presten E. H. Fridrichsen på Mo prestegård i Telemarken.

Samtidige fotografier og skildringer, men fremforalt hendes egne dagboksblade, vers og brever fra den tid samler sig om at gi et eienommeligg og særpræget billede av Alvilde Prydz i hendes aller første ungdom.

Meget stille og tilbakeholden, liten og uanselig av ydre, mager og blek — det var det første indtryk. Siden opdaget man en bred, intelligent pande, tænksomme øine, som så meget, og så godt, et fint bygget legeme med vakkert formede armer og aristokratiske hænder. Over hele skikkelsen noget mykt og gjennom musikalsk.

Ellers var hun — med al sin sikre selskabelige takt — en bestemt liten dame med sine egne meninger om alt og alle og med mod til at avlægge sin visit hos Telemarksbygdenes mest ærefrygtindgydende honoratiore. Bak denne næsten vesle-

voksne ro og sikkerhet en overfølsom mottagelighet for indtryk, et stadig vibrende stemningsliv. Og en god portion ungdommelig humor.

Gang på gang bryter den forfriskende frem, aldrig i ungdomsdigtene, som for det meste er grublende og tungsindige, men så meget mer i dagboksbladene fra sommeren 1865, hvor hun med stor klarhet og en rigdom av fine naturskildringer fortæller om fotturen fra Mo til Tinn prestegård og valfarten til Vestfjorddalen.

To store oplevelser hadde Alvilde Prydz denne sommer, møtet med en beslegtet sjæl, en ung prestedatter av samme alder som hun selv, dette møte som utviklet sig til et livslangt, trofast venskap — og turen til Rjukanfossen med Gausta, hvit og blændende, tvers over dalen til venstre.

Alvilde Prydz fortæller selv om opstigningen gjennom Vestfjorddalen.

„Veien slyngede sig langs den brusende Maanelv der saa smaat begyndte at fortælle om hvor den kom fra, og paa begge Sider hævede sig himmelhøie Fjelde og foran os saa alt saa tillukket ud. Tanken higede gjennom dem, den vilde saa gjerne frem, den syntes Foden gik saa smaat. Og dog var der saa megen Skjønhed og Høihed og Pragt hvor jeg vendte Øiet, at det kunde ei blive mæt af at dvæle derved. Jeg var jo i Vestfjorddalen. Men Rjukan, Haabet om at se Rjukan, bragte dog min Sjæl til at bæve af en utaalmodig Længsel, omendskjønt den ogsaa nød Øieblikket og i fulde Drag

indsugede hvad den gennem Øiet modtog. Underveis saa vi Toppen af Gaustad lidt efter lidt at komme tilsyne bag den mægtige Fjeldvæg, der begrænsede Dalen til den ene Side, og oppe paa Høiden af Bakken saa vi den hele Top hæve sig klart og spids som en Kegel op mod den blaa Himmel. Jeg skal aldrig glemme det Syn, det var herlig. Omridsene saa klare og skarpe; om den nederste Del af Toppen havde netop en Hær af lette, hvide Taageskyer leiret sig ligesom bringende Thelemarkens Dronning sin Hyldest, medens Solens Straaler legende glitrede om hendes høie Pande.

Efter en temmelig brat Opadstigning ankom vi til Krokan, en Gaard nær Fossen hvor vi indtog Forfriskninger. Da vi havde hvilt en Stund gik vi hen til Fossen. Jeg skyndede mig foran de andre, jeg vilde være den første til at møde dens Blik. Der hører jeg dens dybe Brusen, det gik lige til Sjælen, nu þruser og banker det saa forunderlig derinde ogsaa. Nu ser jeg Fossen. O Himmel, hvad er jeg, at jeg skulde opleve et saadant Syn, en Herrens Almagts Aabenbarelse paa Jorden.

Jeg kan ikke beskrive hvad jeg saa og følte; jeg vandrede som i et Slags Beruselse hvoraf jeg ikke rigtig vaagnede før jeg var paa Veien tilbage. Jeg erindrer at jeg forsøgte Maristien et Stykke og fandt et Slags farlig Glæde ved at stirre ned i Dybet og indaande Fossens Torden. Kl. 5 var vi tilbage hos Ole Dale . . . og sent i Nattens Mørke ankom vi til Mel.“

Den næste dag, torsdag 10de august sluttedes det før omtalte varme venskab.

Alvilde Prydz havde tilbragt et par dage på Tinn prestegård før hun drog til Vestfjorddalen og følte sig stadig mer og mer draget mot den ene av døtrene, en liten spinkel skikkelse, 17 år som hun — og akkurat som Alvilde bergtat i en verden av musik og poesi.

Søndag 6te august skrev Alvilde i sin dagbok:

„Naar jeg saa paa J. gik der en underlig Fornemmelse gjennom mit Indre som om det aned eller undrede om det ikke her skulde finde noget.“

Tirsdag morgen drog Alvilde til Vestfjorddalen sammen med den anden prestedatter. „Det var et idet Aber dabei at jeg ikke kunde faa J. med, men hun troede sig ei til at gaa.“

Allerede torsdag slog gjensynets time:

„Kl. 11 gik vi (fra Mel) ombord i Dampskibet, der i en Time bragte os tilbage til Præstegaarden, hvor vi nød saa kjærlig Modtagelse som havde vi været borte et Aar. Eftermiddagen tilbragte vi muntert med at lege og danse. Efter Aftensmaden lokkede det yndige Maaneskin os ud til en Promenade i Gaarden. Den forlængede sig siden til Haven hvor vi med høie Øvrigheds Tilladelse dansede Lançier. Vor Sal var en lille Rundel omringet av stærkt duftende Blomster. Fru Luna lyste for os, og hun sendte os ogsaa Cavallerer, men de var saa luftige og elegante at de vist neppe blev bemærkede af Andre end os Maaneskinsprindsesser. Tilsidst

beredte man sig til at gaa ind, men hvordan det nu gik eller ei blev J. og jeg ene tilbage i Haven. Kl. blev 1 og 2, vi vare vist blevne endnu længer ude, vare vi ikke blevne indkaldte. Men Tiden var ikke for J. og mig dengang. Vi havde fundet hinanden. O maatte vi aldrig skilles. Brister nogen gang det Baand, saa nyt og uprøvet endnu, kommer jeg til at have ondt af mig selv.

Fredag 11. August reiste vi fra Tinn. M. og J. fulgte os til Bryggen. Vi fik ikke tale med hinanden noget den Dag, blot et Blik og Haandtryk til Afsked, men vi sagde hinanden meget deri. O Gud, jeg tror aldrig jeg har følt mig saa lykkelig som dengang. Nu havde jeg da fundet det jeg havde mistvivlet om at finde her paa Jorden. En der i Sjæl og Tanke lignede mig selv. Det var ondt at skilles netop da vi først følte vi var og kunde blive noget for hverandre.“

Et brev skrevet nogen få måneder efter (11. jan. 1866), gir levende og umiddelbare uttryk for hvor dybt dette venskab allerede fra første stund grep ind i Alvilde Prydz's følelsesliv.

Her heter det: „Mit Hjerte er i dette Øieblik og bestandigt saa fuldt af Kjærlighed til dig; jeg føler dybt hvor dyrebar du er mig, og hvor fast du er voxet til mit Hjerte. Jeg føler mig saa taknemlig mod Herren for denne den største af alle Gaver han har givet mig. Der er saadan en deilig Husvalse i den Tanke: Nu er du ikke mere alene; nu har du fundet den dit Hjerte, helt fra den Tid

du fik din Bevidsthed, maaske ogsaa før, har higet efter.“

I stor umiddelbar tillid lægger Alvilde Prydz sit sjælsliv åpent i dette lange brev. Man forbauses over tankens klarhet og energi, over følelsedybdene, modenheten og erfaringsrigdommen hos denne 17-åring.

Kræftene brytes i dette dybt religiøse sind, kjærlighetstørst, tungsind, en brændende uafhængighetstrang; men det som optar hende først og sidst, det er digterkaldet:

„Hvor ofte jeg savner dig. . . Jeg føler, jeg saa ofte vilde være mere tilfreds og tillidsfuld, naar jeg havde en hos mig, der var lig mig, der kunde trøste mig og hæve mit sjunkne Mod. Ak jeg føler mig mangengang saa frygtelig nedstemt. Jeg ruger over Tanker som: „Hvad er du, der indbilder dig, du er noget mere end almindelig, du tror du er bestemt til noget i Verden. Ha, ha, du er mindre end *intet*, hvad har du gjort i den lange Tid, du har levet, faldt ned fra din indbildte Høide, nu er det paa Tid. Men ve dig, nu kan du ikke noget. . . “ Da er jeg ulykkelig, jeg brænder av Smerte og vil forsøge at hæve det sjunkne Hjerte, men der ligger en tung Sten paa. Borte er mit Mod, min Kraft, mit Haab for Livet. Men han, som skulde være mit bedste Haab for dette Liv, som for det hinsidige, han er ofte saa langt borte fra mig i saadanne tunge Timer. Da kjæmper jeg jo ogsaa med meget, besmittet af Verden, og det er mange vrede

Bølger at arbeide sig forbi, før jeg naar hen til hans Trone, før jeg faar Naade til i Bøn at kaste mig ned for ham, den bedste, den kjærligste Trøst i al vor Nød. — Ofte opkaster det Spørgsmaal sig i mit Hjerte: Er det ogsaa din Villie Herre; har du virkelig bestemt mig til noget i Verden. Jeg kan dog ikke tro at du har givet mig et Pund, jeg ikke skal benytte. Men er jeg nu vis paa jeg har faaet noget Pund? Det tror jeg; den Tro kommer jeg ikke fra, før jeg har prøvet det. Lysten og en stærk Længsel er der, men jeg er saa ofte bange for at den er ikke ren, at den er besmittet med Verdens Forfængelighed og Lyst til Ros. Lad mig se: Sæt nu at jeg kom til at skrive noget, at det vandt Bifald; da vilde jeg føle mig o, saa lykkelig; men jeg vilde ikke, jeg tror ikke nu jeg brød mig om, at Verden skulde vide det var mig, jeg havde nok i min eget Hjertes Lykke og Bifald. Saa tror jeg i det mindste nu, og jeg vilde bede Gud bevare mig fra, nogensinde at tænke mig stor, men ringere og ringere. Mit eget Hjertes Bifald kunde nok ogsaa blive mig farlig. Men nu nok om den Ting, lad mig nu forsøge at udrette noget, uhyre smaat vil det gaa, det er sikkert; kunde blot alt, hvad jeg gjør gaa i Guds Navn; saa ihvad det end er, Gud dog beholder Herredømmet i Hjertet . . .“

Med et lidenskabelig alvor levet Alvilde Prydz ansigt til ansigt med sit livskald helt fra hun var litet barn.

Langt borte fra hjemmet stiger barndomsmin-

dene frem for hende og hun skildrer dem, 17 år gammel, i ord som disse:

— — — der var den Sten hvorpaa ofte jeg sad,
saa flittige Myr og sukkende bad:
O gode Gud som denne mig lad
mit Kald i Verden opfylde.

Og da hun et år tidligere, den 5. august 1864, feirer sin 16-årige fødselsdag skriver hun et digt med vers som disse:

O Herre saa længe som her jeg skal gaa
give du mig end et,
O Gud lad Maalet skinnende staa
saa aldrig jeg glemmer det.

Og saa over Livet mit sænke du ned
fra oven din signende Haand,
saa hvad jeg end frister — Strid eller Fred
mig hjælper din stærke Aand.

O Herre, endnu et er igjen,
jeg ber dig i Jesu Navn,
hjælpe du dog mine Længsler frem
at de endelig kommer i Havn!

Du det gjøre snart — o gjør det iaar,
send mig Bud med en Engel en Gang,
om det er din Villie at jeg faar
tilsidst bære frem i Sang —

min Tanke, min Længsel, min Drøm, min Graad,
mit Liv med Mulm og Blink,
o sig, er det Fragt i min Livsens Baad
fra din Haand — er det alt dit Vink?

III. KJÆRLIGHETSLIV.

Den unge prestedatter havde forlovet sig med sin tidligere huslærer en måneds tid efter at hun og Alvilde Prydz havde sluttet sit venskab i august 1865.

Da den fuldstændig uventede nyhet nådde Alvilde skrev hun straks — og fik et beroligende svar.

I brevet fra 11. jan. skriver hun til veninden:

„Du kan ikke tro, jo, jeg ved at du tror, hvor glad jeg blev ved at høre at det var virkelig Kjærlighed der bevægede dig til at indgaa Forening med H . . . Jeg kunde ikke udholde den Tanke at du, som forresten de fleste andre, vilde forlove dig uden først at elske. Jeg kunde eller vilde ikke tro at du ikke ogsaa heri delte Anskuelse med mig . . .“

Den næste dag fortsætter hun med disse karakteristiske ord som viser at Alvilde Prydz allerede dengang målbevisst drev sit menneskestudium:

„Det falder mig i dette Nu ind at du maaske

syntes det var rart at jeg kunde tvivle paa, at du var rigtig lykkelig og at Kjærlighed havde været din Bevæggrund. Men jeg skal sige dig hvoraf det kom. Jeg havde sat mig i Hovedet, ja jeg var aldeles vis paa, at du ikke nærede nogen Kjærlighed til nogen, dengang vi var sammen. Den maanelyse Aften da vi først lærte hinanden at kjende, læste jeg intet saadant i dit Hjerte. Deraf kom Frygten; Kjærligheden var der jo, jeg læste feil. Du tilstod den ikke, talte ikke om den, men det var ikke underligt, den var for ny, den taalte ingen Berørelse. I dit Sted kunde jeg ikke have handlet anderledes. . .

Jeg er saa glad paa dine Vegne og takker Gud derfor, naar jeg tænker paa eder, nu ved jeg du er lykkelig. . . .“

„En god ædel Mand, hvis Aand er beslegtet med vor og som altsaa tilfulde forstaar os, er ikke det den største Lykke i Livet“ — med disse ord former Alvilde Prydz, 17 år gammel, klart og koncist, det ideal for kjærlighet mellem mand og kvinde som hun under hele sit digterliv varmt og utrættelig gjorde sig til talsmand for.

„Men,“ lægger hun vemodig til, i en forunderlig klarsynt forutanelse som bryter frem overalt i hendes ungdoms produktion, „denne Lykke . . er ikke for Alle; det er ikke Alle givet at faa smage den. Et Hjerte der saaledes tørster efter at kunne bortskjænke en rig og fuld Kjærlighed, og efter at vinde en andens, som dog aldrig lykkes for det . . bliver der ikke tilbage et dybt Savn, hvorledes kan

det Savn nogensinde erstattes. Saaledes omtrent har mine Tanker ofte været; ja, jeg har tænkt derpaa med Vemod. Tænkt at saadant omtrent er det Hjerte, der ofte slaar saa underlig selvmodsigende i mit Bryst; en Gang slaar det med saadan inderlig brændende Længsel efter Kjærlighed, efter en, hvem det kunde være alt for, en anden Gang slaar det saa saa trodsig og vildt; det behøver ingen paa den hele vide Jord; det higer efter at hæve sig udover det smaalige Hverdagsliv, brænder efter at tænke, tale og handle frit uden Baand, længter fra Jorden, ønsker det ikke var Menneske. Men hvad nytter det at forsøge at beskrive Hjertets Tanker for dig, kjære Veninde; det er en ustyrlig liden Ting der ikke lader sig analysere.“

Og allikevel, med ubarmhjertig klarhet og et eienommeligt gammelklokt vemod dissekerer Alvilde Prydz i det før citerede brev sine egne erotiske erfaringer:

„. . . Tak for det lille Digt du sendte mig; jeg kunde saa godt føle med dig endogsaa der hvor du sagde „evig.“ Jeg har jo selv engang havt det paa aldeles samme Maade. Jeg tænkte ogsaa min Kjærlighed vilde vare evig, jeg tilstod for mig selv at jeg aldrig kunde glemme ham; og dog er det skeet; nu tænker jeg med Ro tilbage paa den Tid, da mit Indre var saa gennemrystet af Storme og uden Fred. Dog, jeg taler om Storme, som om de ikke mer vare til; saa er det ikke; det stormer nok herinde nu og da, men det er ikke den samme Aarsag som fremkaldte dem; dengang var det især haabløs Kjær-

lighed. Jeg ved ikke om jeg skal kalde det Kjærlighed, en lidenskabelig Rus, en heftig Opbrusning af Phantasien og Følelsen er maaske et rigtigere Navn.“

På sin 17-årige fødselsdag 5. august 1865 skriver Alvilde Prydz:

Herre Gud,
fyld du Tomheden i min Sjæl,
sluk du ud
Flammen derinde. O gjør det vel!
at den aldrig blusser frem
og brænder Sjælen igjen.

— — —
Herre fyld du Længselen min.
Herre vær naadig og hør,
Herre hjælp mig til at glemme
hvad jeg ei mindes tør.

I stille stunder dæmrer vissheten om at denne nagende ensomhedsfølelse, som stadig pånyt vældet ind over hende, vil vare livet ut.

Men han lever og er til, han hun elsker, engang skal hun møte ham. Her bryter det frem, grundmotivet i *Agn og Agnar* og i saa mange av Alvilde Prydz's senere bøger, i dette digt, som hun skrev i 18-årsalderen.

Jeg ved jeg vil finde dig
jeg ved det saa vist,
jeg ved du vil finde mig
vel engang tilsidst —
Dig aldrig mit Øie saa!
Skal ensom vor Livsvej gaa
Jeg ved dog vi findes tilsist.

Og hvor jeg har elsket dig
du ukjendte Sjæl,
og hvor jeg har savnet dig,
jeg ved det saa vel:

Kanske Tiden rinder hen
og Aarene gaar.
Og Livet os skiller end
i alle Livs Aar.
Dog Længslerne finder Vei
de hvisker til dig og mig
om Samkomstens Vaar.

Kanske Livets Dag blir kort
og Døden mig bær
til Hvilens Lande bort
og du venter der.
Og hvis ej — da ved jeg vel
du kommer om ej før Kveld
saa venter jeg, venter dig der.

IV.
LYRISKE FORSØK.

Det tungsind Alvilde Prydz gang på gang nævner i sit brev til ungdomsveninden er mer end en sværmerisk ungpikegrille — det synes at ha sterke røtter, ikke bare i hendes livsskjæbne, men i hendes inderste sjælegrund.

Det hjemsøkte hende hele livet igjennem. Like til det sidste kunde det bryte frem, hvor tappert hun end kjæmpet for at holde det nede.

I digtet *Opvaagnen* skildres denne kamp:

Til de kolde friske Høie
har min Sjæl sig svunget op
paa tilbagelagte Veie
skuer den fra rene Top.

— — —
Jubel, atter Haab mig bærer
atter Liv derinde ler,
daadløs Dvale mer ei tærer
Sjælens Marg — Jeg Lyset ser.

Tungsindets „Svartalf“ hadde fattet sjælen „i sit seige isnende Tag“ og

. . . en Øgle frem var gleden
 som sig dyssende sugede fast
 og den hviskede sødt om Freden
 indtil Tankelivet brast.

— — —
 O, men Guddomsgnisten ulmed
 endnu jo i matte Glød
 den — engang fra Herren runden
 var og kunde *aldrig* dø.

— — —
 Ak thi hvad er det vel andet
 end mit eget bedre jeg
 som mod Aande-Fædrelandet
 drager og henlyser mig.

Gjennem og over alle tunge stunder straalér
 maalet i det fjerne:

O, men ser du ei bag Taagen
 noget glimre underfuldt . . .
 Der er Maalet. Stærkt det vinker
 Gjennem Taagen frem og blinker:
 Fjernt jeg staar, men Rummet svinde
 kan og Aanden Glorien vinde . . .
 Sku kun op. Se gjennem Taagen,
 bag den tindrer herligt Maalet,
 vinker til dig: Op, kun op.

I det eiendommelig synske digt, *En Fremtids
 Drøm* heter det:

Vil o Hjerte du med
 paa den bølgende Vei
 gjennom Taage og Skyer til Lyset?
 For et Øiebliks Fred
 sig mig vilde du ei
 vandre Veien hvorfor du har gyset?

Paa den hurtige Fart
 følg da med og skjælv ei
 for de Fortidens Minder du træffer.
 Du vil glemme dem snart
 paa den lysende Vei
 hvor de dunkleste Gaader du gjætter.

Du er træet — thi du saa
 hvad du længtes saa saart:
 du saa Fremtidens Vei sig udfolde
 det der dræbte dit Haab
 gad du se — thi mer haardt
 var et Liv blot af Tvivl at udholde.

I sidste vers svinder synet og digtet ender tve-
 egget, gaadefuldt:

Du er træet — thi du saa
 ja, det tyktes dig mer
 end et Menneske er givet at raade —
 Vaagn til Haab dog min Sjel
 thi det var og det er
 kun en Drøm — ja og Livet en Gaade!

Ellers er det ikke Alvilde Prydz's vane at
 flygte fra den mørke virkelighet.

Et tungsindig digt som begynder med:

Smerte, jeg er træet.
 Hjerte! o hvor let
 nu at sige Farvel
 var det Livsens Kveld —

ender med denne overordentlig drastisk-realisti-
 ske tilrettevisning:

Hvordan blandt Englesang
 mon din Stemme klang!
 Vil du fra Lutrelsen ud
 før du er færdig til Gud?

Med sit sterke stridige sind, som kunde gjemme
 på en uret, en smerte til, det blev sykt og bittert av
 det, kjæmpet Alvilde Prydz en heroisk kamp hele
 livet igjennem.

Digtene fra ungdomstiden gir glimt på glimt av
 denne strid, kanskje ingensteds vakrere end i disse
 strofer:

Lær mig, o Herre Gud
 at blive *mild* som du

— — —

Lær mig, kjære Frelser min
 som du med *taalmodigt* Sind,
 at vandre ydmygt paa min trange Sti. . . .

— — —

Lær mig, o Herre blid
 at *elske* i min Strid,
 ja hjælp at holde ud,
 giv Kraft til Kamp til Livets sidsté Stund.

Det er ikke lette og lyse livsens kår denne
 sjæl ber om, tvertom — i selve livets strenge for-
 dring ligger der en sælsom befrielse.

Hun gaar ute i tung storladen natur, får se
 himlen over sig:

Den hang med Fordring blytung og stor
 utover alt det Skabte;
 den glemte ingen paa hele Jord
 end ikke den størst Fortabte.

Da blev min Sjel saa forunderlig glad,
 skued bort fra de veke Birke
 og glemte hver Busk og sørgende Blad
 og øjned sit Livsens Virke.
 O Herre Gud sende du tidt
 din velsignede Fordren
 fremfor Sjelene jevnt og tidt,
 og giv dem Magt til Forstaaen!

Sterkt påvirket av Henrik Wergelands — og glimtvis også av Bjørnsons — ungdomspoesi er et par eiendommelige prosadigte, selv om også her indholdet er helt og holdent Alvilde Prydz eget og kan sies at betegne et gjennombrud, en indvielse til hendes digterkald.

Om det første digt *Spørsmaalet og Svaret* fra høsten 1865 fortæller Alvilde Prydz i brev til ungdomsveninden:

„Det du dennegang faar, er skrevet siden vi saaes. Det ene *Spørsmaalet og Svaret* strax efter min Hjemkomst.

Jeg husker saa tydelig det var en Aften, frk. J. . . var endnu hos os. Fru F. . . skulde spille og vi andre danse. Frk. J. . . var saa lidenskabelig glad i Dans saa jeg forsøgte at være med for hendes Skyld, men det vilde ikke gaa. Jeg havde gaaet som i et Drømmeliv den hele Dag. O, hvilken Pine jeg husker det var mig at være sammen med Mennesker, at tale med, læse høit, etc., medens min hele Sjel var borte og mit Indre i et sælsomt Oprør. Det ser du ogsaa deraf naar

du læser det igjennem. Det var mine Tanker, medens jeg tilsyneladende gjorde meget andet, jeg tegnede dem ned efter at jeg var gaaen op om Aften. Hvilken forunderlig Lettelse det er at drage Tanken frem, lade komme til sin Fylde. Det er ligesom den kræver at komme frem for Lyset.“

Så følger selve diktet:

Hvad er jeg, hvad vil jeg, hvad tænker jeg paa,
 Hvad bølger i mit Indre,
 Sig kan Du forstaa
 De Tanker der brydes og kjæmpe derinde
 Med Stormens mægtigt tvingende Magt
 I vilde Længslers forførende Dragt?
 Ak, kan Du det sige, da end min Kval
 O sig det, sig!

Hvad er jeg, hvad vil jeg, hvad tænker jeg paa?
 O Aandesyn, svind ei,
 Sig kan Du ei forstaa,
 Hvi jeg Dig griber i Kjortlen og trygler
 om Svar paa de Spørgsmaal tærende mange,
 Om Lys i de vilde Tvivlens Tanker
 der storme mit Hjerte og røve dets Fred?
 Da hør mit Svar:

Jeg ved ei hvad jeg vil, jeg ved ei hvad jeg er,
 jeg kan ei mig selv forstaa,
 jeg kjender mig selv ei,
 jeg fatter ei mit Hjerte og dets Tanker,
 Jeg føler kun dets brændende, bølgende Kampe,
 det flammer i Sjelen, den hæver sig kjæmpende.
 Ud vil den ud, O saa langt! men jeg
 staar kun og sukker:

Med Haanden mod Brystet knuget,
 med Øiet af Taarer fuldt.
 Hvad er jeg, hvad vil jeg, hvad tænker jeg dog paa!

Du milde Genius fra Drømmenes Land
 . . . er du en Engel
 fra Eden nedstegen . . .
 Med Kraft til Sjelen, med Magt til Aanden
 at lade det Frø fremspire,
 at lade det Væld fremrinde
 der skjuler sig dybt derinde
 at det sig selv ei fortærer.

— — —
 Tys nu taler det, o hvor herlig klang ei den Stemme
 i sene Kvæld . . .

Jeg er ei mere paa Jord,
 jeg hæves ved dens Vingers Berøren
 og svæver
 hen, O hvorhen, jeg ved det ei,
 men alt er saa ætherklart,
 og med Et
 min Aand der svæver saa tankelet;
 drikker Beruselse,
 hører klart
 paa mit Spørsmal det længtede Svar:

SVARET.

Engang blir der lyst, hvor før mørkt var
 Stakkels Barn, velkommen vær,
 Her er det godt at være.
 Legemet ligger dernede i Blund,
 Her skal din Aand faa flyve en Stund,
 Prøve lidt Vingens Kræfter,
 Vise hvor langt den rækker

— — —

Så hvisker stemmen om *samfølelse* med alle som higer og længter:

Du maa ei tro, at du ene er
dernede blandt Jordens Tuer,
O, nei der er Andre og mange
som kjæmpe dernede og finde ei Ro,
men komme tilsidst her og søge sit Bo —
træt af at kjæmpe forgjæves, —
medens dog Kræfterne øves.

— — —

Tilsidst stilner de sterke bjørnsonske rytmer fra: Ud vil jeg, ud, o saa langt, langt, langt — og slutningsverset tar op digtets begyndelsesstrofe:

Nu ved du hvad du er, nu ved du hvad du vil,
Nu ved du dit Hjerte at svare,
bøi Øret hid, jeg dig hvisker til
hvordan du siden skal fare,
glem ei at stræbe, glem ei at kjæmpe,
glem ei noget af Stormen at dæmpe,
gjem ei det Andet, men læg det frem,
glem ei at her, og ei der, er dit Hjem.

Idet næste digt *Et Suk og et Minde* som skriver sig fra samme høst (1865) og også medfulgte brevet til ungdomsveninden, utdypes samfølelsen med al jordens lidelse:

Hvad er et Suk, sig ved du det,
Naar hæved det først sig fra Jord,
Naar følte Jorden først Sorg og Savn,
Naar følte Sjelen sig uden Havn?
Ak før jo alt var saa saare godt,

Men Solen blev mørk, Freden veg bort,
 Den seirende Engel indhyllet i
 mulmsorte Kappe skred frem. O da
 sneg sig fra Jorden i Kamp og Sorg
 det første Suk.

Kampen i Smerte dig fødte,
 det store Moderhjerne blev
 den Vugge, hvori du blødte . . .

Så kommer selve gjennebruddet i det merkelige prosadigte *Livet*, hvor den vordende kvindepsykolog for første gang med fuld bevissthet står overfor den gjemte smerte jorden rummer, først og fremst kvindenes:

Herre er det
 du som har stillet
 op imod mig slikt
 tungsindet Billed
 af vor Færd bort-
 over Veien,
 af vor Livsstund
 mellem Støvet?
 Er det du
 der vil at Trængsler
 skal os trænge,
 skal os stænge
 bort fra Lys og
 Lysets Veie?
 Hvæved du Panden
 over Tanken,
 sendt fra oven,
 for at den med

Tyngsler dækket
træt skal synke
ned mod Mulden?

Lysets Far — du
vil det ikke
Over Panden
helst du vilde
Gjenskin fra dit
Øie hvilte.
Naadens Gud — nei
det er ikke
dig som mot min
Sjel har stillet
sligt tungsindet
Livsensbilled!
Du vil gi os
Lys paa Veien,
Du vil aldrig
os forveke,
Du vil vi skal
le og leke, —
Du vil ei at
Tyngsler binder
Aanden, at den
ikke finder
op til dig i
Lyset!

Almagts Herre!
Der er mange
dog som Tyngsler
endnu fange,
for hvem Livet
staar der likt et
Tungsinds-Billed,

som end har ei
Magt at blikke
op i den fulle
blaae Himmel,
fra hvem mangt et
Suk har smygt sig
gjennem Livets
trange Vrimmel.

O nu ved jeg
hvem har skjænket
til min Sjel det
mørke Billed!
Det har Sukket
fra et stort, et
vankjendt Hjerte,
det har den dype,
drivende Længten
hos en tungsindet
Kvinnesjel!

Hun er ei den
første Kvinne som er
knust af Livets
Haand, —
ei den første,
du har maattet
høre, mens fra
Jamren høit du
løfted hendes
brudte Aand.

Megen Graad og
megen Ve
alt fra Oldtids
blege Dæmren
frem til Nuets

Straalebrydning
har der strømmet
fra de store
lænebundne
Kvinnesjele.
Som en stille
Smertenselv
har det vældet
gjennem Tider,
mens det fulde
dype Hvælv
fredet over
en af Livets
tyngste Gaader.

I et stort overblik søkes gådens løsning:

Intet sker jo
mot din Villie,
Hersker over
alle Himle!
Med og efter
dine Raad
sker dog saa litet
af vor Virken.

Og nu er Smertens-
strømmen voxet;
med sin Skriden
gjennem Tiden
er den frem til
Herrens store
Hjerte gleden.
Taarer har den
lokket vist fra
Guddomskjærligheden.

Sterkt og forstrøtningsfuldt lyder slutningsversene, her er det grundtonen i Alvilde Prydz's egen livsindsats som klinger os i møte, mer end tyve år før hun magtet at løfte på den svære opgave som lå foran hende.

Det er en flammende tro på at retfærdigheten vil seire tilslut, på selve guddomskjærlighetens almagt som bærer hele hendes digtning, og som her finder umiddelbare djerne uttryk:

Sikkert vil den
 hele Sotten,
 som forveker
 hele Livet.
 Sikkert vil den
 skjænke Aandsret
 til dem som den
 Aand har skjænket.
 Sikkert gav den
 Rum i Livet
 Længslerne den
 selv har givet.

Kamp til Frihed,
 det er Livet,
 Aandens Frihed
 fra al Brist.
 Derfor gav han
 alle Vinger,
 at de alle
 opad skulde
 bringe tilslut, —
 derfor og han
 gav os Øie

at vi ind i
blaae Himlen
blikke skal.

Det er ikke kvindelykke Alvilde Prydz først og fremst kjæmper for, som Camilla Collett så hun at den hang inderlig sammen med menneskelykken på jorden. Efter Guds verdensplan vil Han den skal stige mot stadig større fuldkommenhet:

Derfor vil han
og at Støvets
Tyngsler vike
skal fra Mands og
Kvinnes Panne.
Livet skal ei
staa dem foran
lik et mørkt, et,
graatfuldt Billed, —
eller som et
skræksomt Intet!

Herre Gud jeg
ber for alle
Aander som du
skjænket Livet,
stæng ei Døren
for dem længer
ind til Aandens
Land!

Et senere prosadigt *Mens hun spilte* kaster et interessant lys over Alvilde Prydz's forhold til musiken som hun elsket hele livet igjennem.

I det før citerede brev skriver hun:

„Aldrig gjør noget større Virkning paa mig end Musik, paa en eneste kjendt fuld Tone kan min Aand løfte sig og svæve ind i den Phantasi-Verden jeg tænker mig indenfor Skyernes Vrimmel. Jeg føler noget i mit Indre beslægtet med den stærke Aand, der besjeler Musiken, og gjør den saa vidunderlig dyb og hellig.“

Få år efter gir hun en skildring som denne, hvor hun forsøger at lodde dybdene i en kvindesjæl:

Jeg mins en Kveld av Maanen lyst
 Jeg mins en Kveld av Vinteren kyst!
 Klart det drages for min Aand —
 Strenge klang igjennem Luften
 rørte av en Kvindehaand.
 „Ak, hvor mangel Livsens Gaade
 har vi ikke her at grunde,“
 tænkte jeg,“ hvo magter raade
 egen Sjels formørkte Stunder.

Hvorafor kommer det at samme
 Tonedigt snart bruser, stilner,
 snart lovpriser og snart truer,
 efter hvem det er som spiller.
 Hvor kan Bethovens vilde Drømme
 gaa som stille Taarestømme,
 hvor kan hans gribende, graattunge Kampe
 ligne et Skin fra en døende Lampe?“

— — —

Tonerne svulmed ustyrrred og stille —
 op jeg sprang —
 „Kan hun ei spille med vildere Smerte,
 Kan hun ei høre det stridende Hjerte
 graater sin Længsel vild, snart øm,
 slynger sin Kraft mot den falske Drøm?“

Der falder stilhet over sjælen, i månestrålene
 skimter hun „Tonens Alf“ som gir hende svar på
 de dunkle gåder:

— — —
 Lysklædt Engel, der kan vise
 Vei til Himlen,
 er hvert ædelt Tonedigt.
 Og det lever alltid blandt os,
 men dog et fortryllet Liv;
 bundne hvile Drømmene.
 Længslerne og Tankerne
 paa Papirets hvite Flade
 med de sorte Tegn.

Så kommer nye gåder:

„Aa hvor det sukker, aa hvor det graater naar
 Tonerne klinger, mens Sjelen tier
 og intet skjønner, men staar og hører,
 mens Fingrene Strengene rører.
 O, hvilken Hjertekval at skue
 stirrende, blege Varelser glide med
 Graat omkring og jamrende stride
 med det Dødninge-Liv man dem skjænkte,
 skjule det vanheldte Aasyn og trygle om
 Døden!“

Men Tonens Alf tyder også denne gåde.

Alfen gav mig hvad jeg vilde
 Tys, hvad er det vel hun spiller?

Tys — se det er Graat der triller
ned bag dyp Akkord — o stille,
lyt:

„Brudte Sjel, du gav os Livet
i en stille Klang,
brudte Sjel, mer vek end Sivet
tag du mot vor Sang
— — —

Brudte Sjel, saa grant vi skuer,
hvi du ikkun Strengen tyst
magter røre — ei der luer
Ild mer i dit Bryst!

Sorgen den tok Magten fra dig
derfor er du vek
Graaten den tok magten fra dig,
derfor er du blek.
— — —

Vildere vi før har bruset,
større har vi drømt,
brudte Sjel av Sorg omsuset
aldrig vi saa tyst har strømt!

Men vi kan ei vredes på dig,
stille brudte Sjel;
se, vi kan blot ynke dig
milde brudte Sjel!

Vi vil trille, vi vil sjunge
Vemod i dit Savn,
vil en liden Stund dig gjunge
ind i Glemsels Favn!“

Det er ikke underlig at Alvilde Prydz med disse drømme og syner følte sig ensom og fremmed i sine omgivelser.

Hun har git uttryk for denne følelse i det tidligere citerte brev fra januar 1866 og gang på gang bryter den frem i digtene. Som Wergeland følte hun sig hensat i et altfor koldt åndelig klima:

Du har aldrig følt sig hjemme
her i det kolde Land.
Hjertet slog for varmt, for hastigt,
ude af Takten sagde man,
undrende man paa dig saa:
„at hun dog ei ret kan gaa“.

Hvad *du vilde* man ei vidste
hvad du tænkte man ei forstod,
hvad *man* tænkte *du* ei priste,
hvad man vilde du forlod
og hastet til en anden Sti
som larmende man drog forbi.
Denne Sti er trang, tillukket.
Endnu øiner jeg ei Lys,
høie Klipper spærre Veien
der nedenfra naar kolde Gys. . . .

Men fra *denne* sti skimtes øieblikksvis gjennom tåkene *målet* fjernt mot himmelranden — derfor har hun valgt den!

Hendes bedste trøst og tilflugt nu som i barne-dagene var naturen.

Droslens Aftensang gir vakre og umiddelbare uttryk for dette inderlige hjerteforhold:

Barmen ofte svulmed af Vrede
 Mismod og Sorg i mig ofte tog Sæde
 Med skjælvende Læbe og bittert Sind
 Med Taarer som brændte paa Kind.

— — —
 Da dine fulde Toner klinged,
 milde, melodiske, sødt forsonende
 I de vemodige Birkers Kroner
 I den sildige Aftenstund.

— — —
 Ei en Vredestaare var det, men
 en mild, stille forsonet Glædestaare
 rullede ned i mit Skjød.

— — —
 Naturens Skjød sin rige Skat oplod mig
 Høit luede min Sjæl, hvor skalv mit Hjerte
 af dens dybe Undrè fuld.

Og det er naturen, den og ingen anden, som inspirerer Álvilde Prydz til en jubelhymne som denne som står underlig ensom i hele hendes produktion:

EN SØNDAG MORGEN PÅ SJÅSAM.

O, hvor yndigt er det ikke Søndag Morgen?
 O, hvilken liflig Hvile Sjelen faar!
 O, hvilken Klang har ikke Søndag Morgen!
 O, hvilken Kraft at læge Hjertesaar!

O, hvilken Fred er der ei udbredt over
 Denne ensomme, lille Dal!
 Se, Søen kruser sagte sine Vover,
 Og Aaen synger stille sin Choral.

O, hvilken salig Stilhed er heroppe.
O, hvilken liflig Ro! Kom hvil dig her
Hver Sjel som har en Byrde tung at bære,
O kom, O kom! Du Trøst og Ro vil faa.

Fjeldet stille moderligt sig hæver,
Det blidt Naturen dysset har i Søvn.
Til Herren nu det vist en Bøn opsender,
Fjernt høres Klokkens underfulde Klang.

O, Herre lær mig dig at kunne fatte.
Lær mig din underfulde Vei forstaa
Lær mig at jeg aldrig nok kan takke
Dig Herre som mig elsket haver saa!

Halleluja! Nu er det Søndag Morgen!
O, se Naturens tyste Tilbedelse!
O, hør hvor Fuglen liflig Herren lover!
Jubl høit min Sjel, O hvilken Salighed!

Digtet indleder det før omtalte gulnede håndskrevne hefte som synes at stamme fra det første år i Telemarken, fra sommeren 1865 til våren 1866.

Dette hefte ender med et merkelig digt, 17. mai 1866, som sikkert kan sættes som et monument over Alvilde Prydz's første stormfulde ungdomsår.

Det er mer end det — i al sin formelle ufuldkommenhet er det et menneskelig dokument av rang fra de år, da Camilla Collett endda ikke hadde reist sit hæskrik i Norden for kvindenes frigjørelse.

Tidligere hadde Alvilde Prydz skrevet en strofe som denne i digtet *De to Linerler*:

Ak selv er jeg vist en fangen Fugl,
 tidt føler jeg Vingene flakse,
 ei som en Linerles, nei som en Ørn,
 der i Fængslet har glemt at flyve.

I 17. *Mai* sprænger denne ubændige frihets-
 trang alle bånd og synger ut i stolte, tungtåndende
 rytmer:

17. MAI 1866:

Ak, her er det godt,
 Fossens Skumhvirvel overdøver
 mit eget Hjertes haanende Spot
 Hvad er du? Intet. Hvad vil du? Alt.
 Du er en Kvinde. Det er for galt
 du drømmer og tenker på Frihed.

Min Sjæl er syg!
 Lænket derinde, den forvildet
 tænker sig baaren paa Ørnens Ryg.
 Den tror paa Tider, der aldrig komme
 tænker sig Kvinder ei fuldt saa fromme
 den længes en Mundsmag af Frihed.

Hvor martrende svagt
 mit stridende Hjerte sig føler
 paa denne stolte Frihedens Dag.
 O, Frihed! jublende tilbedte Ord.
 Ve min Sjæl, det blir ei engang Ord;
 kun et Dødsens Suk efter Frihed!

Grusomme Spot

O, jeg er rasende! blindt mig bryder
mod en urokkelig Klippeblok.
Lande-Frihed rundt mig sig fryder
Fossens Skumhætte Stenvæggen pryder.
I dens lette Dans er Frihed.

Mit Vikingeblood

maa kun i store Aarer skumme,
herinde sygner det hen, dets Mod!
Friheds lokkende Lyd som idag
Aar siden reiste sit seirende Slag,
jublende favned kun Manden.

Ak, ser du mig ei,
som sidder så vildt her og tænker,
hvor godt at bryde Lænken, mit Liv,
(jeg dør hvis jeg ei blir fri!)
hvor herligt at byde; jeg vil ikke tvinges,
jeg aldrig kan til Ydmyghed bringes.
Ak, og det er jo *Kvindens* Løsen.

Frihed! Ak Storhed,
det var og er min Sjels brændende
stormende vilde Tørst og Begjær.
Jeg tørster at vinde, hvad Tanken har inde.
Fra Barndom jeg sukked: O var jeg ei Kvinde
maa jeg dø eller vinde Verden!

V.

NOVELLISTISKE FORSØK

De ydre træk i Alvilde Prydz's liv i disse allerførste ungdomsår er snart fortalt.

Efter et kortere ophold hos presten Fridrichsen på Mo prestegård blev hun høsten 1865 guvernante hos landhandler *Wiborg* i Lårdal, Telemarken.

Vinteren 1866—67 tilbragte hun i sit hjem i Oslo hvor hun gennemgik et kursus for voksne på Nissens skole.

„Der vet jeg hun vakte opsigt ved sine stile,“ fortæller en av hendes søstre, „og Hartvig Larsen så nok i hende en vordende forfatterinde. Mens hun gik den måtte hun stræve med at gi timer paa skoler for ingen betaling så at sige. . . . Du forstår hvor hun har slidt. Slik at hendes nerver blev ødelagt for en lang tid.“

Selv skriver Alvilde Prydz i et brev datert Hitteren 13. aug. 1867:

„Presten Fridrichsen, forhen i Mo, nu her skrev ned og bad mig komme op igjen som Lærerinde. Jeg betænkte mig; der var meget, der talte

for, Pligter der bød; jeg lod mig nøie med det halve istedetfor det hele Kursus hos Nissen og reiste. Jeg vil haabe at jeg gjorde ret; jeg gjorde det ikke med Lyst.“

Hermed begyndte et nyt avsnit i Alvilde Prydz's liv.

De allerførste stormende ungdomsår ligger bak hende, slik vi kjender dem fra de urolig higende digte som er citert i det foregående og som omtrent alle synes at skrive sig fra Telemarkstiden.

Det er interessant at iagtta at Alvilde Prydz i disse digtforsøk i virkeligheten stort set gjennomløper det unge Norges literære utvikling før hun finder frem til sin egen form.

De patriotiske toner lyder avdæmpet og med kvindelig inderlighet i strofer som disse

— — —
Norge, dyrebare Rige
dig vier jeg min Strid,
du tage hvad jeg kan give,
mine Tanker og min Id!

Jeg vil stevne frem mod Maalet
fjernt det synes end,
men jeg skuer det omstraalet
af Velsignelsen
i at virke og leve
for sit Fosterland,
i at hjelpe at hæve
Frisind hos Kvinde og Mand.

Maatte dine Døtre og Sønner
 trøstig tage fat,
 bære Tanker frem og Bønner,
 Arbeid Dag og Nat.
 Gud o giv os varme Hjerter
 til at elske vort Fosterland frem,
 til at lysne som blussende Kjerter
 op i dyre Fosterhjem!

Wergelandske glimt møter vi gang på gang — også, men sjelden, welhavenske velklange og i studieheftene et og andet direkte citat fra Welhavens diktning.

Sagn- og huldrerromantiken griper Alvilde Prydz sterkt i de telemarkske naturomgivelser, derom bærer også dagboksskildringen fra sommeren 1865 vidnesbyrd.

Og i det tidligere citerte digt *Spøragsmaalet og Svaret* hørte vi tydelige Bjørnsonske etterklange fra *Ud vil jeg, ud, o saa langt, langt, langt. . .*

Vi møter dem også i Alvilde Prydz's allerførste fortællinger, som vi senere skal se, og det så sent som i *Agn og Agnar*, men Alvilde Prydz var en altfor bevisst stræbende, selvstændig natur til at slå sig tilro med etterklange.

I *Barnedrømmen* som Alvilde Prydz selv nævner som sit første digt — og som neppe kan betegnes som „et skrik av længsel efter at komme bort fra skolelivet“ (Hver 8 Dag), Alvilde Prydz må ha husket feil her — har denne sterke selvstændige stræben git sig klare og energiske uttryk:

Hugen er saa fuld af Tanker,
Hjertet er saa fuldt af Drømme,
O, at jeg dem kunde drage
frem! Det blir dem trangt derinde.

— — —

Og jeg føler saa en mægtig
Villie røre sig derinde —
den vil virke, den vil drage
Skyggen bort fra Barsedrømmen.

Den vil klarne Tankestrømmen,
den vil finde Vei til Lyset —
O, men den er trællebunden
Uden Magt i al sin Villen.

Naar fra Barndomsdrømmelandet
fagre Syner for mig straalere —
O, hvor bittert at udsige —
men da *kan* jeg ikke male!

Og naar Tankestrømmen vokser,
og der blir for trangt derinde,
og den ber om Ordets Klarhed,
Se, da kan jeg ikke tale!

Men en dyb uendlig Længten
er den Aand, der ruger over
disse tryllebundne Vande
med en evig, evig Uro.

Aldrig vil den drage, førend
Tanken har faat Lys og Vidde!
aldrig vil den drage førend
Skyggen viger bort fra Drømmen!

Engang vil nok Strømmen klarne
 engang vil du kunde tale!
 Engang vil nok Skyggen glide,
 Se, da skal du kunde male!

Denne skapertrang er det som driver Alvilde Prydz til hendes allerførste novellistiske forsøk. Det er ikke nok at utløse øieblikkets stemming i digt, det er mot novelle og roman Alvilde Prydz stiler fra første øieblik.

Allerede sommeren 1866 hadde Alvilde Prydz begyndt på den novelle som hun kaldte *Alfhild*.

Samme sommer traf hun i et bryllup i Laardal den senere provst J. L. Quisling som dengang var teologisk student og indviet ham i sine planer.

I de følgende år skriver Alvilde Prydz en del brever til ham som alle meget karakteristisk belyser hendes menneskelige og literære utvikling i denne grundlæggende tid (Se Mrgbl. 1922 for 14. og 28. okt.).

Om *Alfhild* fortæller hun at den, „førend den blev til, svævede mig let og fuldkommen forbi.“

Enkelte av Alvilde Prydz's ungdomsdigte står betegnet som brudstykker av denne novelle og kaster lys over dens indhold:

Efter en sorgfuld kjærlighetshistorie hvor Alfhild har ofret sig for sin elskedes lykke og fortvilet bøn-faldt sin døde mor om plads hos hende i gravens kammer — „Hjerteflammen var for stor“ — forlater hun sit hjem og sin gamle far for, som det synes, at søke døden.

„Thi Sorgen har drukket min Sjel.“

Novellen — som nok i sin naive overstrømmende smerte ikke har været gjennemåndet av sand „qvindelig“ resignation — fik en meget streng kritik av den unge teolog.

Alvilde Prydz prøver i det aller længste at ta fornuften fangen under troens lydighet og bøie sig under de geistlige formaninger som gjælder såvel hendes hjertes tanker som hendes literære produkter.

Med storlinjet sanddruhet lægger hun sit sjæls-liv åpent for disse strenge øine:

„ . . . Jeg har stillet mig et Ideal af hvorledes et Menneske bør være. Dette Ideal har jeg stræbt mod med en brændende Iver og — kun set det straale endnu fjernere med Bjerge imellem mig og det. I saadanne Øieblikke have Livet og Menneskene forekommet mig saa usle og jeg selv saa svag, at det var sødt at følge den lokkende Stemme til Egne hvor alt var stort, ædelt, og hvor der var saa unævnelig godt at klage og faa Trøst. Ja, der er noget berusende deri; men er det muligt at samle saa megen Kraft som til at rive sig løs derfra? Ikke af egen Kraft vil De svare mig. Jeg ved det vel, men det forekommer mig altfor haardt. Kan jeg tvinge mig til at glæde mig i, hvad jeg er træt af? Og naar jeg er træt, trænger jeg til Ro, og naar jeg hører en Stemme hviske i mit Indre, kan jeg da lade være at høre? Jo, jeg kunde nok; men det er saa sødt at høre den; da føler jeg mig allerlykkeligst.“

Men litt efter litt begynder naturen at gå over optugtelsen og hun hævder sin selvstændighet med stor bestemthet:

„Jeg ligte ikke, at De havde faaet det Indtryk, at jeg var Bjørnsons Discipel. Det vil jeg ikke være. Der er meget, jeg liker hos ham, og meget jeg ikke liker, — deriblandt netop hans Affektetheder, som jeg altsaa ubevidst skal have efterlignet. Jeg vil saa nødig efterligne nogen; har jeg ikke noget at skrive af mit Eget, saa kan det være det samme.“

I et senere brev heter det om *Alfhild*: „Jeg vil ikke bidrage til at Verden oversvømmes af en Syndflod af middelmaadige Bøger; er det daarlig (i dette Øieblik er jeg aldeles ikke istand til at dømme selv og lidet ellers), saa vil jeg tusen Gange hellere den (Fortællingen) skal svinde som en Drøm.“

Da hun får første del av *Alfhild* tilbake prøver hun med sandt heltemod at bøie sig ind under den strenge teologiske vurdering:

„Da jeg fik Deres brev sidst i November, havde jeg endnu ikke gjennomlæst den Del af „*Alfhild*“, jeg havde faaet tilbage fra Dem. Jeg maa tilstaa, at jeg i et Anfald af Misfornøielse med den og med mig selv pakkede den baade godt og dybt ned, indtil jeg i 1868 tog Mod til mig. Nu har jeg gjort det. Jeg saa altfor godt dens mangé Mangler, til at jeg skulde ville udgive den. Og hvad mere var, jeg kunde slet ikke fordrage den, det gjorde mig ondt, at jeg virkelig havde skrevet den. Især irriterede

de mange „straalende“ Udtryk mig. Jeg har uden Tvivl gjerne villet gjøre det straalende; men det lod sig nok ikke gjøre paa den Vis. De har mange gange været barmhjertig mod den, ikke nogen Gang for ubarmhjertig! Et par Steder har De rigtignok beskyldt mig for Sentimentalitet, hvor jeg ikke selv kan indse det; men jeg tror heller Dem end mig. — Forresten er jeg enig med Dem i, at den er aldeles forkastelig. Jeg kan ikke begribe, at det virkelig er mig, der har skrevet den; jeg liker den slet ikke.“

Men opgi sine literære planer kan hun ikke.

Høsten 1868 avsendes et nyt manuskript til bedømmelse. I et brev fra 24. oktober samme år skriver Alvilde Prydz:

„Nu er jeg endelig færdig med Manuskriptet, og nu sender jeg Dem det ogsaa med temmelig modstridende Følelser. Det har kostet mig mere end en Kamp at sende det og det der kostet mig mere end en Kamp at gjøre det færdig. Jeg tror, det er godt, begge Dele er gjort, og takker Dem for den Beredvillighed, hvormed De imødekom min Begjæring. Vær haard mod det; det gjør De mig sikkert en Velgjerning med.

„Har De virkelig en saadan Gave af Gud“? siger De. Ja det er just det Spørgsmaal, jeg saa ofte har gjort mig selv, og som har forvoldt mig mangen mødig Stund. Jeg tør ikke svare ja, — og jeg vil saa nødig tro det modsatte.

Hvad Manuskriptet angaar, ved jeg, der er mange Mangler, hvoraf jeg er mig nogle bevidst uden

at kunne afhjælpe dem. Flere Steder har jeg læst igjennem med et afmægtig Mishag; i det heletaget er vist ikke Sproget let nok og mangler ofte Liv. Det hele er kun en bleg Skygge av det Billede, der levet i min Fantasi. Det havde levet der længe, før jeg forsøgte at beskrive det med Pennen; det levet der saa længe at det fordret at beskrives.“

Samme høst blev „Alfhild“ luernes rov.

„Jeg . . . tog nemlig et storartet Mod til mig, tog frem „Alfhild“ af sin Forborgenhed, døde alle Deres Anmerkninger og Streger, læste den derpaa for en Tilhører, der lyttede med ganske andre Følelser, end De vilde have gjort, stak derpaa Ild paa den og stod og saa med stoisk Ro, hvorledes den først gik op i Røg, siden i Flammer — og det uden at angre — tiltrods for Veraab fra den eneste Beundrer, den nogensinde har havt. Jeg har ingenting paa min Samvittighed ligeoverfor den; en Beundrer skaffet jeg den dog, og saa en let Død.“

Året efter, i august 1869, følte Alvilde Prydz det som om det nu fik briste eller bære.

Flere fortællinger var skrevet — og havde fåt sin dom, blandt dem „Audhild“ og „Ingerid“, „den for alle indtryk modtagelige Ingrid“.

Alvilde Prydz havde nu et nyt manuskript færdig og hun spør hr. Quisling om han vil hjælpe hende at få det utgit.

„Jeg har skrevet lidt Smaatteri, mens jeg har været heroppe. Det største af det er to smaa Fortællinger. Men nu er jeg faldt paa den Idé at

udgive disse til Jul; jeg tror virkelig næsten det er bedst, at jeg trænger dertil. Men for nu ikke at være o. s. v. vil jeg være saa overdaadig forsigtig at lade Dem faa Lov til at læse disse to og sige mig Deres Mening først. Og dernæst til syvende og sidst, dersom det saa blir, som jeg først har tænkt, skulde De ogsaa, — nei, jeg vil bede Dem pent om det, — dersom De kom til Christiania i Høst, besørge Udgivelsen for mig. . .

Jeg har virkelig ikke rigtig Greie paa, hvordan jeg skal bære mig ad — for jeg har ingen Lyst til at skrive til en Boghandler eller noget saadant: Jeg, Alvilde Prydz, o. s. v.“

Kort efter lyder dommen uforanderlig streng:

„Tak for Deres Brev; men hvor utaalmodig jeg blev over det og lidt modløs ogsaa kanske. Men jeg tror nok, De har ret; ja, De har ganske vist Ret — det er vist uhyre fornuftigt at vente og vente og omarbeide om og om igjen, o. s. v. — og De er vist saa fornuftig, saa fornuftig, og jeg saa utaalmodig og som en følge deraf imellem saa ufornuftig. — Ved De, jeg tror jeg ikke nogen Gang magter at omarbeide noget. Jeg mindes, jeg tænkte paa det engang med noget Smaatteri; men jeg kom mig aldrig til end det aller mindste Forsøg: Naar det engang har faaet en slags Form, er det kommet i et andet Forhold til mig, det er blit noget mere objektivt. Men der vist igrunnen bare, for jeg er saa utaalmodig. Jeg vil, det skal gaa med

engang, og jeg synes, det vilde være saa forskrækkelig kjedelig at arbeide om igjen.“

Men Alvilde Prydz gir sig ikke i sin literære stræben.

Nogen måneder efter, i februar 1870, er fortællingene omarbeidet og oversendes sammen med et eventyr:

„Jeg ved ikke, hvordan jeg har fundet paa at skrive Eventyr. Jeg tror slet ikke, jeg har fundet paa det; men jeg har skrevet ikke saa ganske faa. De kommer saa let over mig imellem. Her er et af de seneste, som jeg hadde Moro af at høre Deres Mening om.“

ANDET KAPITEL
TRÆNGSELS-AAR

I.

MØRKETID

Samme høst (1870) forlot Alvilde Prydz Hitte-
ren, hvor hun hadde tilbragt tre av de betydnings-
fuldeste år av sit liv, årene fra hun var 19 til 22,
som modnet hende til fuldvoksen kvinde.

Her mottok hun indtryk av „folket og sjøen
der nord“ som lange tider igjennem lå og grodde i
hendes sind og tilsidst formet sig til et av den nor-
ske literaturs storverker — Gunvor Thorsdatter.

Her møtte hun den mand, hvis livsskjæbne
hun senere i sin digtning efterlevet med al den
inderlighet, hvormed en kvinde kan efterleve den
mands livsskjæbne som hun har elsket.

Et eneste litet digt løfter sløret som hviler over
dette avsnit av Alvilde Prydz's liv, et digt dateret
1870:

Dybt i min Sjel en stille Rigdom hviler
bortgjemt, end aldrig nogen aned den.
Naar *du* er nær, den vælder op og smiler
igjennem Øjets Glans og Taarer frem.

Naar du er nær, fra dybe gjemte Indre
den brister frem og alt sit Eje strør
henover Øjnene som mod dig tindre
og glir saa ned i Dybderne som før.

Et brev fra mars 1870 til den før omtalte ungdomsveninde kaster lys over Alvilde Prydz's sjæls-liv i disse ensomme år på Hitteren, hendes tørst efter skjønhet og fuldkommenhet:

„ . . . Idag har vi klar Himmel, strålende Vinter-veir; det har bestandig noget lettende for Sjælen sy-

nes jeg, om den end lig-ger aldrig så dybt ned-sjunken mellem små Myretuer. Men hvor uduelige er vi ikke ofte til at fatte og tilegne os de vakre Syn, hvormed Gud så gjerne vil glæde og løfte os. Hvor be-drøvet jeg kan blive over mig selv, at jeg kan gribe mig selv i svage smålige Tanker en Stund efterat en fager Aftenhimmel

har blegnet hen for mit Blik, efter at Sjælen har tørstet efter en Renhed lig dens og har magtet at komme den lidt nærmere. Vi er Støv — bitter Sandhed for det menneskelige Hovmod. Hvem der kunde seire over det; det gjør os saa veke mangel-gang.“

Midt i al tyngsel, al ensformighet har det været et på sæt og vis rikt liv Alvilde Prydz levet i disse år.

Hun hadde skolen med de „mange elever“ —

og den som engang har været hendes elev husker hende som en overordentlig klar og intelligent lærerinde som krævet meget av sine elever, men til gjengjæld også gav meget.

Hun hadde hele sin indre verden, sit tanke- og drømmeliv, som kredset ikke bare om hvad som brøt sig vei med vælde i hendes egen sjæl i disse år, men som stille anende søkte sig ind til de tunge, tause livsskjæbner rundt omkring hende; hun hadde sin digtning, forsøk efter forsøk — alltid måtte hun videre frem; og så var det studiene.

Helt fra hun kom fersk fra skolebænken, selv et barn, knapt 17 år, som lærerinde til Telemarken, gik hun igang med indgående, ihærdige selvstudier, drevet av en umættelig kundskapsstørst.

Overalt hvor hun kom til bygdens embedsgårde blev bokhyldene undersøkt og deres skatter gjennompløiet, franske, tyske, engelske verker, ikke bare skandinaviske.

Hendes efterlatte notisbøker vrimler av gloser, navn og citater, som viser hvor indgående hendes studier har været.

Kundskapsstilen var hende et livsbehov — hun fortsatte med den helt til sin død og utvidet stadig grænsene for sin viden som vi senere skal se.

Mennesker gir en skildring av denne ungdomsårenes kundskapsstørst som eier hele selvoplevelsens tilforladelighet:

„Hun tilbragte dagene og nætterne med at læse. Hun hadde faat en tørst efter at lære at kjende,

hvordan mennesker havde tænkt og stridt nu og i svunden tid. Paa fogdens kontor havde hun fundet nogle hylder fulde av historiske og filosofiske skrifter. Det hadde været hende et lykkelig fund. Og hun havde begyndt sit studium, drevet av sin længsel efter kundskab, sin trang til et standpunkt, til at vinde paa en eller anden maade den fred, der var nødvendig for hende, — en fred der ikke kom og gik, — men som hun kunde bygge sit liv paa, selv om den ikke var over al forstand.

Hun tog fat. Men den første frugt av hendes arbeide var en bitter bevidsthed om, hvor hun var blevet bedraget av alle disse mennesker, der havde besørget hendes uddannelse. Med autodidaktens møisommelighed havde hun at famle sig frem.

Men hun bar modig tingenes byrde og følte det som en kongelig løn, da hun en dag vidste med sig selv, at hun havde opdraget sig til en god læser.“

Skjønt Alvilde Prydz var en lidenskabelig natur-elsker, og streifet ute når hun kunde det i alslags veir, også efter at hun var kommet til Hitteren, hvor ishavsvindene og sydveststormene hadde frit spil — kunde hun ikke i længden undgå følgene av sit intense arbeidsliv.

Hun blev tilslut så nedbrutt av overanstrengelse at hun var helseløs i mange år.

Slik gik det til at hun høsten 1870 måtte forlate Hitteren og dra til Jostedals prestegård, til sin ungdomsveninde fra Telemarken som i 1868 hadde

giftet sig og sammen med sin mand reist til et av Norges ensomste prestekald.

Her blev hun vinteren over.

Den første tid var hun så medtat av en øiensygdøm at hun bare kunde strikke.

Den unge prestefruen læste høit for hende — mest engelsk poesi.

Om aftenen var det musik og høitlæsning, dennegang av presten.

En slik aften, optat av literære interesser, var det vel beslutningen blev tat om at de alle tre skulde skrive hver sin fortælling i vinterens løp.

Hvordan det gik med prestens literære forsøk den vinter — derom tier historien.

Men prestefruen og Alvilde Prydz hadde begge hver sin novelle færdig da våren kom, — Alvilde Prydz's var *Agn og Agnar*, som blev skrevet i Jostedal og ikke i Ødemark som det feilagtig står anført i Halvorsens forfatterleksikon.

I juni 1871 passerte Alvilde Prydz Bergen på hjemreisen fra Jostedal til Kristiania.

Hendes øiensygdøm hadde ikke bedret sig, nogen post kunde hun ikke ta. Så var det ikke anden råd end at ty til sit hjem i Kristiania hvor moren under de beskedneste kår styrte huset for de mange sønner som lå derinde og studerte til embedseksamen.

En tid efter finder vi Alvilde Prydz i Ødemark hos sin far som var ansat som toldinspektør ved grænsestationen der.

Nu begynner det avsnit av hendes liv som i egentligste forstand må betegnes med ordet *Trængselsår*.

Med sin frihetselskende, livstørstige, virksomme natur har Alvilde Prydz lidt i disse endeløse år.

Digtet *En Fange* fortæller om det:

Vent, vent, fangne fugl —
 Herlig hvælver sig himmelen,
 hør hvor det toner fra vrimmelen —
 Dog vente du, fangne fugl!

Drøm, drøm, fangne fugl,
 drøm kun at buret brister
 drøm at du sorgen mister,
 drøm om rum for din flugt.

Vågn, vågn ej, fangne fugl.
 Buret vil ikke briste,
 holder nok til det sidste!
 Gud trøste dig, fangne fugl!

— — —

Vi ser det, eftersom den stenede tunge sti hun valgte blir trangere og steilere og førte dypere og dypere ind i ensomheten, bryter Alvilde Prydz's egne toner seirrike igjennem som i det digt som hun har kaldt *Min seierssang*:

O Gud ske lov, når hver kamp er stridt
 O Gud ske lov, når hver sorg er lidt!
 Ja, Gud ske lov!
 Når de trette øine får lov at sove
 i gravens stille lune alkove,
 da Gud ske lov!

O Gud ske lov når af brudte håb,
de blomster fine med tåredåb,
er tallet fuldt,
når den brændende længsel
ej mer kan tære,
det bævende suk ei mer at bære,
da Gud ske lov.

O Gud ske lov når den er forbi!
mit jordelivs tåreduggede sti,
da Gud ske lov!
Når sidst om mig bruser dødens vover
da kommer nok en og sætter mig over!
Ja, Gud ske lov.

Men ikke bare hendes egen smerte fylder hende
— den kvindesmerte hun engang har set ind i lever
sit hemmelige liv i hendes sjæl:

OVER EN VISNET BRUDEKRANS

Myrtekrans, Myrtekrans!
ak, hvilke dybe rædsler
hvisker du frem for min lyttende sans!

Myrtekrans, Myrtekrans!
Min sjel tør ikke møde
de bitre tanker, den blegnende glans!

Ak, Myrtekrans, Myrtekrans!
du dufter som ungdomsdrømmen,
du hvisker om livet sødt som en dans!

Tornekrans, Tornekrans!
ængstelig dækket over
med vårlig farve og tåreglans!

Unge brud, unge brud,
 jeg ved et bedre smykke,
 det dårer ei, holder livet ud!

Istedenfor duftende myrteblad
 Du træde af fremtidstårer
 en bævende perlerad!

* * *

Det landskap Alvilde Prydz færdedes i under
 de mange trængselsår, som aldrig syntes at skulle
 ta slut, har hun brændt ind i strofer som disse, slik
 at man siden aldrig glemmer det:

I DRØMME

Jeg så engang et ensomt vand,
 det var i drømme,
 og rundt gik løvklædt strand.
 Men bølgerne gik som tårestrømme
 og sorg syntes stille i luften at svømme
 og strandens grønne
 var hængeask og tårepil,
 det hørte nok til!

O sig, O sig
 du drømmetyder,
 var det min sjel som jeg der så?

Men bortenfor i det fjerne blå
 under vinkende stjerner
 jeg sælsomme klippetinder så.
 Solstrålen vilde ei på dem spille.
 De var for bratte, de var for vilde
 ei jord dem elsked —
 De stred mod himlen med stjerner på,
 men kunde ei nå.

O sig, O sig
du drømmetyder
var det min livsdrøm der jeg så?

Og langs den fagre strand skjød frem
vårblomster skjære,
men grædende grene skygget for dem.
I tungsind gik bølgen stor mod stranden
og blomsterne lå der blege på sanden!
De blomster skjære!
Det blegned under tårepil
deres farvespil!
Ak sig, ak sig
du drømmetyder
var det mine håb, de blomster små?

Og ved den fagre grønne strand
gled der en svane —
den så sig selv i det stille vand.
Den lengted ud mod de større baner,
den vilde ud til de andre svaner.
Men det var dens gåde:
at den var bunden og fandt nok ej
sine lengsles vej.
O sig. O sig
du drømmetyder
var det mig selv som jeg der så?

II.

BEGYNDENDE DIGTNING

Det var først og sidst literære planer og forhåbninger som optok Alvilde Prydz i disse mange år i Ødemark fra hun var 23 år til over 40.

Syk og nedbrutt som hun var, henvist til at styre huset for sin far, uten midler til at gjennomgå nogen kur eller bygge sin helse op planmæssig og rationelt, har hun visst at bare digtningen kunde åpne porten ind til det liv i utvikling og vekst hun higet efter.

Men årene gik, og alt syntes stengt.

Agn og Agnar var skrevet allerede vinteren 1870—71, men ingen forlægger tok den.

I et udatert brev, vistnok avsendt under et besøk i Hønefoss, skriver hun:

„Om min bogs skjæbne har jeg ej hørt et ord, så jeg har intet at melde. Ak Judith, jeg banker på en dør som er stengt, stengt så godt at mit jordelivs kræfter ei kan åpne den. Men jeg bliver dog stående derudenfor om jeg bliver gammel og grå, helt til døden kommer, thi derinde der hører

jeg dog hjemme og har intet at gjøre noget andet sted.“

Endelig i 1880 utgav Alvilde Prydz *Agn og Agnar* på eget forlag og et brev fra 3 febr. 1881 fortæller om hvordan hun går sin tunge gang til de almægtige anmeldere for at bevæge dem til at skrive om den — og finder stængte døre.

Det vil si: ind kommer hun nok, men en gnist av forståelse findes ikke.

Følgende lille skildring er mer end et menneskelig dokument, den er et literært dokument av en evig fornyet aktualitet:

„Jeg var nogle dage i byen („byen“ — det var i de dage Kristiania, den og ingen anden); da gik jeg op til professor X og bad ham anmelde den i —bladet. Det vilde han ikke, da han ikke havde anmeldt noget på lang tid, han roste bogen, men mente tillige at den vilde ikke finde synderlig afgang, da folk foretrak mere begivenhed og handling end stemning og farve — og så endte han samtalen således: „Ja, den er jo i commission, så den er jo Deres ejendom, vil De ikke forære mig den, det har De jo da råd til.“

Alvilde Prydz fortsætter:

„Da jeg gik fra X sukkede jeg over hvor liden aktiv velvilje der dog findes i verden, thi når han kunde rose den, kunde han også anmelde den eller lade den anmelde; det havde for ham været en såre liden sag. Jeg ved slet ikke hvem jeg skal få til at anmelde den . . . Det var en falsk velvilie; han

opmuntrede mig til at skrive, bad mig besøge ham så ofte jeg vilde, men anmelde, nej det kunde han ej.“

Det var ikke andet at gjøre end at bli ved at banke på den stængte dør.

I et brev fra 15 juni 1883 heter det:

„Hvad mine arbeider angår, så har jeg flere småting som jeg håber at få nedskrevet, så jeg kan tage dem med til dig, ja iethvertfald tager jeg dem nok med. I vinter sendte jeg et lidet bind små fortællinger ned til Kjøbenhavn i håb om at få en forlægger; fru Vullum som jeg kjender en smule, sendte dem ned for mig; men jeg har endnu ikke hørt et eneste ord. Formodentlig vil man ikke have den ulejlighed.“

En liten avveksling i det ensformige liv i Øde-mark fik Alvilde Prydz gjennom et ophold i Kjøbenhavn nogen høstmåneder 1884.

Et brev fra den tid gir et levende indtryk av hendes fattige, ensomme tilværelse i et billig pensio-nat dernede.

Hun har fåt „en liden piece anbragt . . . i et af de mest renommerede tidsskrifter; jeg får antagelig en 60 kroner for den og derfor kan jeg jo leve en tid . . . Det kan trænges at få puste lidt ud i større forhold.“

Ved „et tilfælde“ træffer hun Erik Skram som tok sig „meget venlig“ av hende og gjennemgik med hende flere av de ting hun hadde skrevet.

Også nu kræves der omarbeidelser.

„Jeg føler nok selv han har ret, at jeg kunstnerisk står langt tilbage.

Og disse omarbejdelser skal jeg da til med nu . . . hidtil har jeg desværre ikke haft synderlig arbejdskraft da jeg slet ikke har været frisk.“

Vinteren 1884—85 avsluttes boken.

I brev fra Ørje 27 febr. 1885 skriver Alvilde Prydz:

„. . . Jeg har forfærdelig travelt, for jeg er ikke halvfærdig med den bog jeg vil have forlagt. Der går mange dage hvor jeg ikke kan skrive, fordi jeg bliver for adspredt af husets og alverdens småtterier, og jeg må *uheldigvis* have fuldstændig ro, kunne grave mig rent ned i mig selv for at kunne skrive . . . Så jeg må for det meste tage natten til at skrive på. Da ved jeg først sikkert at ingen kommer og forstyrrer mig.“

Høsten 1885 lysner det en smule. Hegel antar den nye bok *I Moll* og honorerer den med hele 625 kr., som muliggjør et noget længere opphold i København.

Men endda er fattigdommen trykkende. Ikke kan Alvilde Prydz gi sin nye bok til sin ungdomsveninde — hun eier den ikke selv engang!

I de følgende år blir det ikke bedre. Tvertom. Motgang av enhver art tårner sig op.

Legater slår feil, disse års drøm om en reise til Paris skuffes alltid på nyt, smertefuld sykdom støtter til.

„Min bog er der næsten ingenting solgt af,
Alvilde Prydz

trods de gode anmeldelser jeg har fået både i danske og norske blade," skriver Alvilde Prydz sommeren 1886 om *I Moll*.

Men fremover må hun, ikast med nye opgaver.

I et brev fra 16 april 1888 heter det:

„Tiden omkring den 4de (mars) var jeg saa nervøs, så fysisk og psykisk optaget af min bog at jeg kunde ikke skrive til noget menneske — jeg var ganske bange for at træffe noget menneske, for jeg årked ikke at snakke med nogen engang . . .

Nu er jeg da ferdig med min bog, det vil sige, jeg har renskrevet den for første gang. Jeg har lagt den væk for at komme lidt fra den, før jeg tager den igjen. Der blir naturligvis en del rettelser og mulig nogen omarbeidelse. Jeg glæder mig til du skal læse den — like den gjør du kanskje ikke — den er ikke resigneret, hverken den eller jeg har kunnet nå det standpunkt, der er noget iltert ved os begge, skjønt folk for mit vedkommende ikke aner sligt — kanskje bogen også kan bli læst og fundet tam — det er så mange maader at læse paa. Jeg tror den maa hede „Fremover“. — Men det er foreløbig en hemmelighed . . .

Bogen har nu for det første den store feil at den er 400 sider . . Den var . . 600. Ja, du gjør store bekymrede øine, og jeg kan slet ikke trøste dig — den er naturligvis for lang. Og alligevel er denne bog mit eneste haab — mit eneste at støtte mig til og at leve paa — saa min stilling her

i verden er jo egentlig ikke saa grundfæstet misundelsesværdig.“

„Få måneder efter havde jeg den skuffelse at Hegel ikke vilde tage min bog i forlag, at Skram ved gennemlæsning ikke syntes om den og mente at den hos de moderne og ledende intet publikum vilde finde; jeg gik ikke desmindre til nogle andre boghandlere, der heller ikke vilde have den, da den var for stor og for kostbar at forlægge i disse daarlige tider . . . Jeg begynder at gjøre nærmere bekendtskab med alle de torne der særlig skal udmerke forfatterbanen,“ skriver Alvilde Pryds i et brev fra 6te oktober 1888.

Hertil kommer den stadige smertefulde nervegigt:

„Jeg har jo ikke raad at prøve al verdens kostbare kure, sygdom burde være en luksus af den slags der er forbeholdt de rige,“ utbryter hun med blodig humor.

I næste brev fra 13 dec. 1888 heter det videre: „Min bog har jeg efter forgjæves anstrengelse ingen forlægger fået til. Jeg ved ikke hvad der fejler den, den behager ikke det store dumme publikum, siger man, og heller ikke det gode — og alligevel er der saa meget indhold i den. Det ved jeg der er. Fru Magdalene Thoresen har læst den med „dyb Interesse og Beundring“, siger hun, men ogsaa med ængstelse, fordi den mangler vigør, siger hun; „den vil forekomme Tidens Radikale som et Skyggebilde.“ Mangler den vigør „er Marven syg“, som

hun siger, så er det jo ikke så rart heller — man sidder vel ikke en 16—17 år her på Ørje — i åndelig stumhed og døvhed — ustraffet. Hun vil jeg skal omarbeide bogen og tror den måtte kunne gjøre effekt. Men det årker jeg ikke nu.

Forholdene ser du, forholdene hvori jeg lever ligger mig som en tung lænke om begge ben . . .

Jeg kan undertiden fyldes af noget som ligner en dyb glæde ved tanken om at jeg ikke skal leve bestandig. Men det er et saare skadeligt standpunkt for en forfatterinde — forfatterinde! Gid jeg i stedet var en fattig kone der sad borte i sin hytte og var glad — saadanne gives der jo heldigvis . . .

Ogsaa er det penge som mangler mig, ser du — legaterne jeg søger får jeg ikke — jeg trængte saa haardt til at være lidt økonomisk ubunden, og til at reise lidt — til at ha en lidt betrygget fremtid at se paa. Er det saa rart at man mister den smule vigør og frejdighed man ejer? Og naar saa Vorherre slet ikke vil ha noget med en at bestille, saa faar man næsten lyst til at gaa sin vej, om der var et sted man kunde putte sig hen og ikke genere nogen eller gaa for alvor! Gid jeg dog havde penge, det er en ulykke for mig ingen at ha, jeg er ikke skikket for denne misère.“

Brevet slutter med disse ord: „Gid *du* havde det godt . . . Vær nu ikke altfor kjed over mit brev. Glædelig jul du kjæreste ven . . .“

Den bok Alvilde Prydz arbeidet med i alle disse år og som voldte hende så mange vanskeligheter

utkom endelig i 1889 på Omtvedts forlag med titelen: *Underveis*, noveller og skitser.

Allerede i mars 1890 har hun en ny bok færdig — romanen *Lykke*, som kom om høsten samme år.

Det lysner så småt.

I 1891 får Alvilde Prydz 400 kr. av Det schåferske legat.

Høsten 1890 var hun strøket avsted til Paris — endelig!

Skildringene dernedefra (*Arnak*, 1892, *Akkorder*, 1905, ss. 47, 56) fortæller om et livstørstig sind som drak indtryk ind med smertelig intensitet og om en vår sans for tilværelsens små detaljer, opøvet gjennom mange års ensomt liv.

Nu kom verkene slag i slag — en længe tilbake-trængt strøm: *På Fuglevik* i 1891, *Arnak* våren 1892, *Mennesker* høsten 1892. Hele tiden kjæmpet Alvilde Prydz med forlæggervanskeligheter, det fortæller hendes brever om, både de fra 1892 og 1895.

Men ingenting kunde stanse hende længer.

I 1894 kom *Drøm*, i 1895 *Bellis*, i 1896 *Gunvor Thorsdatter til Hærø*.

Alvilde Prydz stod nu på høiden av sin digteriske evne, på terskelen av berømmelse, ikke bare skandinavisk, men europæisk — og det efter en utvikling i løpet av få år, så rask og så steil at få forfatterliv kan opvise noget lignende.

III. INDRE LIV

Og Alvilde Prydz's indre liv i alle disse år — hendes egentlige liv — hvordan artet det sig?

De tidligere citerte brever fortæller også om det, de gir indblik i et sind av en rigdom og en vitalitet, som årene ikke kunde kue.

I det tidligere citerte brev fra juni 1883 heter det:

„Det er dog altfor bedrøveligt at man ikke har kunnet lære at være en smule resigneret, når man er bleven så gammel som jeg; hvor skal man hen med et ungdommeligt urolig, nervøst forventningsfuldt sind, et sind der kunde rime sig med 16 år, hvor uhyre besværligt falder det ikke, når man er langt oppe i de tredivet! Jeg griber mig undertiden i det uvilkårlige ønske: Den som vel var død! Men det er feighed sådant, elendig svaghed som jeg vel må skamme mig over.“

Og i et senere brev, fra slutten av samme år:

„ . . . Og så var det det nye år, og så var det det gamle der går. Det vækker til betragtninger

alt dette. Når jeg tænker på mig selv, da synes jeg jeg ser mig selv, hvor jeg sidder med sænket — jeg ved ikke om jeg skal sige fane — med sænkede sløve våben, stirrende udover næsten ligeglad — ak, thi intet var jo som jeg tænkte. Så tænker jeg: er det således kanske at blive gammel; men så lytter jeg til uroen i mit indre, til dette hjerte, der som oftest slår så både jeg og andre kan høre det: Ak, er også dette at blive gammel? Taler man ikke om noget sådant som ro, fred, resignation — alt-sammen smukke sager man får for godt køb når man bliver gammel. Hvor hører man så hen med al den uro . . . den resignation der vistnok resignerer med hensyn til hvad man ser man ikke når, men dog foretrækker at ligge igjen derude på de mørke stier, dog finder det sødere at dø derude, ensom, alene, men på vandringen mod det der skinner, mod det man vilde (med) sit liv, end at sidde inde i de lune stuer og tage tiltakke med hvad der sådan kan falde af. Ja, enten den nu er af det gamle eller af det nye, af det gode eller af det onde, så er den min, denne resignation, det er således at jeg vil leve og dø; årene får gå som de vil, blive mange eller få — ganske som de vil; eller rettere som Gud vil; min sag er det ikke.

Jeg er ligeglad sagde gutten — men han sad dog og græd. Med mig er det som med gutten — jeg vilde dog gjerne have gjort lidt først; at ikke vinden skal slette mine spor i sandet, som om ingen, slet ingen havde været der.“

Brevet slutter med disse ord:

„ . . . Jeg ved at du er resigneret og bøier dig og tåler og er ikke så oplagt til at kritisere og mistænke som jeg; tager veien som den er, vredes ikke, om man legger flere stene på den end det var nødvendig. Gud være med dig min ven; du er alligevel lykkelig, thi din vej — den være som den vil — bærer dog mod Gud. Gud være os alle nådig.“

Dette sårbare, stridbare sind har, som hun selv sier, mange bitterhetens og „vredens bølger“ at arbeide sig gjennom før det vinder ind til fred og harmoni.

Også hendes brever fortæller om det, men det som bærer gjennom alt, det er hendes store varme hjerte.

Alvilde Prydz kræver meget — og gir meget, storsindet, uten prutning eller hensyn til sit eget jeg.

Brevene er fulde av vidnesbyrd om hendes ømhetstørst og hendes store kjærlighet til barn:

„Som jeg sidder her og skriver får jeg sådan længsel efter at se alle dine små; ikke minst bliver mit hjerte varmt ved at tenke på min lille Andreas og Esther; nu er de vel så store og mindes mig vel neppe . . .“

Gud give dig sin fred; den er forvist det bedste af alt, og Gud give mig den således at jeg fik beholde den, således at der blev lys over alle de mørke vildsomme veie . . .“

I et andet brev heter det:

„Tak for al din trofaste Kjærlighed; det er mig en trøstefuld Tanke at jeg altid hos dig har et Hjem i Ordets dybeste, kjæreste Forstand. Det er så dulmende husvalende at vide at der dog er nogen der *altid* holder fast ved én, hvordan det så går — at man eier en Kjærlighed man aldrig behøver at være ængstelig for at bevare — man ved man *kan* ikke miste den . . .“

„ . . . Dit Billede . . vil jeg have . . på mit Bord, hvor jeg end færdes; når jeg sidder og skriver skal det stå foran mig og se på mig med sine milde Øine, så hjælper det nok lidt på mig. Gid du kunde få mig ganske som du vilde have mig . . . det vilde jeg helst. — Tak for alle dine gode Råd, al din Kjærlighed og din Vilje til at hjælpe mig til at bære mine Byrder. Jeg føler mig undertiden som ude i Ørkenen — da er det at tænke på dig som Manna. Det er dog deiligt at vide et Hjerte hvor man hører hjemme, et Hjerte som aldrig bliver træt af at holde af og bære over med en . . .“

Aller størst som menneske er Alvilde Prydz i forholdet til sin nærmeste slegt — „offervillig til døden“, som en av hendes søstre skriver om hende.

År efter år holdt hun ut på Ørje, år efter år vender hun tilbake dit:

„ . . . H. skal nemlig ud at reise en tur; og da synes jeg ikke fader kan være alene, nu han er så gammel. Det er ellers ikke det sted jeg helst skulde være . . .“

„ . . . Hvad nu denne vinter angår, så kan jeg

ikke være her uden at slå en streg over alt mit arbejde — thi arbejde kan jeg ikke her . . .

Men på den anden side synes jeg ikke jeg årker at reise fra fader så snart igjen . . .“

Og allikevel — netop her; midt i ensomheten, smerten, magtesløsheten gror de evner og kræfter som betinger en livsindsats, hvis værd ikke svinder med årene, men stiger, fordi den eier *pionerens* udødelige merker.

Og her klinger fra den 27-årige Alvilde Prydz's lyre toner som bærer bud om hendes inderste sjælshistorie, om følelser og begivenheter som bringer de ord i tanker:

Ta dine sko av. Du står på et hellig sted.

Et brev der aldrig nådde frem, datert 1875, men først offentliggjort i 1905 har uten tvil tilknytning til Alvilde Prydz's personlige livsskjæbne, rimeligvis til Nordlandstiden. Det fornemmes på alt, at det er hendes eget hjertes strenger som her klinger — som myke, såre violintoner:

„Til min Ven!

Med Foden allerede løftet mod den evige Hviles Land hørte jeg dengang du faldt! Det stansede mig, mit Hjerte skjælvede og bad: Gud styrke dig!

. . . Thi jeg ved at Nøden er kommen, at Ulykken er brutt ind af din Dør. Jeg mindes du sagde mig engang, da vi talte sammen og du nævnte en af Jordens Ulykker: Dersom *det* rammer mig — da er det forbi!

Men med Anelsens Langsyn trygledede jeg dig

om, at du måtte ikke sige det. Men du sagde det igjen: Da er alt forbi!

Nu er det kommet. Det har rammet dig, den sterke! Og jeg, der var i det fjerne, rammedes i mit Hjerte. Det banker sterkere, banker så Tanken forvirres . . . .

Du elskede, vredes ikke! — Men hvorfor reiser du dig ikke, hvorfor bøier du dit fyrstelige Hoved i Støvet? Giv ikke Jorden hvad Himmelens er — aldrig er alt forbi. — Mennesket lever evindel-
lig! Døden er en Søvn, Jorden en Fornyer, Sjælen er af Gud.“ — — — — —
— — — — —

„ . . . Om du kunde høre mig, om jeg kunde lære dig fra Dødens Fjerne, at Kjærlighed er ingen Blomst der visner, men en Fakkell, der lyser over Afgrundene, en Fakkell, tændt af Gud.

Om du vidste hvor jeg elsker dig! Det vilde styrke dig!

Om du vidste hvor . . min Kjærlighed . . våger og strider for dig hos Gud . . !

Om dit Hjerte kunde høre mig! — — —

Men lad mig skrifte for dig! Ja, jeg vrededes, og min Stolthed reiste sig, thi du hørte og så mig ikke mere, der dit Blod brændte vildt . . .

Tak den Gud som er barmhjertig, han der aldrig vil lade dig tælle de Tårer jeg har grædt, den Gud der også har ladet mig glemme dem!

Tro på en Gud der udsletter og læger, — thi jeg har kunnet glemme dem!

Jeg kan ikke tale til dig, som jeg vilde. Mit Hjerte banker, — bare ved det *ene*: at jeg elsker dig! Den store Smerte der kom da du gik, — den er glemt, alt er glemt! . . .

Gud trøste dig på de tunge Vagter, Frygt ikke Rædselens Ånder! De ejer dig ikke! Husk at i Smeltedigelen skilles Slagget ud og Guldets går frem, — det jeg så og elskede hos dig — rent og purt med sit evige Præg . . .

Om Aftenens Vind herudenfor i Træet vilde bringe dig mit Bud! Min Hilsen! Om en barmhjertig Engel vilde bringe dig den i en Drøm: Du, min Ven, far evigt vel!“

Like efter kommer så i *Akkorder* den pragtfulde naturskildring: *Et Sted der nord*, hvor Alvilde Prydz endda engang oplever et forrykende Nordlandssneveir indover fjordene og de vældige svarte fjeld:

„Havet rører sig, — sølvskinnende sort . . .

Det er Julenat . . .

Og Månen kommer — stanser med forundret Fryd i det halvsænkede Blik . . .

Over de gamle vilde Riser er der kommet Ro — mægtige Hoder har lagt sig til hvile . . . I forklaret Renhed stirrer de store Stenansigter ind i Himmelen . . .“

Alvilde Prydz har hat sin mening med netop denne sammenstilling av prosadigtene i *Akkorder*:

Såre ungdomsminder skulde endda engang tone

sammen med Nordlandsnaturens vilde, eventyrlige skjønhed. —

Endda et prosadigt må nævnes i denne forbindelse, digtet *Fra Grenen*, skrevet fem år senere, i 1880, også offentliggjort i *Akkorder* først.

Det synes som om Alvilde Prydz ikke harrevet at ta disse prosadigte — digte som i formfuldendthet og rent menneskelig livsfylde og rigdom langt overgår hvad hun til den tid hadde skrevet — med i sine første novellesamlinger.

Var det fordi de ikke var holdt i ordinær „novellistisk“ form, men sprang frem, nøkne og oprindelige, en sjælens enetale med sig selv —?

Eller var livsindtrykkene som hadde skapt dem for nære, for såre til at hun orket at røre ved dem dengang?

Vi vet det ikke.

Men også denne gang dækker Alvilde Prydz sig selv og sin monolog gjennom en undertitel: *Brudstykke af en gammel Skolelærers Bekjendelser*.

„Det var da Høsten løfted i Træerne, og det suste henover, langt, tungt —, da Månen netop var kommen op, og Stjerner stod høit, da greb det mig.

Jeg lyttede:

Der steg en Sang fra en mægtig Strengelæg — det var hele den aftenstille Natur, de vuggende, faldende Blade, de evige glimtende Lys. — — —

Og det var mig, som var der en Strengelæg i

mit eget Bryst og en bævende Hånd, der rørte den.
— Men som jeg lyttede kom det igjen anderledes . . .

Jeg syntes jeg var som en ensom Fugl, der sang fra sin Gren . . .

— Så vil jeg da synge min Sang fra Grenen, en bladløs Gren.

Og det kan gå mig som så mangen uanselig Fugl, man aldrig hører på, fordi der er ingen Fryd i dens Sang og fordi man forstår den ikke som de andre, der jubler imod Vår og Sol . . .

Så synger jeg, — trøstig fordi jeg er alene. Trøstet fordi jeg ved, at ikke alle må tømme den samme Kalk. Forsonet når jeg tænker på dem der går forbi og ikke hører, fordi de er lykkelige. . .

Så synger jeg min Sang, som såmangen ensom uanselig Fugl — men ikke sorgløs som den: Thi bliver Natten for hård, så lukker den Øjet og dør, medens jeg sidder med Blikket åbent og stirrer mod Livet der gik mig forbi — mod Døden der ikke kommer. Jeg fyldes med Bæven over min Styrke og bøjer mig for det evige Vink deri.

Så synger jeg min Sang — takker for mine Rigdomme!

For *rig* har jeg været! *Savn* har jeg eiet som ingen, *Længsel* mer end alle dem der drog over Havet og svandt, mens jeg sed og så derpå —

Glæden, dejlig var den, der jeg så den langt borte blinke som en ilende Flod — —

I, mine Håb . . . I fagre, skjære! — Som sne-

hvide Fugle fyldte I Rummet omkring mig . . . . .
 drog til fjerne Kyster. — — —

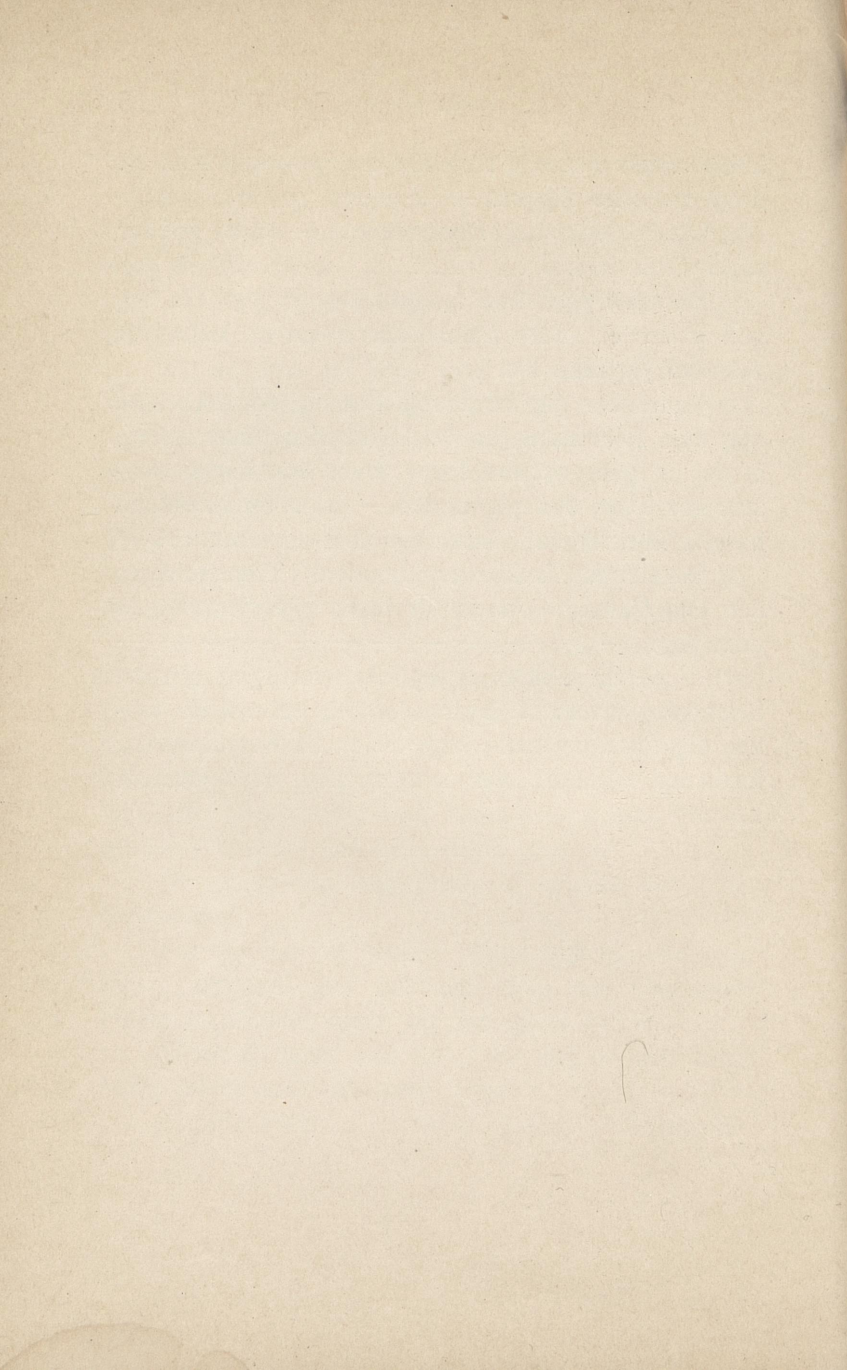
Og Drømmene, Drømmene! — Det græder
 sagte i mit Hjerte ! . . . . . , .

Barmhjertige Gud . . lykkelig er jeg. Thi jeg
 ved at der er andre Mennesker, hvem du har givet
 det som jeg ikke fik!

Jeg takker dig for Livets Sødme, der det bragte
 mig den Forvisning at de Ulykkelige bliver færre,
 at det er gået op for Tiden, hvor den har sit An-
 svar for hver der går under — ja, at Menneskene
 har fåt Øje for sin Ansvarlighed for hverandre! —

Svimlende Tanke der kommer! Trøstefuld, er
 den end Vanvid: At der er ingen efterglemt, ingen
 uden jeg! — — — — — — — — — — — — — — — —

— — Så takker jeg dig, Gud, fordi jeg ejer en
 Strengelig, hvormed jeg dysser mig selv til Ro, tak-
 ker dig fordi jeg kan synge fra en bladløs Gren, og
 fordi der er andre der synger med Fryd mellem
 Løvet.“

839.9 P 956 h
124

TREDIE KAPITEL
FRA AGN OG AGNAR TIL
GUNVOR THORS DATTER

I.
PRÆLUDIER

Da den 22-årige Alvilde Prydz vinteren 1870—71 skrev *Agn og Agnar* var den unge norske litteratur fattig på prosaskildringer.

Foruten *Mauritz Hansens*, *Storm Wangs*, *Theodor Reginalds* mer og mindre „norske“ noveller, *Henrik Wergelands* prosa-arbeider, intelligenspartiets mangeartede tilløb til norsk virkelighets-skildring, forelå dengang bare *Bjørnsens Fiskerjenten* og hans bondefortællinger og *Camilla Colletts* stort anlagte forsøk på at skildre „Det unge norske samfund i *Amtmandens Døtre*“.

Endda lå det moderne Norge der som et uopdaget land, bare delvis kartlagt gjennom *Ibsens* og *Bjørnsens* allerførste moderne dramaer, mens opgavene for norsk novelle og roman endda, stor set, lå uløste hen.

På dette tidspunkt er det, at Alvilde Prydz gir sig i kast med *Agn og Agnar*, hvor hun prøver at skildre et helt livs historie, i alle dets faser fra barndommen og ind i døden.

En svær opgave for en begynder, løst i sterk, naiv forenkling, med en fylde av tilbaketrængt følelse. Men løst.

Vi står her ansigt til ansigt med en digter som lægger ut med fuldlastet båt, fylt av ungt mod, i ungdommelig uvidenhhet om farer, om vanskeligheter av teknisk og anden art.

Den dag i dag griper fortællingen ved den sterke understrøm av *liv* som bærer den.

Form og sprogdragt er typisk norsk, stundom med utvilsomme bjørnsonske efterklange.

Også emnet er norsk — to som brænder inde i taushet med sin kjærlighet, som går feil av hverandre og ikke kan finde tilbake til hverandre.

Endelig møtes de, mot livets slut, og kunde tale ut.

„De fortalte hinanden Alt fra Begyndelsen af til Stunden, hvori de talte. Med hinanden kunde de nu forklare dette „Hvorfor“, som de Begge havde stillet op mod Gud. Begge havde erfaret hvor Sjele kunde modnes i Sorg, og Begge saa, hvor stor en Skyld de bare mød Gud, mod sine Ægtefæller og mod hinanden, at de ikke kunde vente paa hinanden, om det saa havde været Livet igjennem.“

Her møter vi, allerede i hendes første bok, et grundtema som stadig vender tilbake i Alvilde Prydz's digtning. Også her stilles vi ansigt til ansigt med den strenge ideale fordring:

„Agn smilte vemodig.

„Gud har seet os værdige til store Kampe. — — Det er det største i Livet at kunne forsage!“

Litt senere tegner Alvilde Prydz Agns billede i disse sjælfulte linjer:

„Sommerens Roser var strålende og yppige med en berusende Duft, Høstroserne var blege; det fine rødmeende Skjær var tungsindigt, Duften var hemmelighedsfuld sød og dog som den ikke var der, lig de usigelige Anelser i et bevæget Sind.“

Agn var selv slikt et høstens rosentræ, men hendes roser „vare fagrere end Træets, hvidere og med en Duft som fra Evigheden“.—

Der går flere tråder fra Agn og Agnar over i Alvilde Prydz's senere digtning.

Allerede her antydes samtidens trange sociale miljø, sladderer, den bornerte opfatning av mands og kvindes venskap.

Men problemet om kvindens ydre vilkår og stilling i samfundet blev her ikke tat op.

I denne høiromantiske, lyrisk bevægede skildring av et menneskeliv fandtes der ikke plads for noget polemisk.

Alvilde Prydz begyndte sin digtning som hun sluttet den: som en sterkt ideelt betonet menneskeskildrer.

Selve polemiken, det egentlige felttog for kvindenes reisning og frigjørelse, betegner et intermezzo — rigtignok uten sammenligning det betydningsfuldste i hele hendes digtning.

Og den drivende kraft i hendes digteriske utvikling var hendes idéliv, hele hendes rike, djerve idéverden, som drev hende fremover og opover,

indtil hun med *Mennesker, Drøm og Gunvor Thorsdatter* stod på høiden av sin digteriske evne.

Vi skal nu skridt for skridt følge utviklingslinjen i Alvilde Prydz's forfatterskap.

Det gik henimot ti år før *Agn og Agnar* utkom (1880) — ti betydningsfulde år av den norske literaturs historie.

I dette ti-år, 1870—80, så *Camilla Colletts* viktigste polemiske verker lyset, i dette tiår oplevet *Jonas Lie* og *Kristian Elster* sit digteriske gjennombrud, *Amalie Skram* og *Alexander Kjelland* rak såvidt at debutere, mens *Ibsen* og *Bjørnson* koncentrerte sig om moderne emner i sin dramatiske digtning.

Og det gik hele 14 år efter at *Agn og Agnar* var skrevet før Alvilde Prydz fik utløsning i et nyt arbeide — *I Moll, Noveller og Skitser* (Gyldendal 1885).

Denne bok var ikke, som *Agn og Agnar* skapt i et eneste åndedrag, i en naiv svulmende livsfølelse — den var kjæmpet frem gjennom lange år i møisommelig tvekamp med ydre og indre hindringer.

Vi møter her Alvilde Prydz som den bevisste forsker, og hendes forskningsområde er kvindeskjæbnene, slik de artet sig i datidens forhold.

Vi lærer en av dem at kjende i *Valsen*, en lyrisk bevæget, tungsindig novelle, yndefuldt fortalt, en ung kvindes livshistorie, gjenspeilet i et andet kvindesind, som medfølende etterlever den med stor inderlighet og intimitet.

Høiest nådde Alvilde Prydz i *Småstel*, en skildring fra en liten norsk ravnekrok, egenartet i sit præg, gjennomført med bevisst artistisk sans i skildringen av Grete som høit oppe i 30-årene møter sin skjæbne, gir sig til fogdens kontorist som hun siden opdager „ikke var ejendes.“

Stolt lar hun ham gå og ser modig de mulige konsekvenser i øinene.

Der er reisning i denne skildring, sikker kunst. Og emner som miljø betegner erobring av nyt land i Alvilde Prydz's digtning. —

Den næste novelle, *Aftenlød*, foregår i Danmark og gir konturene av en kvindeskjæbne: et øiebliks møte med lykken — og derefter livets hårdhændte virkelighet, fornuftegteskapet.

Allerede her spores en usedvanlig musikalsk sprogkunst, såvel i natur — som i menneskeskildringen, dennegang med en næsten dansk sprogklang.

I *Forventninger* er vi tilbake i Norge igjen og møter Helene Ørn som ganske ung, heltinden i *Mennesker og Drøm*.

Skal hendes skjæbne bli som kvinders flest?

Vi vet det ikke. Fortællingen ender med et spørsmål.

Men perspektiver er åpnet som Alvilde Prydz siden fører os dypere ind i.

Musik i hjemmet stiller os ansigt til ansigt med en mandstype som vi senere møter oftere i Alvilde

Prydz's produktion og som sikkert har grepet ind i hendes eget liv.

Her dissekeres han lyslevende, mens han under indflydelse av sin hustrus musik i tankene gjen-nemlever sine mange kvindeerobringer.

Forfatterindens blik hviler på ham, uten bebreidelser, uten smerte, og dette blik ser godt, fan-ger med visionær sikkerhet hans flygtende stem-ninger, tar ham på kornet.

Et streiflys kastes over hustruen som ræddes for alt det ukjendte, truende i luften om hende — og som forvandles for hans øine.

„Var der Tegn mod den nye Typus Gemalen havde tænkt sig? Var der Forberedelser igjære til den totale Sceneforandring?“

Er de her antydede noveller løfterike, anslår de alle, hver på sin vis, ledemotiv i Alvilde Prydz's senere digtning, er de hver på sin vis eiendomme-lige små kunstverk, kan dette ikke siges om bokens sidste fortælling, *Resultater*.

Tvertom, man forbauses over at denne novelle i det hele kom med.

Man forstår at det er hendes egen lidelses-historie Alvilde Prydz har digtet ind i Ambrosius, departementsslaven med det fine følsomme digtersind, som holdes nede av jernhårde forhold, også i hjem-met — en hjælpeløs, blodløs, avmægtig omdigtning, som allikevel tilslut toner ut i en livsmodig akkord:

„Naar alt kom til alt — var ikke Livet værd at leve? Var der ikke Hvile selv i Kampen? Var

der ikke Sejer selv naar man faldt? Og var man end blindet, var man bundet, det var dog Lykken at famle sig frem over de evige Veje!“

Alvilde Prydz's næste novellesamling *Undervejs, Noveller og Skitser* (1889) indeholder ikke bare et, men fler av disse motiver, som hun aldrig fik helt grep på og derfor heller ikke kunde omsmelte i kunst.

Et par av dem må ansees som helt forfeilet — *Guldfuglen, Niels Mo*, delvis også *Inger Sypige* med dens ellers satiriske belysning av overklasse-moralen.

Stort bedre er ikke fler av de andre, *Ungdomstid, Ved Fjorden, Alt til det bedste, En lykkelig*.

Det er bare tre noveller i hele samlingen som bærer præg av Alvilde Prydz' egenart: *For tung paa Haanden*, en fortælling fra kunstnerkredse om to, som ikke fandt frem til hverandre, lidt blodfattig og tam, men tilforladelig; *Fru Fehr* med det eiendommelig, vemodig, ironiske point og slutningsnovellen *En Feiltagelse*, uten tvil et realistisk grepet og gjengit interiør fra tiden i Ødemark, som fører os ind til en sjæl i nærkamp med smerten, slik at den merkes av det for livet.

Skitsen er skrevet med en slik intensitet, at har man læst den engang, er de første siders skildring av den lave, jamrende gråt for alltid ridset ind i ens erindring.

Som helhet må *Undervejs* betragtes som et avgjort tilbakeskridt fra *I Moll*.

Forholdene i disse nødår, slik som vi skimter dem i hendes breve, gjengit i foregående kapitel, har været hende overmægtige, lammet hendes digteriske kraft.

Hun finder sig selv først igjen i fortællingen *Lykke* som kom allerede året efter, i 1890.

II.

LYKKE. PAA FUGLEVIK

Nu begynner en opadstigende utvikling, som i like linje og i løpet av ganske få år fører frem til *Gunvor Thorsdatter til Hærø*.

Igjen gir Alvilde Prydz sig i kast med en større, indgående menneskeskildring, ja mer end det: en hel samfundsskildring.

De næsten tyve år som var gåt hen siden hun skrev *Agn og Agnar* har modnet hende, ikke bare til en bevisst kunstner, men til den fuldt bevisste eksperimentator.

Der kan påvises en klar, logisk opbygning av hendes temaer i de følgende år, som imponerer og fængsler.

Og man har under læsningen en betagende følelse av at være med på erobring av nyt land, ikke bare hvad miljø og emnevalg angår, men helt digterisk: vi blir vidne til hvordan et ungt og sterkt talent i undren med ett står ansigt til ansigt med sig selv og en krævende livsopgave.

For *ungt* er den 41-årige Alvilde Prydz's sind,

da hun former *Lykke* og like efter dristig lægger ut mot nye mål.

Derav friskhetens, nyhetens duft over hendes

skildring, som minder om nyheten og friskheten i *Amtmandens Døtre*, 25 år tidligere, da det unge norske samfund overrasket fandt sig stående overfor sit eget speilbillede.

Nu som i 1850-årene ser vi hvordan norsk menne-

skeskildring bryter frem mot bakgrund av, ja som direkte resultat av en omhyggelig utformet teoretisk indsats: Camilla Colletts *Amtmandens Døtre* vokset frem som resultat av intelligenspartiets realistiske program i 1830-årene, Alvilde Prydz's idédigting i 1890-årene må sees på bakgrund av Camilla Colletts mægtige idéindsats i 1870-årene.

Og det er et tilfælde som ser ut som en tanke at Alvilde Prydz's som Camilla Colletts digteriske storverk formes i ellers literært set fattige decenniér, i 1850- og 1890-årene, som begge vilde eiet et avgjort epigonpræg efter rik kraftutfoldelse, hadde ikke det uuttømmelige norske åndsliv sat ind med sin reservekraft — længe tilbaketrængt kvindelig skaperkraft.

Det samme synes — om end i helt andre former — at gjenta sig i disse år gjennom Sigrid Undsets digtning.

Sikkert er det at Camilla Colletts digteriske utfoldelse efter *Amtmandens Døtre* blev lammet gjennom nødvendigheten av at tilrettelægge et gjennomarbeidet teoretisk grundlag for videre fremstøt — og det blev Alvilde Prydz som tok fat hvor hun slap i 1855.

Flere norske digtere hadde hun i sit følge under kampen for kvindenes frigjørelse, det er sandt, Ibsen, Bjørnson, Lie og Kjelland, — men ingen rustet som hun, med hele selvoplevelsens intensitet.

Ingen anden end en kvinde kunde løfte arven efter Camilla Collett.

Alvilde Prydz gjorde det, og gjorde det værdig, i wergelandsslegtens ånd, som født pioner.

Og hun gik problemene endda nærmere ind på livet, problemer som den kvindelig sky og lukkede Camilla Collett måtte opby hele sin sanddruhet og hele sit ukuelige mod for i det hele at berøre, dem levet Alvilde Prydz med sit hete livstørstige sind ansigt til ansigt med fra sin tidlige ungdom av, og så frygtløst så hun dem i øinene, i slik høihet og skjønhet førte hun sin kamp, at her, på de erotiske kræfters område, hvor det gjaldt at bestemme deres værdi i livshusholdningens økonomi, her yder hun en av sin stolteste indsats.

Efter nogen interessante interiører fra Kristiania i 1860-årene, lyslevende og vederheftige, følger vi da i *Lykke* den 18-årige *Ingers* kamp for å redde sin individualitet, sin livsevne i egteskapet med den 30-årige doktor Gerhard Juell, idealisten, teoretikeren med sine kristenidealer og sine ukontrollerte despotiske tendenser, utfoldet med al den selvfølgelighet, den ekte herrelige suverænitet som var regelen i disse ikke meget fjerne tider.

Man må beundre den gjennomførte kunstneriske beherskelse, den fine avbalancerte diskretion i denne skildring, som ikke en eneste gang skyter over målet.

Den blev også anerkjendt som fuldgod av samtidens kvinder, av en kritiker og kjender som M. D. (Wilhelmine Ullmann), som vi senere skal se.

Ikke et eneste øieblik tar Alvilde Prydz ensidig parti for den forurettede — og grunden finder vi let:

Lykke er ikke noget tendensskrift. Boken er

et digterverk, skapt av et menneskesind som medfølelse lever sig ind i de endeløse lidelser som overgrep av enhver art fører med sig, ikke mindst for den som begår dem.

Lykke ender med, at den stakkars vingskudte Inger bebreider sig selv at hun ikke har været sterk nok til at frelse Gerhard Juell.

„For jeg har ladt mig binde af Vægteren paa Muren, ham som min Sjæl elskede har jeg forraadt!“

Og der falder ret som det er ironiske streiflyv over 1880-årenes emancipationsproblemer, ikke sjelden tilspidset med stor advokatorisk dygtighet og en ikke mindre portion humor:

Det er fru Ingers veninde, Elly Bennett som har ordet:

„Den kan ikke være noget hyggelig for Mændene heller, denne Emancipation! Den vil komme til at ødelægge den kvindelige Natur! Der vilde bli mindre Tilgang paa Beundrerinder, og blev den gjennomført, kunde man ikke længer have den Magt over en Mand som nu! . . . Jeg synes det er udmerket som det er! Vi nødes til at spille fint om vi vil spille, og det morer mig! Jeg vilde nødige bytte Boudoirmørket, hvor Luften er fuld af tjenende Aander, med et kjedelig tomt Dagslys!“ . . . .

„Elly, om jeg nu fortalte dem, hvordan du kan sidde og snakke . . . Gerhard f. eks!“

„Du hører redningsløst til de enfoldige, Inger! Tror du en eneste Mand vilde tro dig? Sig det til

din egen Gerhard, faar du se . . . han vil ikke drive det videre end til at tro, du er jaloux!“

Inger dør efter fem års egteskap — lange år av sjælslidelser, av selvbebreidelser og religiøst grubleri, av livsangst og lammende, dødelig træthet.

Det smertelige oppgjør med Falck på dampskibsdækket var den allersidste opblussen av liv — nu hørte hun døden til.

Og så en nat kjemper hun den sidste tunge kamp ganske alene — med Gerhard Juell i dyp søvn i sideværelset, mens den ældste lille piken forskræmt søker ind til sin mor uten at forstå hvorfor hun ligger der så hvit og stille.

Tilbake står doktoren med sin „syndige“ sorg og anger, og det er hans videre livsskjæbne Alvilde Prydz skildrer i sin næste fortælling *Paa Fuglevik*, som kom høsten 1892.

Her er vi med et slag i hjertet av det Nordlandsmiljø som Alvilde Prydz skildrer med slik henførelse — en natur som med sin vælde og sin pragt syntes inderlig i slegt med hendes egen sjæls behov.

Langsamt og med sikker kunst utfolder miljøet sig.

Den vakre doktor Juell finder sig hensat som ung enkemand blandt egnens giftefærdige damer, han kan ikke undgå at merke de forhåbninger han vækker.

Men hans tanker er hos Ingers ungdomsveninde Elly Bennett, nu enke efter 10 måneders egte-

skap med den fallerte franske adelsmand hun traf på hjemreisen fra sit besøk hos doktor Juells, skildret i *Lykke*.

Og utpå høsten er saken klar:

Elly lover at bli hans hustru med disse klassiske ord på skrå henover et ark:

„Min Herre og min Husbonde“ — hun tar sine folk på kornet.

Men før hun går ind i den egteskabelige underdanighet gir hun sig god tid dernede i Paris og siden på en reise til Italien med husvennen Viscomten . . . og tømmer sindig og med velberåd hu glædens bægre tilbunds, mens doktoren må vente endda et halvt år på bryllupet.

Og han gjennomlever på sin side sit livs avgjørende krise: ind i andedammen på Fuglevik er der kommet en vildfugl, stolt og sterk i sine frihetskrav, suveræn i sin selvutfoldelse — den 16-årige Gunvor Thorsdatter til Hærø.

Hun ler overmodig av hans selvfølelse, hans mandlige overhøihetskrav og sætter uten frygt sin naturs behov op mot hans.

Og så forfriskende er hun, så storladet i sin barnslige uberørthet, at hun blir ham et livsbehov, han kan ikke undvære hende.

Sammen streifer de om paa hei og hav, og der er øieblikke, da doktoren er like ved at bukke under i kampen, da han med visionært klarsyn aner at Gunvor er lykken for ham.

Med stor kunst lar Alvilde Prydz drømmelivet,

Alvilde Prydz.

underbevisstheden spille ind i disse komplicerte sjæls-tilstande.

Med plumpe hænder bryter doktoren tilslut ind i Gunvors følelsesliv, som ligger der i den første ubevisste vårfriskhet, med bøn om — tilgivelse!

Hun forstår først ingenting, vågner så og *ser*.

Hele hendes stolthet reiser sig i ubændig trods.

Men ulykken er skedd alt — sommerfuglvingene har mistet støvet.

Og det avgjørende øieblik gled forbi for altid.

Doktoren går ind i ekteskapet med Elly.

Og nu blir vi vidne til hvordan hans anden hustru plyndrer ham, suger ham ut, reducerer ham tomme for tomme.

Med oversmertelig ironi viser Alvilde Prydz, hvordan fru Elly bruker hans egne svakheter som våben mot ham selv:

Gang på gang når har har sat sig tilrette med sit videnskabelige arbeide forstyrrer hun ham med bøn om hans tilladelse til den ene eller den anden lille bagatel, og kommer han omsider for alvor på glid i lykke over kræftene som endelig engang får lov til at lægge ut, over tankelinjene som bygger sig op — da holder hun sig ikke for god til at dåre ham med primitive midler.

Ingers og hans barn tar hun fra ham og seigpiner dem under den ømmeste moderlighets maske.

Og den troskyldige, blinde mand lar sig utbytte, mens han i det længste tror sig verdens lykkeligste egteherre . . . indtil han en dag står der,

ribbet for alt, magtesløs og forkuet, ældet og furet, mens den ungdommelige frue holder til ved bade-stedene.

Gunvor som straks efter det sidste opgjør med doktor Juell var reist til Kjøbenhavn, kommer tilbage og ser med et blik hvordan det er fat, at hendes værste frygt var blit virkelighet — og en anelse om det som kunde ha været drar ham endda engang forbi.

Men Gunvor møter livet på nyt i den unge problematiske stud. med. Torgersen og oplever med ham en sommerkveldsstemning, som kræver hendes viljekraft for ikke at vinde over hende.

Beundringsværdig skildrer Alvilde Prydz denne kvindeskikkelse av storladne sjælelige dimensioner — ikke et tåket glansbillede i det blå, men et levende menneske av kjød og blod.

Med doktor Juell gik det hurtig nedover bakke.

Han tar sig sammen til et sidste smertelig opgjør med livet i et brev til ungdomsvennen Eivind Storm:

„. . . Jeg ved ikke hvordan det er gaat, jeg Du! Modig var jeg, og sikker paa min Stjerne som Napoleon! Lad mig sammenligne mig med ham, ikke i hans Storhed, men i hans Fald — det har vi tilfælles vi Mennesker, at vi falder!“

Og han tilstår for vennen sin længsel efter „. . . et eneste Øieblik som han at have kunnet reise mig og slaa med mine Vinger før de knække-

des. Men naar skulde det da været? Det er et Spørgsmaal der kunde drive mig til Vanvid. . . .“
Øieblikket kom.

Med betagende fantasi og kraft skildrer Alvilde Prydz i slutningskapitlet de to gamle venners møte, Eivind Storm, rystet i sin sjæls dyp over hvad han ser og fornemmer og doktor Juell, under indflydelse av vinen og den uvante frihet, oplivet av mindene fra ungdomstiden, ekstatisk lykkelig, båret på de gamle kjendte melodier som vennen lokket frem fra flygelet borte i hjørnet.

Glemte var sorgen, den sorg som plaget ham mest, at „Menneskeheden var blitt saa gammel uden at være kommet videre. . . .“

Doktoren havde ikke længer nogen Fornemmelse af at være færdig. Vinen og Eivinds Musik bar noget af Ungdommen tilbage til ham: Han stod der som han havde villet og tænkt . . . i Livets Kraft . . . med Horisonten aaben. — Han gik på *Veien fremover!* . . .

„ . . . Skaal for os, der ikke kom ud af den store Trængsel hvor man har hungret og tørstet, men ikke fundet Sandheden! Et taknemligt Mindebæger for os, der viste Efterslegten, at der hvor vi ledte, der var den ikke!

Og saa for Livet en Skaal!

Bed de Smaafolk lade være at holde igjen — det nytter ikke . . . de bygger sig selv tilslut, de nye Baner! —

Og saa *til sidst* en Hilsen fra mig . . . til de

kommende Slegter, der skal [lide mindre og naa længer frem!“

Rent kunstnerisk set kan det kanskje hævdes at Paa Fuglevik står tilbake for Lykke.

Der er ikke et eneste formildende træk i skildringen av Elly som bare tar og tar, i alle former og under alle forhold, vi får ingen forklaring på hvordan hun var blit slik — vi får heller ikke noget perspektiv over den gjengjældelse som efter livets lov venter netop rovdyrnaturene.

Men Alvilde Prydz hastet videre frem.

Nye menneskeskikkelser tok hendes skaperkraft i besiddelse, nye tankelinjer bygget sig op.

I *Lykke* gik hun under, i *Paa Fuglevik* han.

End om hun eksperimenterte endda engang og lot to jevnbyrdige viljer brytes, ikke fra lumske bakhold, men i åpen kamp —?

Slik blev de to næste bøker, *Mennesker* og *Drøm* til, disse to verker som utkom pånytt som en mægtig dobbeltroman kort før Alvilde Prydz's død og som vel for en eftertid vil stå som det stolteste monument over hvad hun vilde og hvad hun evnet.

III. MENNESKER. DRØM

Der var over Alvilde Prydz's kunst i hendes første menneskeskildring *Agn og Agnar* noget knopartet, spinkelt, ufuldbåret.

I *Mennesker* møter vi hendes digteriske evne fuldt utfoldet — en langsom rolig rytme over natur- og menneskeskildringer, en intim indlevelse i alle detaljer, selv i den ubetydeligste menneske- eller dyreskjæbne.

I brede, kraftige træk ridser hun op for os billedet av skogbygden indunder storfjeldet og dens mennesker, et billede av livet, slik det leves blandt stedets embedsmænd og rikfolk.

Her møter vi en av kvindeskikkelsene fra *I Moll*, Helene Ørn, som guvernante hos fogdens — efter otte års dvaletilværelse hos et gammelt doktorpar nede på sletlandet, ung endda, som dengang hun fuld av *Forventninger* led sit livs første nederlag og, halvt barn, havnet i en forlovelse som ikke passet hende og som hun energisk reddet sig ut av.

Men fra barneårene nede ved Provence's kyster

lå den der i hendes sind, en solfyldt drøm om livet, dets høihet og herlighed.

Heroppe møter hun Knut Gripp, den unge manden hun hørte tale i bedehuset derhjemme, som grep hende så sterkt i sin strenge renhet, sin medynksfulde kjærlighet til menneskene — som en åbenbaring fra en høiere verden.

Med gjennomført kraft og konsekvens skildrer Alvilde Prydz denne mandsskikkelse — som doktor Juell en født forsker, den absolutte *Sandhets* ildfulde tilbeder, bare av endda større dimensioner end han, en ånd som dristig søkte sig nye baner, som vovet at betvile de Kepplerske loves uomtvistelighet, som anet, „hvor verdensbegrebet endnu maatte udvides og klargjøres, hvor meget der endnu maatte kunne inderobres for endelighet og uendelighet, hvor der maatte kunne tændes lys længer og længer henover dunkle veje ind til fænomenernes aarsager — alt dette havde bemægtiget sig hans fantasi og fylt ham med en spænding større end den romanlæsere griber af . . .“

Men „at prøve at trænge tilbunds i en anden sjel var noget han aldrig havde uleiliget sig med. Med alle sine revolutionære videnskabelige tendenser forbandt han paa det praktiske omraade en naiv, nedarvet konservatisme“.

Og da Helene Ørn i sin suveræne kvindelighet med åpne øine vover det halsbrækkende eksperiment og gir sig ind i kjærligheten til Knut Gripp,

da er det netop med et fuldt bevisst, stolt behov av at stedes ansigt til ansigt med ham, sjæl til sjæl.

For her møtes Alvilde Prydz med Camilla Collett, George Sand, Elisabeth Barrett Browning og Rahel — alle de revolutionære kvindelige ånder som har vundet udødelighet i menneskehetens historie: det er om de nyskapende *sjælelige* værdier i mands og kvindes kjærlighet de samler sig, evig pånytt.

Her står også kampen i *Drøm*. Alt er tilrettelagt i *Mennesker*. Miliøet git, idélinjene optrukket i en sand rigdom av „kvindesakdiskussioner“, det i 1880- og 90-årene så uopslitelige tema i norske byer og bygder.

Om det er sandt hvad det fortælles, at Alvilde Prydz engang trak det korteste strå i en slik diskussion, hvor det kunde gå hedt og hensynsløst for sig, og forlot valpladsen i sår gråt, som hun ikke magtet at holde tilbake — da har hun tat en lysende hævn i *Mennesker* og *Drøm!*

Doris Rein har hævnet hende, Doris Rein med de lynrappe, tungt rammende argumenter, det lekende, graciøse vidd og det lystige, avbedende blik, som inderst inde gjemte så meget vemod.

Det er Doris Rein som med dristig hånd avdækker al den hemmelige kvindesmerte som den 17—18-årige Alvilde Prydz i et av sine ufærdige famlende barnedigt anet sig frem til i ord som disse, rettet til Helene Ørn:

„Kvinderne deroppe er det, som maa have

vækket Dem! Det er ikke mulig andet, end at disse afmægtige, tilfredse og utilfredse kvinder har tvunget Dem til at rydde op i Dem selv! Vi kvinder fører saa ofte en uordentlig sjelehusoldning; vi ved ikke, hvad vi har i huset!

Og, livet i en saadan kreds kvinder. — er det ikke som at komme ind i en forsamling, hvor der er bedærvet luft —?

Først synes man det er umuligt — siden vænner man sig til, hvis man ikke itide faar et vindu op.

De skal se paa disse kvinder!

De er . . . til . . . at faa forstand af! Se paa Fru Tip: Type paa disse tusinder . . . smaafruer, borgerinder af hint skyldfri land, hvor tanken ikke er til. . .

— — Eller tænk Dem Adelborg! . . . Ja, lad mig tilstaa, at netop disse to og hundrede andre har bragt mig, glade sjel, i en tilstand saa elegisk, at jeg har ønsket mig vinger, der kunde bære mig langt væk fra denne lille, tarvelige jord, med alle sine uheldige eksistenser. . . ud i de store stjernetager, de bundløse dyb, paa opdagelse efter fjerne, friske kloder! Ak Gud! og saa den latterlige virkelighed, De: ikke at kunne drive det længer end til at bøje knæ her mellem al elendigheden, med et lidet hysterisk udbrud nu og da:

Aa du ærværdige, alle slegters barmhjertige fortrøstning!

Hvor langt er Du indenfor dine vel tildækkede portiører? . . .

Ser du ikke, hvor vi forgaar? For det er ikke nok, at Du lover os saligheden deroppe. — Hvorledes skulde vel den være beskaffen for at kunne sone for alt? Mon dine himmelsales glans vil kunde suge i sig alt vort jordiske mørke? Er der lyksalighed uendelig nok til at fortære vore taarers havstrømme, himmelske kræfter almægtige nok til at gjøre tusindaarenes blodige synder som sne?

Jeg tror det ikke, hjælp min vantro!“ . . .

Doris Rein fortsætter:

„De siger, at De aldrig egentlig har tænkt paa at gjøre noget — ikke andet end at De vil vove at leve Deres liv. Som om ikke det var nok! Bare det at ta op sine forudsætninger istedetfor at lade dem ligge og dø! —

Mellem mænd er der av og til megen tale om at flytte grænser — det er netop, hvad vi har at gjøre, det, om vi vil leve vort liv!

I gamle dage stødtes der i horn for at mane mænd til strid! Om jeg ejed det horn, der kunde vække kvinder! — *til strid for fred og livets fremgang!*“ — — —

Doris Rein nævner også Knut Gripp:

„De har et kraftigt, modigt temperament, tiltrods for de myge hænder og det bløde blik! — Men visste De — ja hvis De visste istedetfor at haabe, saa vet jeg ikke, om De vilde mere!

Derfor er det viseligt, at man ikke vet, men haaber!

I Asiens vilde stepper gror etslags træ, tungere

end vand, og som slaar gnister, naar man hugger i det — det er bare ørkenen, der kan hærde slik. — Noget av denne ørkenhaardhet er der over Knut Gripp. Det er ikke bare almindelig trøndersk stædighet.

Derfor lykke til! Jeg har respekt for K. G. Han er en opgave.“

Hun fortsætter:

„Jeg beder saa mindelig: Mist ikke Deres skjønne mod, Deres fine stolthet og Deres vaarfriskhet! De taler om en ensomhet, som forfærdet! La den ikke avskrække Dem! Endnu er en kvinde, der vil noget, altid ensom! Sluk ikke ilden i Deres sjel, som saa mange tusen kvinder selv-morderisk har gjort! ! !

Flyv, vilde svane, flyv! ! ! Vi trænger det, vi andre bundne, anskudte! Vi trænger at se Dem løfte vingen og flyve.

La Dem ikke indbilde noget af alle de tamme gjæs!“

Og Doris Rein slutter med at citere Shelley.

„Som han har ingen mand talt til kvinder: fortrøstningsfuld, fordi han tror, at sandhed sejrer, vemodig, fordi utsigterne var saa lange — men lykkelig, fordi han har fundet helsebod for menneskeslegtens store sygdom.

Never will peace and human nature meet
till free and equal man and woman greet
domestic peace!“

Saa, efter en pragtfuld epilog, skildringen av uvei-

ret som overrasker Knut Gripp og Helene Ørn, da de efter vielsen spaserer over Prestemoen ned til toget, som skal føre dem til Kristiania, avsluttes *Mennesker*.

Som uveiret som jog henover dem fortonet sig som „en storslagen ouverture, der i sit dunkle klangdyb gemmer hvad der maa komme,“ så angir Helene Ørn grundtemaet for *Drøm*, konflikten i deres egteskap, da hun på veien nedover mot stationen ber:

„Aa nei, Knut! — Ikke den gamle historien om det ene menneske mer! Det lader sig jo aldrig gjøre! Det er ingen som har kunnet klare den regningen, at de to skal skal være en; den ene af dem kommer aldrig med! lad os prøve at regne rigtig og tage det, som det er, — og være to! . . . Er det ikke bedre at være to kanskje? Meget fornuftigere og mere underholdende! Vi tar det op som programsag, du og jeg. *Vi to mennesker. . .*“

Igjen tvinges man til, som i *Lykke*, at beundre den livsvisdom, den sjælekundskap, den intime indlevelse i menneskeskikkelsene som møter en i Alvilde Prydz's næste roman *Drøm*, skildringen av Helene Ørns og Knut Gripps egteskap — kanskje den stolteste egteskapsskildring norsk litteratur har at opvise; hvad idélinjen angår eier den neppe nogen stoltere:

„. . . Som tiden gled — gled det ogsaa derhen, at i alle de smaa spøragsmaal, dagene rejste, var det Knuts villie, der var først paa stedet og indtog alle stillinger, uden at Helene engang merked det.

Hendes egen villie var salig indsovet, hendes bevidsthed ikke vaagen. — Som med halvlukkede øjne hvilte hendes sjel ud i den store, lysfuldte luft, hans kjærlighed havde skabt om hende. Hun syntes ikke længer, hun var hjemme hos sig selv, men at han havde taget og baaret hende med ind i de store riger i hans eget hjerte. — Nu var de døre sprungne op, nu var landet hendes.

Hvordan kunde hun egentlig have tid til noget andet?

For derinde — lyse aander bandt hendes haand og fod . . . hun magtede ikke bryde de blide baand. Og de gav hende at drikke af rosers kalke . . . hun kunde ikke komme sig af den rus.

Hun lukkede sine øjne til — og var lykkelig.“

En og anden gang kunde en anelse liste sig ind i hendes sind:

„Det er kanske vanskelig . . . at faa et hjem! Hvorfor er det saa sjældent som det *skal* være? Nogle steder gaar de hver sin vej og blir saa smaa. Nogle steder gaar de sammen og — ødelægger hinanden! . . .“

Så blev disse tanker slået hen.

„ . . . Hun følte sig netop i denne tid saa usikker paa sig selv. Det kunde forekomme hende, som hendes hele væsen paa en hemmelighetsfuld maate forvandlede, og at der samtidig med naturens stille skaperarbeide udvikledes nye kræfter i hende, en hellig evne til forsagelse, en ny glæde, en dyp skjælvende længsel efter at gi sit liv for det man elsker . . . “

Men de kom tilbage pånyt.

„Kom der et ord, et blik eller et uttryk i . . . Knuts . . . ansigt hun ikke forstod, naget det hende . . .

Hendes mand tok det anderledes. Om han ikke forstod hende anfegted det ham ikke. Han var jo vant til det — allerede fra deres forlovelse af var hun jo litt umulig nu og da. . .

Det var heller ikke frit for at Gripp af og til var begyndt at se lidt nøiere paa situationen. . .

Der kunde komme en og anden uvissshed, om han ikke i andre ting ogsaa havde taget fejl af hende. Han havde i hendes sind kun søgt refleksen af sin egen vilje og sine egne meninger. Men der var under dette af og til kommet smaa pludselige aabenbarelses som fra en helt anden verden, et helt andet selvstændig aandsliv — noget som ikke havde tiltalt ham videre.“

Knut Gripp var av de mænd, som ønsket at være helt alene om sit tankeliv.

„I det heletaget var . . . han . . . ikke vant til at have meget at tale med kvinder om. Naar han var træt, var det ham en udsøgt hvile at sidde og smaasnakke med sin hustru, men nogen egentlig alvorlig samtale, noget kameratskab, — der var en ren uformuenhed hos ham til at kunne tænke sig sligt.“

Helene på sin side begyndte at få øinene mer og mer opladt.

„ . . . Der kunde komme en ganske tydelig formet tvil, om det for at være mandig egentlig var nødvendigt at ha saa mange smaa mandige fejl.“

Efter et par heftige sammenstøt med påfølgende mindre og mindre tilfredsstillende forsoning, begyndte disse to på hver sin vis ubøielige naturer at gli fra hverandre.

Deres ord til hinanden kom fra to adskilte verdner — de nådde ikke frem.

Heller ikke Knuts trygge ureflekterte Gudsforhold kunde Helene dele, og hun prøver ut fra sin kjærlighet til ham med kvindelig inderlighed at forklare ham sit standpunkt.

„ . . . Lad os ikke være uenige om navnet. . . . Jo, Knut, jeg forstaar dig, men *er* der en Gud, kan du være rolig, at vi mødes der, for jeg stevner ogsaa mod sandhed og lys av min hele sjel! Jeg gaar bare en anden vej . . . du maa tro, at jeg ikke kan vende paa den vej, jeg er kommen ind paa . . . hvert menneske maa gaa sin, tror jeg. For Knut, om jeg prøvede saadan som du vil! . . . Jeg kom ikke med, jeg blev blandt dem, som dør i ørkenen! . . . — — Og du maa ikke sige, jeg har bedraget dig! Jeg tænkte, alt skulde gaa let, naar vi ejede kjærligheden, den som er kristendoms og al krafts dybe grund! For har man den, ser man langt og ved, der er mere end man ser. Da respekterer man ogsaa andre udviklingsveje og al alvorlig stræben! Alle mennesker lever ikke af samme føde.“ — —

Helene lå våken de lange vårnætter. „Alt hvad hun havde gjort og sagt, alle de angstfulde ord, havde ikke fundet vej. De var vendt tilbage.

Som lig laa de og tyngede sindet, og alt, hvad hun i sin vildsomme iver endnu havde tænkt at sige, det blev stanset derinde nu, stanset og slukket.“

Det hjalp ikke stort at lille Iska blev født.

Avstanden var der, og Knuts jagtiver og hundedressur gjorde den ikke mindre.

Det er en bedrift av Alvilde Prydz allerede for tredive år siden at forme disse kyndige, veltalende indlæg for dyrenes ret, de tammes og de vildes, som den dag i dag eier fuld gyldighet og aktualitet.

Det var ikke til at komme bort fra, at det var koldt mellem væggene i dette hjem, ikke noget sted for fine, spæde menneskeplanter at gro op i.

Og da lille Iska går bort, efter at der var kommet endda et litet barn til verden, dødfødt, — da Iska dør, mens han som en liten fugleunge famler sig nærmere og nærmere sin mors hjerte og aldrig kommer nær nok, da blir det for alvor ødslig i Knut Grippts hjem.

Knut har merket avstanden mellem dem og følt det som en lidelse at han ikke kunde finde frem til hende igjen, men der var ikke vei længer mellem dem.

Hvordan fandt de tilslut frem? Findes der i det hele nogen vei frem? Livet svarer på dette spørsmål, om- og omigjen:

Gjennem lidelsen går veien. Knut og Helene gik denne vei.

Hvad *ord* ikke kunde få sagt, det sa lidelsen dem.

Og da målet var fuldt, og da smertens vei var vandret tilende, da fandt de ind til hverandre, renset, lutret til at kunne ta samlivet op — ikke som ett, men som *to mennesker*.

Streng og alvorsfull, men med en mors uendelige medliden, ruller Alvilde Prydz op for os dette stolt og djervt tegnede livsbillede.

Ikke en eneste av de bitre lærdomme spares vi for, heller ikke for et eneste skridt på den tunge stenede vei.

Men så er også denne skildring løftet op i en klassisk klarhet, som gjør den almenyldig, hverken tids- eller stedsbundet.

Når dens aktualitet som skildring av mands og kvindes livskår er ophørt, fordi de begge står helt likt, helt frit, og ubundet, vil denne karakter-skildring allikevel forbli levende, fuldgod kunst, fordi den tegner to diametralt forskjellige *utviklingsveie*, to forskjellige sjælelige *typer*.

Det viste sig da disse to verker utkom pånytt i 1918, det viser sig idag, tredive år efter at de blev formet, at de ikke har tapt nogetsomhelst av sin friskhet og sanddruhet.

Med dette verk vil Alvilde Prydz leve videre, sålänge norsk literatur findes til. —

IV.

INDSLAG FRA SHELLEY

Alvilde Prydz drak av dype livskilder i de år *Mennesker, Drøm og Gunvor Thorsdatter* blir til.

Hendes mangfoldige studiehefter fortæller os lidt om det.

Ikke bare søkte hun ned i sit eget sjæledyp, sin rike og mangfoldige livskundskap, sin visionære evne til at gå ind i andre menneskesind — men hun søkte hen til Europas ypperste ånder, til pionerene blandt dem, frihetsforkjæmperne.

Især var det *Shelley* hun droges mot, Shelley som har så mange tilknytningspunkter til vor egen Henrik Wergeland.

Hun skriver av digt på digt fra hans verker derute i storbyenes biblioteker, selv hadde hun ikke råd til at kjøpe sig dem.

Og midt i disse engelske vers støter vi på norske navn — „Helene Ørn“, „Knut Gripp“. „Gunvor“, og ret som det er stopper de engelske citatene og en karakteristik av Helene eller Gunvor, en replikveksel mellom Helene og Knut kastes ned,

skapt som de er under inspiration av Shelleys fremtidssyner.

Slik suger hendes kvindeskikkelser, Helene, Gunvor, *begge på engang!* blod og kraft fra Shelley's og Keat's poesier, tar skikkelse og form fra disse engelske digteres skjønhetsmættede billeder.

Ikke noget under at begge disse norske kvindeskikkelser ombølges av slik charme og har et så påtagelig individuelt liv.

Og idélinjen i disse Alvilde Prydz's bøker, som indtar en så merkelig plads i 1890-årenes norske literatur, blev netop så dristig og så stolt, fordi den sprang av den samme udødelige higen som har besjælet Europas idéanførere og frembragt det ypperste i europæisk literatur, — dens frihetsdigning.

Alvilde Prydz har gripende skildret sit møte med Shelley.

Med toner som minder om det før citerte digt „Jeg ved jeg vil finde dig engang tilsidst,“ heter det i det før omtalte studiehefte i nogen linjer med avbleket skrift tvers over et digt av Shelley:

(Til Shelley).

Du min aandelige Broder, du Aand, hvem jeg har søgt blandt de Levende; du der ser, tænker, føler som jeg. Saa det er *her* jeg skal træffe dig, her blandt de længst Døde!

Hil dig, Broder i Støvet, snart er jeg som du!

Vel mødt — i Vindens Vuggen, Vandets stille Sang! møder jeg din Sjel!

Sagte! ingen
 Taarer! Ingen forgjæves
 ørkesløs Sorg
 over mit øde forskjertsede Liv.

Vær hilset, vort Møde sent du — ja sent!
 Min Ven! sov sødt.
 Havets Rytme i din Sang.
 Havet lærte dig at synge —
 Havet bar dig ind til Hvile,
 ind til Døden!
 vil ikke vække dig. . . .

. . . Ordene dør hen i dette utbrudd, kastet
 ned hvor der fandtes åpent rum på siden.

Der er tilslut ikke plads til en linje mer —
 og på næste side finder vi Shelley's *Ode til Vesten-*
vinden . . .

Men hvad vi har set, er nok, det har git os et
 glimt av Alvilde Prydz's intimeste sjælsliv i disse
 år, av den hemmelighetsfulde sjælelige proces som
 frembringer levende og lidende menneskeskikkelser.

V.

GUNVOR THORSDATTER TIL HÆRØ

Alvilde Prydz vilde neppe ha magtet at utkrystallisere idélinjen i *Mennesker* og *Drøm* så klart, gjennomleve konflikten i Helene Ørns og Knut Gripps egteskap med slik intensitet, hadde der ikke samtidig grodd i hendes sind en anden kvindeskikkelse, så rik, så suverænt hvilende i sig selv, så harmonisk avbalancert i sit frygtløse mot, sin ubøielige vilje, og sin moderlige kjærlighet til menneskenes barn, at hun i sin person levendegjør det fordringsfulde begrep: Ein Vollmensch.

Gunvor Thorsdatter avslutter endegyldig, med fuld logisk konsekvens den stolte og dristige idélinje i Alvilde Prydz's digteriske gjennombrudd..

Her, i dette havfriske menneskesind, løp de stridende strømmer sammen, her var der rum for dem alle.

Det samme gjælder selve boken som kunstverk:

Gunvor Thorsdatter er det arbeide, hvor Alvilde

Prydz's digteriske evner fik sin rikeste, alsidigste utløsning:

1880-årenes voldsomme idékampe stilner her av, dønningene merkes endda, går som en dulgt understrøm gjennom sidene, men det som bærer boken og har gjort den til en av vor literaturs klassiske arbeider, elsket langt utenfor Norges grænser, det er dens rike menneskelighet, dens enkle forkyndelse av *godhetens* evangelium, legemliggjort i Gunvors skikkelse.

Her har den i så mange år smertelig bundne lyrik i Alvilde Prydz's temperament endelig skapt sig befriende fuldtonende uttrykk!

Der stod sang fra hendes naturskildringer i *Mennesker* og *Drøm*, det er sandt, og Østlands-naturens særegne mystik blev fattet og gjengitt med følsom artistisk sans, men først her, i skildringen av Nordlandsmiljøet, toner denne naturens sang i hele sin vælde. —

Gunvor er endelig hjemme igjen på Hærø gård. Efter guvernantetiden på Fuglevik, årene nede i Kjøbenhavn og besøket hos onkelen på Fuglevik hvor hun så doktor Gerhard Juell igjen, — så smertelig forandret, har hun tatt tøylen i sine sterke hænder deroppe på Hærø handelssted som lå og drev på stumpene efterat den sidste broren var strøket avsted til Amerika med restene av den sidste rørlige kapital.

Gunvors forlovelse med Svein Torgersen stod endda ved magt.

Hendes blik hadde fundet frem til dem, de „sunde, fine kræfter“ i hans sind som bad: „ryd vej for os at vi kan komme frem!“

Og det var Gunvor fast bestemt på: *denne gang* skulde hun ikke slippe taket, så endda et menneskeliv gik til grunde — mindet om Gerhard Juell lå fremdeles som et sår i sindet.

Endda en skikkelse møter vi fra Alvilde Prydz's tidligere digtning — Falck, den unge juristen fra *Lykke*, som anende hadde set fru Inger „som den skinnende svanefugl hun var“ den aften på dækket kort før hendes død, da de talte sammen, ansigt til ansigt, den aften da han „for første gang forstod, at det kan være en brutalitet at gaa hen og fortælle en kvinde at man elsker hende, den aften som bragte vendepunktet i hans liv.“

„Det kom ham for at hin fine, flammende kvindelighet havde brændemerket ham i sin vrede. Og han havde mistet sit mod ligeoverfor kvinder...“

I dette følsomme, fint organiserte menneskesind speiles Gunvor i hele sin sjæfulde skjønhet, sin suveræne kraft.

Og snart kan hans vare, såre medviden, denne hemmelige og hemmelighetsfulde forståelse, ikke skjules længer: Falcks musik — som først forundret og forvirret Gunvor, siden gav de magtfulde skjønhetsindtryk hun stundet efter — forrådte ham.

Men da var han ikke længer den han engang var — de lange tunge selvopgivelsens år lå i mellem, de lange års tunge ensomhet, da vinen var blit

hans trøst, og Mina Jøns, husholdersken, blond og stilfærdig, med det sænkede blik. . .

Brylluppet med Svein Torgersen var i forholdenes medfør, og takket være fru Elins indgrodde mistillid, stadig blit utsat. Selv var han på Hærø og gav Gunvors moderlighed fuldt op at gjøre — og hendes unge forelskelse.

I sin tunge ærlighet kunde Gunvor, eftersom tiden gik, ikke skjule for sig at avstanden ikke mindsket, men tiltok mellem hende og Svein.

„Naar hun søgte hos ham den sjelens sympathi hun hele sit liv havde længtet efter, da kunde det komme over hende som en smertelig overraskelse, at den fandtes ikke — og ikke den tryghet og hvile hun havde tænkt sig *maatte* være med.“

Så kom den stund, da det ikke længer kunde skjules for hverken Gunvor eller Falck at de to hører sammen:

„Endelig, endelig var der noget som var stort nok. . .

Med et udraab aandede hun evigt ud.

For det var alligevel kommet til hende, det største! . . .

Et øje som saa, et øre der kunde høre! . . . aldrig mere ensomt blev der eller koldt! For første gang følte hun sit hjerte fyldes af en usigelig herlig tryghed, stille vilde hun lægge sit hode ind til ham, sikker som fugl i sit rede, hun havde fundet hjem for sin sjel! — — —“

Og Falck?

Efter den første sitrende betagelse, da „en ny kraft skjælvede i hjertet, gennem alle aarer“ — kom livsangsten.

„ . . . Vilde hun ikke fordre af ham det umulige: det der allerede var spildt, den kraft, der *var* ødt? . . . Hvordan skulde han kunne følge hende — han, en fodskaar fredløs vandrer fra et fremmed land! Han, hvis lod det var blevet at gaa og famle efter sig selv til ind i sin grav? . . .

Han vilde advare hende: intet kunde der bygges paa hans sinds urolige grundvolde — ikke maatte hun trøste sig til hans hjerte. Der var mørkt. — —

Han vilde fly fra hendes ansigt! Han saa hende begjære det inderste af personligheden, — mellem mennesker var saadant ikke passende. . .

En blodig vunde aabned sig, hun fik ham til at merke at han var invalid, at der *var* noget i hans organisme, der var lammet, kanske bare en eneste liten muskel . . .“

Og da sorenskriver Falck efter det første tause sjælenes møte har gjort alt for at overbevise Gunvor om at ingenting var hændt — driver Gunvor ute langs stranden på Hærø og kjæmper sin tunge kamp.

Det fik ikke hjelpe „at der var ledige kræfter i hendes sjel, at hendes trang aldrig havde været fylt. . .

Aldrig kunde hun slippe Svein, som hun engang i sky stolt barneskræk havde sluppet en mand, der

siden gik under . . . Svein kunde være sikker, hun havde jo givet ham sit ord!“

Hun tænkte på Falck.

Det gjennemsitret hende som en fryd, at det Svein Torgersen ikke vidste var til, det ejede Falck. „Der var i hans natur en mandlig finhet, hun aldrig før havde mødt og — hun vidste det — der inderst inde noget ubesudlet ædelt og skjært, en hellig luft.“ — — —

Tilbake var lidelsen.

„Fandtes der redning for det nag, at hun havde ikke gjort sin skyldighed mod noget menneske? Hvor var der frelse for den isnende jernhaarde villie inde i hende selv . . .“

Hun syntes hun var død. Der var kommet nogen og havde baaret hende fra det møisomme arbejde at leve — og ingen skulde faa hende ind i det igjen . . .“

Da nådde sangen hende fra den russiske skonnert derute på havnen, „skar sig som et sverd gennem hendes sind — et bud fra alverdens nød . . . Havde hun glemt den, saa kom der bud nu . . . kaldte hende ind igjen til arbeidet . . .“

Hun begyndte at gå . . . blodet blev varmere og fik fart igjen.

„ . . . Var det ikke netop stort hav hun havde gaat og ønsket sig, havde krævet for sig som sin stolte ret? . . .“

For var hun ikke et menneske, født til fyrste over sig selv? . . . . Og var ikke livet hendes rige! . . . .

Solen og de store vidder hørte hende til. Hver magt i den verden som var hendes sind, var den ikke hendes tjener? . . . .

Og noget andet kom til, mægtigere end den store stolthed: et mildt uovervindelig mod, et væld af stille taalmodig ømhed — hendes medlidenhed med menneskene.

Hun fornam det som med tusind sanser, at der raabtes paa hende: Hjælp til at tænde lys for dem, der sidder i mørket — og vaage med dem, at det ikke gaar ud! . . .

Være med at skabe jorden, som ikke er ferdig endnu! . . . at menneskene kan komme til at glædes, uden at der er nag i deres glæde! . . . . Alle disse, som gaar her — kortsynede vandrere belæssede, forkomne, uden hvile, før de naar til sin grav . . . . at hjælpe dem henover de mørke veje . . . mod det fremtidens land, hvor alt bliver bedre, fordi man har lært at lade hinanden lide mindre! . . . .“

Og da forholdet mellem Svein Torgersen og Irmild Myrland blev opdaget bare to dage før Svein skulde hat bryllup med Gunvor Thorsdatter, da er det Gunvor selv, som i sin sterke, forbarmende medlidenhet med den forskræmte, fortvilede Irmild henter hende tilbage til Hærø gård og der holder bryllup for hende og doktoren.

Falck hadde talt til Gunvor, kort før bryllupet og spurt hende om hun kunde — hvis der ingen forhindringer var.

„Hun stod og stirrede. Det var, som om hun ved et pludseligt lynglimt saa afdækket for sig, hvad han mente med sine forhindringer — saa ind i hans sjel med alle dens brøst, saa sig selv med den ærlige, tunge villie som ikke kunde slaa af, ikke finde nogen vej forbi det, der stod for hende som det rette.

Hun veg tilbage, ligbleg. „Nei!“ hviskede hun hastig. „Det vilde blive at lide *for* grænseløst!“

Med et sagte, klagende udbrud holdt hun hænderne op for ansigtet.“

Det led på høsten.

Stormen satte ind og ute på et av utværene, hvor en stor skute var strandet og fremmede matroser tat i hus, led folk nød.

Gunvor vil selv ut og hjælpe, skjønt natten kom.

Mens hun ventet på tidevandet som skulde bære skøiten utover til havs, gik hun ind til Falck på vei til bryggen.

I dette sidste smertelige møte bryter den frem, Gunvors sjæleve, at hun ikke er let nok på hånden . . .

„Nogen skulde komme her! . . . nogen med myge hænder! . . . Det har ikke jeg, jeg kom til at gjøre dig saa meget ondt — der skal ikke komme nogen og gjøre dig ondt!“ . . .

Efter optrin fyldt av den vilde tause sorg, Falck læser i Gunvors øine, går hun med de ord: „ . . . jeg gjør dig godt, naar jeg gaar!“

Så var det.

Gunvor blev derute, den eneste som gik under efter at Anders Halskar og vesle Jon i sidste øieblik blev reddet fra båthvælvet.

Hendes død reiser Falck av den dype avmagt, han finder hjem og havn hos fru Elin og Lille-Gunn.

Men ute på Stenholmen, ombrust av hav i storm og hav i lekende sommermildhet sover Gunvor dødens søvn, endda i døden en beskyttende mor for fiskerne, som spinder legender om hendes navn. —

Gunvor tar med sig ind i døden drømmen som hun aldrig slap: „. . . Skal vi ikke glæde os over at *siden* engang kommer der mere sol? . . . Det er solen som gjør menneskene sterke. — —“

Og da Falck spør hende, om det nu også er så sikkert med dette solskinnets som skal komme, da flammer det til i hendes øine.

„Det kommer! Og lad os være glad for det, at der blir mennesker engang . . . som blir sterke, fordi at dagen er lys, og der er ingen gru som bærer kraften af deres sind! — — —“

De kommer til at strække til for hinanden, naar de faar lært at bevare sit hjerte frem for det som bevares.“

Her står vi ved nerven i Alvilde Prydz's digtning: *idélinjen*.

Den går sterk og stolt gjennom alt hvad hun har skapt — en glødende tro på det guddommelige i menneskesjælen, på at det vil seire og at det derfor vil dages tilslut.

Vi vil møte den om- og omigjen i hendes senere diktning, og det er denne idélinje, den og ingen anden, som tvang hendes digteriske gjennombrudd frem, og det under forhold som vilde ha lammet digternaturer av et mindre hårdført og ædelt metal end hun.

Her er hun i slegt med de største i norsk litteratur som i verdenslitteraturen, her har hun sin plass blandt de store.

Det er massene, de lidende kjæmpende millioner Alvilde Prydz vier sin diktning.

Det er dem hun slår sine slag for i de mange hete diskussioner, spredt rundt om i hendes romaner — og det med slik kraft, at selve Georg Brandes ser op og protesterer.

Hele sit liv bekjæmpet hun geniovervurderingen — dypt i pagt med de allersidste tiders filosofiske og digteriske strømninger.

Ikke bare på dette punkt var Alvilde Prydz forut for sin tid, også hvor det gjaldt videnskabelige problemer kjæmpet hendes forskende ånd sig frem til intellektuel kontakt med de allersidste tiders problemstillinger — og det på forskjellige områder.

Ikke med urette er Alvilde Prydz blit fremhævet som en av den moderne norske litteraturs kunskapsrikeste forfattere.

Og — som tidligere antydet — meget få norske digtere har med sin utvikling nådd frem til det avgjørende digteriske gjennombrudd tegnet så steil og

dristig en linje som Alvilde Prydz gjorde det fra *Agn og Agnar* til *Gunvor Thorsdatter på Hærø*.

Som Bjørnstjerne Bjørnson uttrykker det i et brev til professor Collin fra julen 1893:

„En slik utvikling har jeg aldrig set som hennes!“

FJERDE KAPITEL
SENERE DIGTNING

I.

PROSASKILDRINGER

Efter Gunvor Thorsdatter gik det hele otte år før Alvilde Prydz gav sig ikast med en større prosaskildring.

Men det må straks sies: en række verker som dem hun netop hadde utgit, og det slag i slag, bundet sammen i én fast støpning, det ene med logisk nødvendighet sprunget frem av det næst foregående — det skapte Alvilde Prydz ikke mer.

Den som med anspændelse av al sin kraft og evne i løpet av ganske få år har klatret så steil en vei som den som fører fra *Lykke* til *Gunvor Thorsdatter* — har ydet sit høieste.

Den intense, viljemættede spænding er borte, eller var der bare glimtvis.

Og er det at undres over?

Idékampene var stilnet rundt om hende.

Epigontiden var inde.

Storfuruene faldt, en for en, i Norges digterskog.

Luften var tung som foran et kommende uveir.

Og i 1914 brøt det løs . . .

Alvilde Prydz gir sig ikke ut på storvandring længer, ialfald ikke opover bratte fjeldvæggen.

Fjeldvidden var nådd, og veien slynget sig i makeligere løp fra verk til verk i de år som kom.

Men alltid var det evige menneskelige livsværdier som optok hende og som hun fra sit høie utsigtpunkt vilde hjelpe menneskene til at forstå og ta vare på.

Om *Det lovede land* fortæller Alvilde Prydz selv i et brev til Ernst Bojesen:

„Ved den vidunderligste Sjø, den gode Gud har skabt, her hvor Lamartine gik og drømte og fandt sit skjønneste Digt, her er denne Bog tilsidst blet ferdig.

Og netop idag — en Soldag i feagtig Skjønhed. Under Fjeldets Væg ligger Sjøen, paa engang saa ubeskrivelig dyster og fuld af Lys, som ejed den i sin Favn al Jordens Ve og dens Fryd.

Og langs Kysten — over Husene gjemt i Vinløv og Roser, over Menneskene, glade, solbrune — over det hele, — alt det der lever og straalere her — er der noget, som ejer man allerede den store Harmoni, al Tilværelses Længsel og Maal.

Og det er Længsel [og Kamp henimod den samme store Harmoni, der er Grundtonen i den Skildring, jeg sender Dem. Den samme Følelse af Samhørighed mellem alle Former af Tilværelse, som

den her stiger omkring En, enkelt og naturligt i Sagn og Liv. Jeg skriver om to Mennesker jeg har mødt, to Skjæbner, der har bragt mig til at studse. Jeg har forsøgt at finde Traadene, hvoraf saadanne Skjæbner væves — og vise, hvorledes to Mennesker, der har været med blandt de mange om at røre vanhelligende ved det hellige, har maattet falde.

George Sand fortæller et Sted: „Der var engang en fattig, ubetydelig Gravør. En Kvinde, Marguerite le Conte forlod alt for ham. Folk undrede sig, talte ondt om dem — og glemte dem. 40 Aar efter fandt man i et lidet ensomt Hus udenfor Paris to gamle, lykkelige Mennesker og opdagede, at det var fra dem de kom, alle disse vidunderlige Gravurere. I 40 Aar havde de siddet sammen, arbejdet sammen ved det samme Bord — og blevet store Kunstnere!

Ogsaa jeg drømte engang mit Liv saa stort!

Fremtiden holdt ikke sit Ord! O, bed for mig Marguerite Conte!“ — —

Dette kunde været Motto for min Bog — for hun har tænkt paa det samme Land med Kilder og dybe Vande, det Land, hvor man aldrig æder sit Brød i Armod — men hvor hun aldrig fandt ind.

Men tror De ellers, Hr. Bojesen, at nogen nu-tildags har Tid at læse den Bog? For den lader sig ikke læse i Farten, saa at sige udenfor, i Forstuen. Man maa gaa ind!“

Endel år tidligere havde Alvilde Prydz hvilt ut

i en skildring av fuldkommen menneskelykke i fortællingen om Holger og Irma.

Midt i den digteriske gennemlevelse av de tunge kampe og svære konflikter i *Mennesker og Drøm* er det en lise for hende at ånde ut i en slik *Kjærlighetens høisang* (Arnak 1892).

Vi ser hende løfte hodet og anende fornemme den verdenskatastrofe som brøt løs otte år senere med verdenskrigen — det er enkelte replikker i *Barnene paa Hærø gaard* (1906) som åpner disse utsyn!

Gjennom rækken av de følgende livsskildringer *I Ulvedalen*, *Mens det var sommer*, *Torbjørn Vik*, *Paa Granem gaard*, og hendes sidste bok *De Dage og de Aar* (1909—19) utdyper Alvilde Prydz temaer og problemer hun tidligere har været ikast med — neppe nogen av dem betegner erobring av virkelig *nytt land* som verk efter verk i hendes første digtning gjorde det.

Et par av Alvilde Prydz's bøker har ikke været nævnt hverken i den foregående skildring av idélinjene i hendes digtning eller i omtalen av hendes senere prosaskildringer.

Det er en række bind av hendes mindre fortællinger, *Arnak*, *Bellis*, *Blade*, *Akkorder* og den lille sjælfulde novelle *Sylvia*. I dem alle har Alvilde Prydz ydet høi kunst.

Arnak gir karakteristiske billeder fra hendes første ophold i Paris, *Bellis* skønne skildringer fra Italien, som henriver Bjørnstjerne Bjørnson til varme

lovord: „Den første teller jo blandt det fineste, yndigste vi ejer! . . . Jeg har aldri beundret Dem som i disse små fortællinger . . .“

Og i *Blade* og *Akkorder* findes endel prosadigte, en række sjælens enetaler med sig selv, som flere gange citeres i nærværende bok og som hører til de mest gripende menneskelige dokumenter vi eier i norsk literatur.

II. DRAMA

Og allikevel, det er på dramaets område at Alvilde Prydz, trods iøyenfaldende mangler, herefter er virkelig nyskapende.

Det var ikke store dramatiske opgaver hun hadde været i kast med dengang hun skrev *Aino*.

Aino — to små en-aktere, *Han kommer* (opført på Kristiania teater 1895) og *I Fortrolighet*, det er alt. Begge står i nært forhold til 1880- og 90-årenes idékampe, begge har, trods det i flere retninger lille format, sin gjerning at gjøre.

Han kommer skildrer hvorledes der ind i et spidsborgerlig småbymiljø, to sagtelig hendøende gamle damers hjem, kommer en ung levemand ret fra storbyatmosfæren med dens intense livsbegjær og hensynsløse livsnydelse.

Med tidens slagord på læbene kommer han for at hente den purunge Gundel ut i den store verden.

Gundel møter ham med hele 17-åringens naive beundring og tilbedelsestrang og Reidar Brandt be-

gynder at ta sig av hendes opdragelse ved så småt at indvie hende i den nye tids moral.

Gundel hvis tanker under gjensynets høit op-drevne spænding arbeider under høitryk, vågner smertelig og sier tak for sig.

Der må findes noget andet og større end dette — nu vil hun ut og finde det!

Den næste lille enakter *I Fortrolighed* eier en stilfærdig, mangesidig komik som overrasker og forfrisker.

Man synes man ser et glimt av den 17-årige Alvilde Prydz, slik vi kjender hende fra hendes dagbok sommeren 1865, skarpsynt, gløgg, med våken sans for livets detaljer og latteren rede for dets ufrivillige komik.

To ganske unge pensionatsdamer som bor væg i væg får ikke sove en aften og kommer i samtale.

Den ene er besværet i en forlovelse med en hæderlig departementsmand, den 40-årige Nikolaj, en forbindelse som truer med i hurtig tempo at gå over i det uundgåelige egteskap. Den anden er mot sin vilje havnet, først i en korrespondance med en såkaldt „veninde“ — alias hr. Falck fra Amerika — og siden i en forlovelse med ham, uten at „de hjemme“ vet nogetsomhelst.

I en pudsig samtale letter de unge piker sine hjerter, mens „Nikolaj“ og „Falck“ fremtrær i en stadig mindre flatterende belysning, og endelig den befriende løsning langsomt dæmrer for dem.

Tilslut skriver de — samtidig — hvert sit lille

opslagsbrev og beslutter sig til tidlig næste morgen at lette på vingene og forlate skuepladsen for så mange smertelige forviklinger.

I al sin ubetydelighet danner disse to dramatiske forsøk et egenartet litet intermezzo i Alvilde Prydz's produktion. —

Disse enaktere hadde været pennetegninger, bare, hvor hun prøvet sin dramatiske evne.

I *Aino* møter vi Alvilde Prydz i djerv kamp med sit emne.

Under gjennemlæsningen av dette stort anlagte drama mindes man smertelig om sandheten av Gunvors ord til Svein Torgersen:

„ . . . En Kvindebegavelse er endnu aldrig traadt frem, baaret av Tiden, men trods den . . . derfor har den som oftest set saa underlig forrevet ud ogsaa! Og derfor har vi heller ikke nogen lykkelig modnet kvindelig Kunstnerkraft . . . der er noget uferdigt og noget medtaget over dem alle sammen! — Synes De ikke?“

Det er ikke bare det store emne og den uvante form Alvilde Prydz har hat at kjæmpe med under utformningen av sit skuespil. Magter fra hendes eget sjæledyp grep myndig ind i dramaets handling og bestemmer den — som så mangan gang senere under hendes følgende produktion:

Al den sjælesmerte som gang på gang bryter frem i Alvilde Prydz's digtning var ikke et klædelig poetisk draperi, vi har her at gjøre med en menneskesjæl i kamp mot mørkemagtene i sig og utenom

sig, et menneskesind, mer end engang stedt i „dybsens nød“.

Et temperament der som Camilla Collett, og mange store frihetsforkjæmpere før hende, kunde rammes av en uret som av et dødshug og siden bære den blodige vunde for resten av sit liv, merket av den.

Naturer på samme linje som Henrik Wergeland og Bjørnson, disse kongelig rike lyssjæler, som aldrig gjemte på en tilføiet uret, men i en grænseløs kjærlighetens overflod tilgav og tilgav, har vanskelig for at forstå disse motsatte naturer, de sårbare og stolte, sterkt krævende, ømhetstørstende temperamenter, disse underlig hudløse menneskesind, som Ibsen hadde et indgående kjendskap til. Sålænge Alvilde Prydz helt gik op i andres kamp, i andres livsutfoldelse, sålænge hun med anspændelsen av al sin viljekraft forfulgte en stolt og dristig idélinje — holdt hun sig sjælekarsk.

Men da idékampene stilnet om hende og i hende, da den sterke lysning svigtet som for et øieblik faldt over hende og hendes livsverk i og med utgivelsen av *Gunvor Thorsdatter til Hærø*, da brøt de gamle sår op igjen, da vælded det gamle mørke pånytt ind over hendes liv og lammet, som tidligere gjennom de mange år, hendes digteriske kraft.

Derfor avtvinger et drama som *Aino* dobbelt respekt, fordi Alvilde Prydz her, trods alt, har skapt et verk, som efter hele sit anlæg betegner indvin-

ding av nyt land, ikke bare i hendes egen produktion, men i norsk dramatisk produktion.

Det er efter dette drama at Henrik Ibsen — som „fortælles der . . . finner stykket „høist merkelig““ (Bj. Bjørnson i et brev til Alvilde Prydz) — formet sin officielle uttalelse om Alvilde Prydz's digtning, som sammen med anbefalinger fra Bjørnson, Ernst Sars og Chr. Collin indbragte hende hendes Stortingsstipendium på 1500 kr. i tre år.

Og Bjørnson selv oversendte det på Alvilde Prydz's vegne til Nationalteatret, hvor det blev opført vårsæsonen 1901 med Johanne Dybwad i hovedrollen og ellers teatrets bedste kræfter i ilden.

Handlingen i dette 3-akts drama samler sig om en inderlig forkyndelse av moderskapets hellighet, av de uerstattelige livsværdier som knytter sig til det at være mor.

Skikkelsene i dette drama eier et sterkt og egenartet individuelt liv. Hovedpersonene står der, ganske for sig selv, uten egentlige slegtninger i samtidens dramatiske literatur, slet ikke i den norske.

Aino har en viss tilknytning til *Arnak*, hun eier den samme gjemte, ubrukte ungdom, det samme varme blod.

Også begge de to unge kvindeskikkelsers forhold til den meget krævende aldrende tante har berøringspunkter.

Men ellers har Alvilde Prydz her skapt to helt forskjellige skikkelser.

Der står en eiendommelig bitter charme ut fra

Lisinka Lenners skikkelse, den rike og forvænte skjønhet som levet som hun lystet dernede i Italiens kunstnerkredse og sendte fra sig sit barn, og det for altid, da hun indgik en ny forbindelse — han var en klamp om foten.

Francesco Andersen vokser op under indtrykket av det sidste møte med moren og den grænseløse smerte det gav aldrig mer at få se hende.

Den følger dette ømhetstørstende guttesind som en fiks idé slik at han skades av det for livet.

Og da han træffer Aino, elsker og elskes av hende, er det forsent. Som en skadeskudt fugl søker han ensomheten, efterat han har fått vite at Lisinka Lenner er hans mor.

Stykkets hovedidé er samlet i disse repliker:

Andersen

(ler, optaget af sine forestillinger og bliver gradvis mere ophidset).

Mor? Ja! Hvormange er det vel, som kan være mor? — Jeg kunde have lyst til at spørge dem i hobetal, disse damer: hvordan tør De højstærede, indlade Dem paa det der? Har De den guddommelige uddannelse, som skal til? Kjender De moderhjertets hellige aarvaagenhed? Ved De, at den skal være som et mildt Gudsøje paa jorden, der elsker mennesket frem i en?

Der er saamange, der tror, det hele bestaar i at faa et barn, som de siden sagte kan ødelægge! . . . Naa ja, der skal idetheletaget andre folk til

om vi skal komme videre nogengang, . . . sterke, stolte, saa de kan det sværeste —

Aino

(ængstelig iagttagende).

Det sværeste? Hvad er det?

Andersen.

Elske — inde fra dybet af sig selv! Saa der staar magt af det! Saa man ser, at Gud gaar her paa jorden . . . saa stymperen lærer at blive menneske ved det! . . . Da jeg gik hjem fra Dem igaar-aftes, stod der en mor nedenunder bakken. Hun talte til sit barn! Jeg hørte ikke ordene; men der var i tonefaldet noget som en uendelig rigdom, der blev givet hen og givet hen! Jeg kom til at tænke paa, hvad der staar i bibelen om den levende vandkilde, at hvo, som drikker af den, han tørster ikke mer! . . . . Og jeg kom til at tænke igjen paa min barndoms savn . . . min længsel efter at have havt en mor!“

Bedømmelsen av et stykke som dette med dets tragiske utgang som Alvilde Prydz har mildnet gennem at Francesco Andersen kalder Inge til Ainos hjælp, da han forlater hende — blir vel til syvende og sidst en temperamentssak.

Men det er et spørsmål, om ikke Bjørnstjerne Bjørnson har ret, når han skriver til Alvilde Prydz:

„. . . Ainos syke helt var for mørk. Den slut-

ning er laget. Du kan holde paa med den — den vil aldrig lykkes. For den gjør uræt. Det er urættten i dit eget liv som du har dræpt ham med.“

Ellers har Bjørnson sterke lovord om stykket: „Det har aldeles henrevet os!“

I et senere brev ber han: „Og la nu solskinnene falde ind i bøgerne!“

Det blev allikevel ikke et solskinsdrama, det næste Alvilde Prydz sendte ut.

I *Undine* er det igjen et menneske som skadeskudt søker ensomheten, dennegang en kvinne.

Tilrods for den tragiske utgang og de iøinefaldende sceniske mangler ved dette „Interieur“, rummer det en skjønnhet, en lyrisk pragt i sjæle- og naturskildringene, en reisning i idélinjen, som den dag idag virker betagende, ja idag mer end noensinde, fordi der først nu, 20 år efter at boken blev skrevet, findes virkelig resonnans for dens dristige fremtidssyner.

Igen hadde Alvilde Prydz skapt et egenartet personlig verk, nok med forbindelseslinjer over til hendes foregående menneskeskikkelser, til Martha i *Valsen* og *Madame* i *Mennesker* og *Drøm*, men allikevel særpræget og sterkt i sin stemning:

Den 21-årige Bodil Herwell har tidlig været ikast med livet.

Da hun var 18 år skuffet den mand hende som hun elsket, og som *Francesco* i *Aino* tar hun mén av det for alltid.

Tre år efter møter hun den mand som endda engang lar hende opleve kjærlighetens under.

Dr. Kai Odner, læge og begavet videnskapsmand, er skildret med en — man kunde fristes til at bruke uttrykket „Obstfeldersk“ inderlighet, så varsomt karakteriseres han gjennom sine repliker, så musikalsk fortoner sig omridsene av hans skikkelse.

Han er bundet, og han kan ikke letvint komme utover sit ansvar:

„ . . . Om jeg rev alt istykker omkring mig — hvordan turde jeg vove mig frem til dig, utryg! . . .

Den Lykke der skulde være Lykke for *dig!* — og mig! jeg vet det, uden Brist maatte den være, stolt, i Fred og Lys! . . .

Bodil.

. . . *Du* svag! Du er den sterkeste jeg har mødt. Du viger ikke et Haarsbred fra hvad du vil. Du vil holde din Sti klar af alt som er ugrejt, og du kan. Du bryr dig ikke engang om at være lykkelig. Sligt er bare for os Smaafolk. Undskyld at jeg kom ivejen for dig. Men nu gaar jeg ogsaa.

Dr. Odner (bævendende).

Bodil, hvad vilde du, jeg skulde gjøre?

Bodil (stolt).

Ingenting! For du har Ret . . . . Du har jo selv lært mig at man skal fare varligt, ikke rive

over noget fint Spind. Og det ved jeg: ikke vil jeg være med til at bøie et Sind så fint og stolt! Du skal ikke skylde mig noget ondt i dit Liv. Noget godt vilde jeg git, om jeg havde kunnet . . .“

Som en brusende fanfare for den nye tidsalder — som verdenskrigen synes at ha bragt i forgrunden av menneskehetens bevissthet, slik at den ikke længer er til at komme bort fra — lyder disse merkelige repliker, formet for mer end 20 år siden, med en aktualitet, større idag end nogensinde.

Det er den norskfødte amerikaner professor Herluf Ørn, som taler, han som ikke længer kan gå stille med sit, som vil være med om, „at vække den Storm som skal rense Luften“, som vil skrive sin „store Bog“, ikke bare med pen og blæk, men „i det levende Liv“. — Han sier ord som disse, som mer end en statsmand nu efter verdenskrigen ikke længer betænker sig på at uttale:

„ . . . Lovgiverne, Værdiskaberne, det skal ikke længer være dem, der bygger med en Haand og øder med den anden. Godheden utviklet til Verdensaand, til den store drivende Kraft — det er Fremtidens Program!“

Dr. Odner utbryter i glæde:

„Hvor du er ung! Dine Ord lokker som Eventyr, som aabent Hav! Send dine Skibe ud!

Herluf Ørn.

Det skal jeg! Jeg vil lægge ud mod lukkede Land. Men der er saa meget, der maa forberedes

— — der maa nye Mennesker til, ny Moral — vi har jo ingen! Og vi maa begynde at samle Sten til Fremtidsreligionens store Katedral. Der er Religio-
ner med 13000 guddommelige Bud. Vi skal forbi
alt dette — frem gennem Kjærlighed og Retfærdig-
hed ind til den store Enkelhed. Der finder man
Gud!

Dr. Odner.

Hvor du er ung! Det er, som hører jeg det
suse i ny Vin! Men jeg er ræd, du er kommet for
tidligt til Verden!

Herluf Ørn.

Nu vil jeg netop helst! De fineste Kræfter,
netop nu er de begyndt at løfte sig ind i Dagslyset.
Jeg vil være med om at skabe — — jeg vil — —

(Han stanser, tier, forsøger at udtrykke sig videre ved Gestus. Det lyser,
glimter af ham. Han stormer igjen omkring.)

Dr. Odner

(Ier, men der kommer paa samme Tid noget vemodigt over ham).

Prometeus, vogt dig! Stjæl ikke for meget! Vi
taaler ikke stort af Gangen!

Herluf Ørn.

Ser du, den store Revolution lykkedes ikke!
De tog for lidet med og fór for fort frem. Man
maa lære af Tiden: den ødelægger langsomt, sik-
kert — og bygger op paa samme Vis!

Dr. Odner.

Ja, det er det. Alting maa gro sagte, men jeg synes, du har det saa braadt!

Herluf Ørn (uden at høre.)

Ser du, min Drøm, det er at aabne stor Vei for store Vinger — for de smaa ogsaa! (Blir staaende taus.)

Dr. Odner (ser op. Siger lunt.)

Her blev saa stilt med et. Næsten som kunde En høre de fjerne Skridt af Fremtiden, du! . . .

Du vil lære Menneskene noget nyt. Menneskene har vidst saameget, du, men de glemmer det bestandig igjen! Du vil lære dem at elske Retfærdighed. Hvorledes skal du faa gjort det? De korsfæster —

Herluf Ørn (energisk afbrydende.)

De skal vænne sig af med det. Lyt! Det arbejder i Tiden. Og Menneskeheden maa lystre! —

Det er, som et dybt Øje stirrer paa den og befaler: Fremad! — Der er en Tanke, som faa ved om endda, men med brede Vingslag vil den fare Verden over. Den er: I dit eget Liv ligger Skatten gjemt. Vogt det hellige i dig selv!“

Det er Herluf Ørn, i al sin idealisme så sterk og vel rustet til en dyst med virkeligheten, som for-

deler lys og skygge i dette drama og som dristig tar kampen op mot Bodils syke tungsind — replikene her kaster lys indover Alvilde Prydz's kamp med sig selv:

Herluf Ørn (til Bodil).

„De kan ikke gjemme Dem for mig! Lad Deres Natur bryde gennem og seire over Dagens smaa Ting. At lide kan være Svaghed. . . .

De er saa lattermild. Men der staar Mørke omkring Dem!

Bodil.

Om det nu lyster mig at færdes derinde — i Mørket?

Herluf Ørn.

Det mener jeg ogsaa, De bør. Man behøver Mørke for at se, at der er Stjerner. I Lidelsens Nat bygger man sin Skjæbne . . .

Der findes forresten ikke helt Mørke! Overalt er der Lys! Der er i grunden heller ingen Sorg — naar vi ikke skaber den selv . . .

Vaagn ind til den vidunderlige Virkelighed, større end alle Eventyr, rigere end al Drøm! Der er et Arbejde, De aldrig har gjort før. De skulde begynde at tænke paa andre! Tag det roligt, se Dem længer omkring! . . .

Man er ikke her paa Jorden for at ligge under! Rejs Dem! Og lukkede Døre vil aabne sig! . . .

Ved ikke De, at af hvert Menneskes Kamp gror der noget! . . .“

Tilslut lyder denne stolte forkyndelse:

„Det er Dem selv, som spinder Deres Traad, Dem selv, der lægger Mønstret ind i Væven — med dristig Færd og listig Leg! Dem selv, som raader for, hvad De maa friste! . . .“

Det er et modig løft Alvilde Prydz tar i dette drama, hvor hun på engang i Herluf Ørns skikkelse søker at legemliggjøre den nye tids skaperkraft, og i Bodils og dr. Odners møte viser hen i mot den nye tids lykkemoral — uten „brist“, uten „plet“.

Også i dette drama stiger skikkelsene klart og levende frem, ikke mindst den lille overfladiske, hyper egoistiske fru Vivi Odner, en av de mangfoldige små fruer, som med iver og nidkjærhet dag ut og dag ind vogter det kald at plage livet av sin mand.

Alvilde Prydz tar dem på kornet, hun har i sin lange produktion et helt portrætgalleri av disse kvindelige samfundsparasiter som kan den kunst at lægge livet øde omkring sig og hvis psykologi derfor også må kartlægges.

Det er synd at *Undine* aldrig kom til opførelse.

Ved at stryke enkelte træk som smaker av

teater, dansescenene i 2det og 5te optrin f. eks. — og ved en fint avstemt iscenesættelse vilde dette drama kunne gi blivende skjønhetsindtryk, ikke mindst 4de optrin, skogscenen, så full av naturmystik, av lyrik.

III. LYRIK

Det er eiendommelig at en forfatter gjennom hvis verker der går en slik strøm av svulmende lyrik bare har etterladt sig en eneste liten digtsamling, *Digte* fra 1916.

Alvilde Prydz antyder selv grunden i indledningsdigtet:

Blomster trænger Ly og Varme,
gror ei paa den golde Hej,
vugges maa av Somrens Arme —
Blomster bar min Digtning ej!

Og det er sandt, trods skjønne enkeltheter hviler der noget smertelig, ufuldbåret, uforløst over denne digtsamling — og det skjønt sågodtsom ingen av de tidligere citerte digte fra Alvilde Prydz's ungdom er tat med her.

Men der findes også fuldendte små poesier, yndefulde, henåndede naturstemninger som de tre digte *Sommernat*, *Viola tristis* og *Til en natviol*,

eller *Havens Mor*, mindedigtet over en av hendes nære venner *Fru Tea Haneborg* fra høsten 1890.

Også den dulgte strøm av mystik som spores gjennom hele Alvilde Prydz's digtning fra hendes aller første ungdom av, vover sig her frem i dagen, åpner utsyn ind i det ukjendte, ind i tilværelsens gådefulde dybder:

SISTE NAT

Ja sig, hvor var jeg henne siste nat?
 Jeg saa omkring mig alle livets skatte —
 Og da jeg vaagnet, sent jeg kunde fatte
 det var min sjæl der flugten havde tat.

Saa langt, saa langt! Hinsides al forstand!
 I drømme rak den, hvad forlængst den vilde,
 i drømme fik den lykke til at ile
 til sine længslers lyse land!

Der fandt jeg tanker som jeg havde tabt,
 der fandt jeg syn, som mig forbi var drevet,
 der fandt jeg store drømme, gjennomlevet —
 aa, den som kunde række did inat!

Denne digtsamling gir også glimt av Alvilde Prydz's intimeste hjerteliv — man hører det bare på klangen i digte som *Ingen er der her paa Jorden* og *Der Dagen gik under*, som synes at ha forbindelse med det tidligere citerte prosadigt i *Akkorder* og med den mands skjæbne som Alvilde Prydz har skildret som dr. Juells i *Lykke* og *På Fuglevik*.

De følgende to digte *Ved en Dødsseng* og *Paa*

Kirkegaarden som avslutter digtsamlingen betegner i sin eiendommelige forening av følelsesdybde og naturmystik kanskje høidepunktet av hvad Alvilde Prydz magtet rent lyrisk set og tegner tillike et vakkert billede av Alvilde Prydz som hun virkelig var i sine aller nærmeste livsforhold, varm, forstående, altid elskende og altid givende.

I *En Samtale* løfter Alvilde Prydz sig til et utsyn over sit eget væsens gåde, dets evige higen og hvileløse uro, som i dette hendes svar på Havets spørsmål:

For det er jo dig selv som du stormer avsted
 og løfter mot himlens rand dine vande
 og vugger dem ind mot stjerners strande,
 og tror, du de evige fjerner kan naa —
 Det er din uløste længsels sang,
 den sang fra din harpes vældige strenge,
 det er den der har fristet og lokket saa længe
 og fanget mit sind og daaret min sans!
 Dig er det, du brusende hav derute,
 Det er jo dig selv!
 Du har listet dig ind i mit væsens dyb,
 du har rørt ved de dunkleste drømme derinde
 og løftet min higen og vist den vei!

Jeg vet det er dig
 som gav den vinger og viste vej
 mot land, som ingen naar!

Det er derfor, du hav derute,
 derfor er det, brusende hav,
 at jeg aldrig kommer til ro!

Alvilde Prydz's digtsamling kom under verdenskrigen i 1916, og det er krigens væld og krigens gru, som drev hende til at forme det merkelige digt *De Klokker* over et motiv fra Edgar Allan Poe, hvor rytmene, som ikke altid føiet sig let under Alvilde Prydz's pen her synger ut i vældige, malm-tunge strofer:

„ . . . I de klokker av jern, i de klokker av jern,
i den tunge, tungt tonende malm
klinger en klang,
der kjender ei dag, ingen livsens fryd,
det er lidelsers lyd!

Der er vanvids sang
i den tunge klang fra den mørke malm!
I det vilde, vildt tonende glam
fra den mørke malm
er der stønnen av jordens ve!

De klokker av jern, de har sin tid,
de har sin egen, sin egen tid,
de klokker av jern:

Det er, naar dagen er blevet til nat,
og verden er fuld av nød,
det er, naar mørkets fyrste
i sejer skrider henover vor jord,
og livet blir fuldt av død —
Da vaagner de vilde stemmer,
da sukker det i det sorte jern,
det stønner i natten, det ringer dumpt,
det klemter i skræk, det stormer i gru
fra de klokker av jern,
fra de klokker av mørkt tonende malm —
Jeg hører de klokker nu!

Dette digt er karakteristisk i en digtsamling som denne; karakteristisk for Alvilde Prydz's hele digtning.

Var den end, fremforalt i de senere år, en gang på *ffjeldvidden* i de strenge, ideale fordringers rene, kjølige luft — *den stod altid i kontakt med tiden, hvad den dypest led og hvad den dypest higet mot.*

Derfor fremhæver også Alvilde Prydz i et interessant interview med Anna Hvoslef (Nylænde 1898, nr. 1) at hendes næste bok (Sylvia) vilde bli en „nutidsskildring fra livet herhjemme“ og hun fortæller at en forfatter engang vilde ha hende til at skrive noget historisk.

„Men da måtte jeg helt leve mig ind i dette stof“, uttaler Alvilde Prydz, „jeg som ikke kan gi en dag bort av nutiden. Jeg synes den er saa uendelig rig paa stof — hver dag er saa fuld og saa kostbar — og ikke en har jeg raad til at miste . . . Nei, det historiske ligger nok ikke for mig.“

IV.

DEN USKREVNE BOK

Knapt fire måneder før sin død skrev Alvilde Prydz et brev, datert 6. mai 1922, til Nylændes redaktør frøken Fredrikke Mørck, hvor det bl. a. heter:

„Endnu har jeg en digtning der brænder mig paa sjelen. Og jeg vil være taknemlig om jeg faar styrke til at skrive den. Den bliver ikke som noget andet jeg har gjort — ikke som det de andre gjør heller. Den bliver sig selv alene . . .“

Alvilde Prydz kom aldrig til at ta fat på utarbeidelsen av denne bok, allerede i begynnelsen av september 1922 bukket hun under for den hjertesygdom som i de allersidste år hurtig hadde utviklet sig.

Hun gikk ensom ind i døden — som *Inger Juell* i *Lykke* mistet hun bevisstheten en nat, lå en dags tid hen, men vågnet aldrig mer.

De utkast Alvilde Prydz etterlot sig til „Ved Vejen“ eller „En Vandringsmand“ som hun tænkte på at kalde sin uskrevne bok, gir ikke på nogen

måte nogen forestilling om handlingsforløpet eller utformingen av boken selv.

Men hvad som slår en ved gjennomlæsningen av notatene, disse hastige, sterke glimt av livsindtryk på livsindtryk — det er *intensiteten* som præger dem, den dype livsfølelse som bærer dem.

Man forstår at denne digtning virkelig har „brændt hende på sjelen“.

Og man forbauses over vitaliteten, de evig opvældende livskræfter i denne 74-årige digters sind.

Lidt efter lidt stiger der frem for én omridsene av en ung pike, ved hvis vugge feen stod og sa:

„Jeg gir dig sindet fuldt av poesi — det vil gi dig evne til lykke, det vil gi dig evne til lidelse, evne til kjærlighet — det er det sidste som er det største — men du vil komme til at lide meget . . .“

Den lille piken vokset op, og hendes sind tonte smertelig for alle indtryk. Men dypest inde steg det som en lovsang: Hellig er jorden.

Hun gik i skole hos naturen selv. Der findes, skriver Alvilde Prydz i dette utkast, en „Naturens undervisning . . . gjennom en slags musik *synges mennesket hjem igjen*. Det gjælder at være så stille at man kan høre det . . .“

Og hun fortsætter:

„Der er øjeblikke hvor man kan kaste sig ned for noget man er kommet bort fra, noget man har søgt og aldrig kunnet finde . . .“

Denne *naturstemme* paa bunden av sjælen,

ligger saa dybt undertiden, som den aldrig har været fremme . . .

. . . En enlig stor stjerne der taler til hende, saa det gløder i hende — flugt mod sit evige op-hav, se lige ind i uendeligheten . . .“

Det avgjørende øieblik i den unge pikes liv er antydet i nogen hurtig nedkastede linjer, mættet av livsfylde:

„Historien om den unge pige . . . det unge friske, uberørte . . . knoppende — ikke helt ut-sprunget . . .

Hvor hun blev sælsomt berørt — noget i hende tændtes —. Der skjød noget som et glimt over hele hende . . . ansigtet sitred ind i noget nyt, underbart — øjet tændtes . . . der sitred gennem hende noget bævende stort — som en opstandelse.

Hun tændtes, straalte . . . hun foldet sig ud i nogen minutter som en blomst sprang ud — ind i livet . . .

Hun ante livet — dets fryd og evige skjønhed — hun blussed mod ham . . . hans ord, hans blik . . . det skabte hende . . . førte hende ind mod en underbar verden . . . gav hende anelsen om noget underbart, usigelig! —

Hun stod der — anderledes — nej som aldrig før . . .“

Det synes at ha været dette hastige møte bare — så skilte livet dem som hørte sammen, for også ved den unge mands vugge hadde feen stå.

„Vandringsmanden“ går sin mødige gang, „livet ebber ut,“ han sætter sig „Ved Vejen“.

„Saa kom der nogen hen til mig. Det var hende der havde staaet ved min vugge engang og git mig min livsens gave: den store evne til lidelse og til glæde . . .

Hun rørte ved mig og sagde: Du har kjæmpet mandelig. Gjennem dine nederlag har du baaret sejer hjem. Nu faar du til belønning den gave at nu skal du kunne se hvor du før var blind og du skal kunne høre den livets sagtteste musik, der kan forklare dig hvad du aldrig forstod. Se dig om mens du sitter her ved vejen og hviler. Se tilbage gennem det der er levet eller se fremover — og du vil se at hjerter og sind aabner sig for dig — du kan læse.

Og jeg saa udover menneskenes liv — Jeg saa tilbage — ind i det som *var* levet. Jeg saa ind i en stue. Der . . .“

Her slutter beretningen brat av, som kunde den være skrevet aftenen før hun gik ind til dødens søvn.

Men utkastene fortæller hvad der dypest bevæger Vandringsmand, da han har gennemlevet sit liv pånytt, sikkert også møtet med hende:

Det er ham som står han rede til at „komme indenfor det store forhæng mellem liv og død“ og denne bøn bruser gennem hans sjæl:

„. . . Giv mig da vinger, giv mig store brede hvite vinger, giv mig at kunne flyve langt, stille den lange længsel —

. . . Dernede paa jorden hvor jeg længedes tilblods . . . Stil min blodige længsel, al min brændende nød . . . giv mig luft, lys — giv mig flugt, giv mig hvile . . .

Min længsel mod det store maal, det er som drypper der blodsdraaber fra mit hjerte —“

Da, foran forhænget, møter han — hende.

„Hvorfor kom du ikke før? Hvorfor ventet du saa længe med at komme . . . nu, nu er jeg færdig til at fare herfra . . .

Du blir saa bleg, saa bleg som dit navn, Lilian.“

„. . . Det er vinden . . . det er lyset . . . En smerte steg . . . en smerte uden navn . . .“

Stille, som en forsoning av al livets nød toner disse skjønne ord:

„Det dyb av lidelse i min sjæl har forvandlet sig til en rigdoms brønd. . .

En skjult rigdom jeg henter velsignelse fra, altid frisk og ny, fordi den stiger fra saa dybe dybder, som kildevand fra jordens indre . . .

Al den marter jeg har gjennelidt har underfuldt forvandlet sig til et rigdoms dyb hvorfra jeg henter husvalse for alle trøtte sjæle . . .“

Disse ord kan sættes som et monument over Alvilde Prydz's digtning.

Den sprang av smertens overflod, men denne digtning er i sin inderste grund en styrkedrik for kjæmpende menneskesjæle.

Digtningen var hende — hvergang hun gav sig

ikast med en ny opgave — en ny spænding, en ny kval, en ny indsats på liv og død.

De som var om hende, også i hendes senere år, vil mindes hvordan Alvilde Prydz hvergang på nyt kjæmpet med tanken på at døden kunde komme og hente hende før hun fik verket færdig, vil kanske ha været vidne til hvordan tårene pludselig kunde vælde frem bare hun nævnte denne mulighed.

Det var heller ikke at undres over: For det som dypest bevæget Alvilde Prydz, det hun i hver eneste bok søkte at gi, det var budskapet om *at dagen engang vilde komme*, at tusenårsriket engang vilde randes på jord, det tusenårsrike som alle seere og profeter drømmer om, og som Platon bebuder i Symposion i disse udødelige ord, som Alvilde Prydz brukte som motto for en av sine bøker:

„Mørke dage skal komme paa jorden, dog skal lyset ikke slukkes.

Sandhedens sendebud skal i hemmelighed lade det hellige ord gaa fra slægt til slægt, tidsalder efter tidsalder, til det at folkenes hjerter en gang udtrættes af strid og krig og hungrer efter fred og hvile.

Da skal fra landet i vest, det urgamle Lomalandet, lyde et nyt budskab. Det skal bebude gryet af den nye, gyldne alder — — —

De tabte mysterier findes igjen, den store mester skal samle sine barn og igjen vise dem, at livet er skjønt.“

FEMTE KAPITEL.

ALVILDE PRYDZ OG
HENDES SAMTID

I.

DANSK OG NORSK KRITIK

Den mottagelse Alvilde Prydz's digtning fik utgjør et i flere retninger interessant kapitel av den norske literaturs historie.

Der var længe taushet omkring hendes navn — som hun selv fortæller hadde hun den største vanskelighet ved at få sine allerførste arbeider anmeldt (se det foreg. s. 79).

Men lidt efter lidt reiser der sig myndige stemmer, og blandt dem Henrik Ibsens, Bjørnstjerne Bjørnsons og Ernst Sars's, som kræver respekt for og anerkjendelse av den indsats Alvilde Prydz hadde gjort i norsk literatur. —

Den allerførste literære opmuntring og forståelse vandt Alvilde Prydz — som så mange av Norges digtere — nede i Danmark.

Det er den gamle fine etatsråd Hegel som har æren av at ha forlagt hendes første novellesamling *I Moll*, som han honorerte udmerket efter datidens forhold.

Og selve Georg Brandes skriver om den i

Politikken (1886, nr. 143) i en anmeldelse med pointer som gjør den til noget av et literaturhistorisk dokument.

Brandes begynder med at fastslå at „der er Sjel og Stemning i Bogen. Hvad den indeholder er følt, og det er altid kunstnerisk skrevet.“

Hvad Brandes savner er „en samlet gjennomarbeidet Fremstilling“ og han slutter med at hævde at der „for denne stilistisk tilstrækkelig udviklede Skribentinde kun er en Udvej: Hun maa sammenspænde al sin Kraft paa en enkelt stor Fortælling eller Skildring . . . tage sig Plads til en Fremstilling der spiller til en bestemt Tid og paa bestemt Sted, med en bestemt lokal og historisk Baggrund, saa at ikke alt flyder ud i Stemning og saa den enkelte Skæbne faar Horisont.“

Brandes slutter sin kritik med at fremhæve „Iagttagelsens Følelse og Sprogtonens Musik“.

Alvilde Prydz's forfatterskap fyldestgjorde som bekjendt aldrig dette strengt naturalistiske program, — i det hele aldrig noget „program“, dertil var hendes digterbegavelse altfor oprindelig og suveræn.

Dertil kom at mørke og motgang snart pånytt lukket sig om hende efter den første lysning som fulgte på *I Moll*. Hendes tidligere citerte brever gir indblik i hvor tunge de nærmest følgende år blev for hende og hvilken kamp hun hadde for at få frem sin næste novellesamling *Underveis*.

Først *Lykke* med dens selvstændige og personlig opfattede konflikt og dens skarpsindige, ind-

trængende sjælsanalyse bringer Alvilde Prydz svake tegn på anerkjendelse hist og her, men endda ganske sparsomt.

M. D. (fru Wilhelmine Ullmann) anmelder boken i Nylænde (1890, 15. dec.) med fin forståelse:

„Der ligger et alvorlig arbeide i denne bog. . . . Det er den religiøse naturs kamp for at vinde personlighed som Alvilde Prydz har . . . ført frem i sin fortælling med en naturlig ukunstlet simpelhed, en klarhed og energi som vækker beundring. . . .

I forholdet mellem fortællingens ham og hende har hvert træk virkelighedens vægt og gyldighed.“

Heller ikke *Paa Fuglevik* (1891) synes at ha vakt større opmerksomhet i literære kredse, trods romanens utvilsomme kunstneriske og literære fortrin.

Først *Mennesker* (1892) slog for alvor tillyd for Alvilde Prydz's navn.

Georg Brandes anmelder boken i *Politikken* (1893, nr. 28), og selv han, som hadde introducert Stuart Mill for et nordisk publikum, viser en forbausende mangel på forståelse av den indsats som her var gjort.

Paa Fuglevik karakteriserer han som „en godt og fast komponeret Roman, hvis Hovedskikkelser er stillede Læseren tydelig for Øje“.

Mennesker derimot „er adskillig løsere i Kompositionen og viser større Tilbøielighed til Rugen over visse hos denne Forfatterinde som hos flere andre stadigt tilbagevendende Yndlingsidéer. Hun har „Kvindesagskvindernes“ Mærke.“

Det er i denne anmeldelse Brandes imøtegår Alvilde Prydz's polemik mot tidens geniovervurdering i følgende overordentlig interessante betragtning som netop senere års åndsstrømninger og videnskabelige forskningsresultater har git øket aktualitet:

„Naar Begrebet Udvikling engang for alle er fastslaaet som et Grundbegreb, er det dog ikke nogen ligefrem fjantet Tanke, det at paa samme Maade som Menneskene have udviklet sig af Dyrene . . . kan der af Menneskeheden udvikle sig højere Væsener, højere Mennesker, „Overmennesker“.

Som det Menneskelige er fremgaaet af det Dyriske, saaledes er det tænkeligt at under Udviklingen der jo bevæger sig frem gennem Hundrede Tusener af Aar, det „Guddommelige“ kunde fremgaa af det Menneskelige. Der kunde opstaa Væsener, i Forhold til hvem det vi nu forstaar ved Mennesker, vilde være hvad Mennesker nutildags er i Forhold til Dyrene.“ —

Det er først i Norge at *Mennesker* for alvor griper sindene, vækker til angrep og forsvar.

Morgenbladet (1892, nr. 661) er med om at åpne kampagnen med en fuldstændig nedsabling av Alvilde Prydz's verk.

I den anledning sender forlaget hende et brev som kanskje i sit slags er temmelig enestående i vor literatur historie. Det vil bli stående som et vakert minde om et norsk forlags ideelle vurdering av vor unge norske literatur uten hensyn til økonomisk tap eller vinding:

Kristiania 9. decbr. 1892.

Frk. A. Prydz.

Skiptvet prestegaard.

Frøkenen har formodentlig læst Morgenbladets kritik af „Mennesker“, og De har formodentlig ærgret Dem vel saa meget derover som vi.

Vi maa i den anledning faa udtale for Dem vor sorg over, at en saadan uforstaaende og ondskaabsfuld kritik skal kunne faa plads i vort „største konservative blad“, og vi haaber, De ikke tager Dem altfor nær af dette snigmorderske overfald. Skammen blir i hvert fald paa „Mrgbl.s“ side; hvor stor skaden skal bli, kommer an paa folks sunde sans; rigtignok tror mange paa Morgenbl.s anmeldelser, som paa selve Bibelen, men der maa vel være grænser for, hvad man lar sig byde.

Vi vil ikke undlade at udtale denne vor harme for Dem, forat De ikke skal tro, at vi bryder os om hin fordømmelsesdom.

Det er ikke første gang, at vor litterære opfatning er i strid med „Morgenbladets“, og forhaabentligvis blir det heller ikke sidste gang.

Vi kan dog heller ikke tænke os, at Morgenbladets parti vil finde sig i denne anmeldelse, og vi har derfor, idag tilskrevet professor Morgenstjerne og henstillet til ham, om han ikke skulde føle sig kaldet til at protestere i „Morgenbladet“ mod

denne — en af de værste — „kritiske skandaler“ i bladet.

Vi forsikrer Dem om vor høiagtelse
og tegner

Ærbødigst
H. Aschehoug & Co.

P. S. Honoraret kan hæves hos os naarsomhelst.

På denne Morgenbladets kritik svarer så den nuværende overlæge *Henrik Dedichen* i en *Protest* (Morgbl., nr. 709), hvor han hævder at Alvilde Prydz er en av „de Forfattere som ubetinget *vil* noget. Og det har hun aldrig vist sterkere end i . . . *Mennesker*“.

Hendes digtning karakteriserer han — med fin psykologisk forståelse av det sterke temperament, vitaliteten som bærer hendes kunst — som „en yppig, noget fremmedartet Vekst, der reiser sig kraftig og hensynsløst paa sin høie Stængel, har glødende Purpurstænk over fine Blade og en stærk krydret Duft, der minder om Luften i den store ensomme vilde Skov — eller paa Høifjeldets Vidder når Solen brænder.“

Men desuten, hævder Dedichen, er *Mennesker* et av de „stærkeste og modigste indlæg i Kvinde-sagen, der er skrevet siden Camilla Colletts første Dage“.

Garborgs *Trætte Mænd* er boken om „Livslidelse, Mandslidelse . . . *Mennesker* fortæller om „trætte Kvinder“.

„Hendes Bog er et Skrig efter Arbeide, Frihed, efter alt hvad der har Værd — men for det Skrig holder man sig for Ørene — endda hun baade tror og haaber og ser Lys og Solopgang langt borte!

For Alvilde Prydz elsker Livet. Hun ved hvad det er at have „en Lidenskab for at leve“.

Og der er noget af en andagtsfuld Høihed over hendes Ord naar hun vil vise Menneskene denne Vei ind til Kjærligheden. For Alvilde Prydz, hun har, trods alt, bevaret den store skønne Tro paa at Kjærligheden overvinder alt“.

Verdens Gang fastslår (i en anmeldelse fra 21 dec. 1892) at Alvilde Prydz's gennembrudd fandt sted med *Lykke* og *Paa Fuglevik* og taler om de „kritiske Øieblikke . . som følger efter en saadan Erobring af Publikums Gunst; mangen en . . har .. bukket under for Fristelsen til at fire lidt for ikke at tabe det vundne og — er saa gledet nedover . . . *Mennesker* viser at Alvilde Prydz har bestaaet Prøven med Ære.“

Med „stor Kunst“ har Alvilde Prydz git „et helt Galleri af disse Væsener som har tullet sig bort“, de er skildret „paa engang typiske og individuelle, uden Karrikatur og uden Overdrivelse“.

Frk. Prydz er baade Digter og Kunstner. . . Men hun er samtidig Forkynder, og det er hendes Forbrydelse, mener en borneret kritik. . . . Hun forkynder, at Fred og Livets Fremgang aldrig vindes før Mand og Kvinde mødes i Frihed og Harmoni,

forkynder det med Ild og Kraft og ud af sit Hjertes Overflødighed“.

Så kom *Drøm* året efter (1893), dengang et endda langt djervere, mer utfordrende indlæg i kvindenes sak end idag — udviklingen har gåt frem, ikke mindst på dette punkt, takket være kanske netop en åndsdåd som *Drøm*.

II.

BJØRNSTJERNE BJØRNSON OG ALVILDE PRYDZ

Av de uttalelser som kom for og imot dette verk, offentlig og privat, må nævnes nogen meget interessante brever fra Bjørnstjerne Bjørnson og fra den nuværende professor i europæisk litteratur ved Oslo universitet Christen Collin, som i sin knaphet er i høi grad talende:

Idet første brev fra Chr. Collin av 7. jan. 1894 heter det:

„Bjørnstjerne Bjørnson skriver fra Rom følgende (jeg gjengir ordret, uden at undlade noget): „De må ænnelig læse Alvilde Prydz's „Drøm“. Inne i en tåke av betragtninger (ofte meget spirituelle og altid intelligente) og gjennem en søvndyssende længde er her lagt op den fineste omhyggeligste analyse — ja, jeg tror ikke vi ejer en finere! En slik utvikling har jeg aldrig set som hennes!“ —

Selv er jeg som vanligt i agterhånd med ny norsk litteratur. Jeg har netop læst begyndelsen af

„Drøm“ og glæder mig til at fortsætte. For mig er det en lise at komme over fra enkelte af de „unge normænds“ bøger til en bog, som med kunstens midler søger at belyse de store livsspøsmål.“

Chr. Collins næste brev, sendt bare 6 dage senere, utdyper indtrykket av hvilken indsats i 1890-årenes norske literatur *Drøm* i virkeligheten repræsenterer. Efter 1880-årenes vældige kulturblomstring kom en påtagelig avmattelse: *Camilla Collett* har sagt sit sidste ord, *Henrik Ibsen* former sine sidste dramaer, *Bjørnson* tar sig en længere hvil, *Alexander Kielland* forstummer omtrent helt og *Jonas Lie* har, som Ibsen, bare sin digtnings efterhøst at gi:

Det er *Garborg* og *Alvilde Prydz* som i dette ti-år gir sine ypperste verker, avklarnede og rike, akkompagnert av den alleryngste digterslegts, finde-siècle forfatternes spinkle og undertiden noget dekadente toner.

Professor Collin skriver:

„Jeg må fa lov til at takke Dem for Deres sidste skjønne bog. De vil neppe lægge nogen bræt på denne tak, siden jeg først kommer med den nu, efterat B. B. har sat mig på spor. Derfor betvang jeg også først min lyst til at skrive og klage over at „Drøm“ aldeles forstyrrede mig i mit arbeide. Jeg havde i min enfoldighed tænkt at læse den nu og da ved siden af noget skriftligt arbeide, Men det gik ikke — med det sidstnævnte. Jeg måtte først gennemleve „Drøm“. Jeg fandt den

ikke lang (når B. B. fandt den delvis lang, må det erindres at han selv repræsenterer en anden, særlig dramatisk fortællerkunst, mindre analytisk. Han finder også George Eliót lang). Kun Doris Dahl skulde jeg ønske borte (kanske Madame?)

Jeg tror det er en af de bøger, som vil bidrage til at gjøre mange mennesker visere og lykkeligere. Selve livet som en skjøn men, vanskelig, — en vanskelig, men dog skjøn kunst, det er dette De lar os se og føle.“

I en efterskrift nævner Collin Alvilde Prydz's barneskildring og „alle de fine naturstemninger“.

Det var Bjørnsterne Bjørnson som „opdaget“ Drøm, og vi ser ham i det følgende år arbeide energisk for boken og dens forfatterinde.

Den 5te mars 1894 sender han fra Rom en anbefaling til kirkedepartementets chef, statsråd A. Chr. Bang, hvor han skriver:

„Jeg hører, at Alvilde Prydz søker stipendium.

Da er det en pligt å gjøre Dem (og andre vedkommende) opmerksom på hendes siste bok. Den er meget for vidløftig, har også andre mindre feil; men der er en analyse av et ægteskab, som uten videre stiller sig op blant de beste sjælelige analyser i vor literatur.

Dette kom mig så uventet, at jeg går ut fra, de fleste ikke kjænnen til det, ællers vilde det gi ord av sig.

Jeg ber Dem derfor læse boken — og, om der

ænnu er tid til det, også å bevæge den forberedende komité til å gjøre det.“

Heller ikke denne gang fikk Alvilde Prydz det stipendium hun søkte, og Bjørnson trøster hende i et lengere brev, datert Tirol, 28. aug. 1894, hvori det bl. a. meget karakteristisk heter:

„Nu er det svært å arbeide mot strømmen. Jeg har delvis gjort det mit hele liv, så jeg kjenner det. Men håbløst er det ikke; ei heller er det uten spore. *De* har virkelig noget å si os, — *og si det da!* Det, de har imot Dem, er, at det første var for ufuldkomment i de omgivelser, det kom frem under, og det første huskes best. De har æn videre, i denne Deres siste og beste bok imot Dem en for bred detalj, den er ofte næsten gniddret. Ta det væsentlige, når det gjæller store fortællinger lad ræsten gå antydningvis med! Jeg vilde i Deres sted, for å tvinge mig opmærksomhed til, skrive korte skisser i „Nyt tidsskrift“. Den ene på den andre. Det lønner sig også bedre.

Begyn straks på det! Gi faen i moden og letfærdigheden; gjør De *Deres* gjærning! Den gagnar, hvor De minst aner. Sørg bare for, at ingen skisse inleveres, som ikke er poetisk beåndet av Deres fine iagttagelse og har en bestemt form.

Samle større æmner i kort fortælling, eller ta en eneste scene, utarbejdet i detalj! Mor Dem med det som man gjør med gemmer. . .

Se Dem om og vær flink! De er en for seig en til å gi Dem! En for skarp en til å falle i

staver. En for *god* en, til å bli bitter. Ta i. . . .“

Samme høst offentliggjør Bjørnson en artikkel i Verdens Gang (1. nov. 1894) med overskriften

En Retfærdighetshandling,

hvor det bl. a. heter:

. . . „Jeg tror at denne jævnt skrevne tykke Bog vil — med eller uten den profesjonelle Aviskritiks Tilladelse, og til Trods for sine egne Feil — i Længden vise sig at være en av de skarpsindigste og omhyggeligste Utredninger av et Samliv som vor Literatur ejer.“ . . .

Kampen . . . „fødes ud av det beste i dem, av deres hæderlige Stolthet, deres Retsfølelse, deres Agtelse for hverandre, ja, av deres Kjærlighed til hverandre! . . .

Mens de andre moret sig, har disse kloke Øjne lært at se . . de rike Erfaringer blir ikke til Piskeslag, i alle Fall kun som Undtagelse. Hun letter sit vrede Hjærte i en Række Betragtninger og det ofte med aandfuld Skarphed.

For en Lek i hennes Sind, naar hun skildrer Barn, For en Fryd hun har av Naturstilheden, helst den skyggende, gjæmmende.

Hvorfor — ja, hvorfor har Kvinderne ikke samlet sig om denne mærkelige Bok? — — —

Ingen annen æn en betydelig Begavelse opdager et slikt Æmne eller kjænner Trang til at gi sig i kast med det.“

B. B.

Året efter, dec. 1895, får Alvilde Prydz et nyt brev fra Bjørnson, dennegang med tak for *Bellis*:

„Kjære vän,
hele familien takker gjænnem mig for Deres siste lyriske, høipoestiske fortællinger, så friske, så skjønne. Disse må da vel føre tilmåls. Den første tæller jo blandt det fineste, yndigste vi ejer! Den siste har en for lang opløsning (når alle ved den på forhånd må den være kortere); men der har De tat op et stort forhold og gjort det fortrinligt. Jeg håber dog, at det nu hører til det forgangne. Den annen er mig ikke helt sandsynlig; men så godt den er gjort, og — så vakkert den ordner værdiene for os!

Jeg har aldri beundret Dem som i disse små fortællinger. Jeg vænter på flere lune iagttagelser av dem, De her er inne på. De må sidde inne med mange som De kan fortælle med vittighed og diskretion; det siste er like nødvendig som det første for å gi det fine intryk som er Deres hovedævne.

Jeg lykønsker Dem, og det gjør vi alle. Karoline er ennu ikke kommet længer æn til den første (hun træler med avskrivningsarbeide igjæn!); men av den er hun helt betagen. Hun lo og skinnnet da hun reiste sig fra den, det kjære menneske.

God jul! Godt nytår!

Hils Deres forlægger som jeg straks skal skrive til.

Deres tro vän
Bjørnst. Bjørnson.

Det er en skam å feje av et slikt brev til Dem; men De skulde vite som jeg er træt av pen og blæk! Ti jeg har atter sat stille i 3—tre—måned. Og nu hauger brevene sig op om mig.“

Og da *Gunvor Thorsdatter til Hærø* utkom høsten 1896, da skriver Bjørnson sin berømte kritikk (Verdens Gang 13 nov.), hvor det heter:

„Forskjellige Omstændigheter voldte, at jeg ikke kunde læse denne Bog; Utsættelsen blev da ikke forstyrret ved nogen paatrængende Melding af den i noget Blad som kommer mig for Øje, den er endnu ikke omtalt.

Og dog mener jeg, at en Skildring som i denne Bog af en fint dannet Mand, Repræsentant for en gammel Embedsmandsslægt i Degenerationens Vold, med smertelig Længsel efter sundt Liv og Karakterstamme, ogsaa Skildringen av en ædel kraftfuld Kvinde, der ejer, hvad han stunder til og selv er inderlig betaget af hans kulturelle Overlegenhed i Intelligens, Takt, Smag, Hjertefinhet, den hun her for første Gang støder sammen med, og Skildringen af deres Møder, især det første og det andet, er enestaaende i vor Litteratur og vilde være en Pryd for en hvilken som helst. Indtrykket forhøjes betydelig ved, at hun er en af de moderlige Naturer, vort Folk er saa rigt paa; hun har forlovet sig med en vakker, livsglad Gut, hun vil være Forsyn for og er forelsket i, — og saa vokser hendes Kjærlighed fra ham og op mod den andre, som Dagene vokser mod Sommeren.

Jeg vil ikke fortælle Fabelen. Foredraget er lyst og freidigt, de store nordlandske Scenerier det første Alvilde Prydz endnu har givet os af Landskabsmaleri. Og det ved vi vil sige noget!

Saa strengt de psykologiske Hovedlinjer er holdte, og saa rigt og sentensiøst Modsætningerne spiller, jeg savner en haandgribeligere Karakteristik af det saa let kjendelige Udvortes-Indvortes, som er Mennesket paa Gaden og i almen Omgang, Mennesket uden Bestemmelse og Kamp, Mennesket i det Dagligdagse. Det er godt at være vel hjemme i det, naar vi skal følge dem ud i det Svære, for saa følger vi med sikrere Tro. Netop de, som skal ud i det her, savner jeg det hos. De andre har det, Nordlandsmilieuet er undertiden kosteligt, ja overgivent.

Aa, tag og læs denne stærke Bog ovenpaa alle de sørgelige Hundehyl mod Maanen av syg Kjærlighed!

Her er da endelig andre Mennesker skildrede en Gabriel d'Annunzios Manet-Væsener (i Romsdalen kalder vi maneten Gople, altsaa Gople-Væsener) der nu i Literaturen serveres med saa stor Kunst og saa mange Kryderier, at Bøgerne minder om benløs Sild paa et Frokostbord. Ogsaa derved, at en bliver saa ulidelig tørst bagefter.

Men det har ingen Nød i Norge saa længe Kvinden gaar frem med Mands Kraft, der Manden bliver for vek.“

B. B.

De næste literaturhistorisk betydningsfulde dokumenter i tilknytning til Alvilde Prydz's forfatterskap knytter sig til hendes drama *Aino*, som utkom julen 1899:

Bjørnson skriver fra Aulestad (18 juli 1900).

„Vor store väninne!

Netop læst „*Aino*“. Når halvdelen strykes (Gud som de mennesker snakker, og da især den ene op igjæn og op igjæn i andre ord!) og når slutten læmpes en smule, så vil det stykke også på scenen imottages som et av den stærkeste sjælelige malerier.

Det har aldeles henrevet os!

Jeg tror, jeg må sige nogen ord offentlig om det. Ihvertfall tale med Bjørn om det. Jeg tviler på, han har skuespillere for det. Men for opgaver!“

Bjørnstjerne Bjørnson omtaler Sylvia, hvis sidste 4—5 sider hadde skuffet ham dypt og fortsetter så:

„Jeg var ikke god for å si Dig det. Nu kan jeg, nu har Du atter gjort mig noget stort.

Karolines og mine innerligste hilsener!

Når ser vi Dig her igjæn? Her er Du dog altid hjemme.

Din

Bjørnst. Bjørnson.

Ibsen, fortælles der, finner også Stykket „høist mærkelig“. Jeg skal få Alexander Kielland til å læse det.“

Nogen dage efter følger næste brev, hvor Bjørnson vender tilbake til den forkortning av *Aino* han foreslog sidst:

„Min væn, —

boken kommer med samme post. Strykningene er gjorte for scenens skyld, fordi stykket er meget for langt, ikke fordi at de i og for sig var nødvendige. Jeg er ræd at enda er det ikke nok. Men det se's så under prøverne.

Forlang at Stormoen spiller hovedrollen. Men ønsker Bjørn Ejde skal spille den, så giv æfter.

I første fall Ejde den andre (Inge)?

Kvinnerne: Fru Wolf, fru Fahlstrøm og fru Dybwad.

Det har vært et drøjt arbeide; så lett det ser ut. Du vil finne at jeg har med et par usynlige tilføjelser forberedt en annen slutt. Jeg mener et annet sluts-intryk. Det var for utydelig sort.

Brevet, hvormed jeg på dine vægne insender stykket, er sendt Bjørn, som bringer det i offentligheden.

Lad ham nu straks få stykket!“

Endda et brev fra Bjørnson skal citeres i denne sammenheng, skrevet en måneds tid senere fra Paris i anledning av stortingsstipendiet.

„Ja, det er en skam, kjære, kjære væn at dit brev skulde nå os, før vi hadde skrevet til dig og lykønsket. Her var stor glæde over hele huset, og jeg er særskilt glad over, at Ibsen sa i sin erklæring, at du har vært uretferdig behandlet. Han står såvidt utenfor, at det hjalp. Men du kan være stø på, at den som her hjalp dig best var Gunvords-datter sjøl. Ja tillykke!“

Brevet har følgende påskrift fra Karoline Bjørnson:

„Ja vist er det en skam at vi ikke har sendt dig et ord, men du er da viss på hvor du har os; og min arm er umulig. „Laboremus“ har gjort den umulig — bare for en stund — håber jeg. Søde Dig Alvilde! Jeg ser dit dejlige smil og glæder mig.

Din

Karoline Bjørnson.

III.

SAMTIDENS VURDERING HJEMME OG UTE

Aino hadde sin premièrè på Nationalteatret 13. februar 1901 i overvær av „et særdeles talrigt og interesseret publikum,“ skriver redaktør Lars Holst i sin i flere retninger interessante omtale av denne første opførelse. (Dagbladet, 14 febr. 1901).

Dette publikum var „ikke helt det vanlige førstegangs“, fortæller hr. Holst.

„Indimellem dette saaes for Teatret mere fremmede Gjæster interesserede for Forfatterindens personlige Kunst eller — som Venner af Kvindesagen — for aandelig Produktion af en Kvinde.

Det var ogsaa tydeligt, at der gik to Strømninger gennem Publikum. Den ene Del blev grebet av Skuespillets Sjælfuldhed, fulgte det derfor med spændt Interesse gennem de lange Samtaler, applauderede hyppigt og fremkaldte til Slut begeistret Forfatterinden 3 Gange. Den andel Del var med

under den livfulde og karakteristiske Præsentation af Skuespillets Personer i første Akt og deltog her i Bifaldet, men mattedes efterhaanden, generet af Stykkets Mangel paa dramatisk Spænding i ydre Forstand og af den Dunkelhed, som hviler over dets mandlige Hovedperson. . . .

Som Helhed betragtet fængsler det netop ved sin Originalitet ved Siden af sin Stemningsfylde. . . .

„Aino“ er Forfatterindens Debut som dramatisk Digter. Derfor raader hun ikke over den Teknik, som fører sikkert og letvint over de dybe Vande og altid tiltaler den Del af Publikum, som ikke sætter synderlig Pris paa Medanstrengelsens Nydelse. Men alligevel aabenbarer „Aino“ en ny og betydelig Evne til dramatisk Skildring, skjønt Forf. maaske nærmest har sin Hjemstavn i Fortællerkunstens Rige.

Jeg siger: Maaske. Thi det er i det hele vanskeligt paa et saadant Omraade at trække bestemte Slutninger. Dobbelt vanskeligt, naar ens ydre Livsvilkaar har været saa strenge som Alvilde Prydz's. Under Nerverlidelser og Kamp med Næringsсорger har hun energisk arbeidet med sin Digtning. Skulde det saa ikke være en god Gjerning ikke bare mod hende, men mod hele vort Aandsliv ved en Statsunderstøttelse at sætte hende istand til uden Bekymring for det daglige Brød helt at kunne hengi sig til sin digteriske Virksomhed? Litterære Stormænd som Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen og Ernst Sars har jo, hver paa sin eiendommelige Vis, anbefalet hende

dertil. Og *det* Publikum som igaar hyldede hendes „Aino“ vil visselig underskrive denne anbefaling.“

Hr. Holst avslutter sin indgaaende kritik ogsaa av de optrædende skuespillere med disse ord:

„Kort sagt: Alle Yndere af digterisk Originalitet og fremragende Skuespilkunst vil have Udbytte af at se „Aino“.

Endda kraftigere tas der tilorde for digtergæge for Alvilde Prydz en månedstid senere, i en redaktionel artikel i *Dagbladet* (14 mars 1901):

„Bør man ikke af Hensyn til vort Aandslivs fortsatte vekst ... gi det (Alv. Prydz's Forfatterskab) Spiregrund og Vokserum? . . .

Om Statsunderstøttelse nægtes: vil ikke Frembringelseevnen da visne og vor aandelige Udvikling derved berøves en Indsats af mere end almindelig Værd?“

De anbefalinger til statsunderstøttelse fra Ibsen, Bjørnson og Norges daværende største historiker Ernst Sars, som redaktør Holst omtaler i sin kritik av *Aino* er av en så betydelig interesse i denne forbindelse at de skal citeres i sin helhet, overordentlig karakteristiske som de er, ogsaa for de mænd som har formet dem, men fremforalt for den position Alvilde Prydz indtok i norsk åndsliv ved århundredeskiftet:

Berlin, 23. november 1900.

„Alvilde Prydz har med stort psykologisk talent, utvilsomt et av de største i vor literatur, i svær kamp med formen og i en ikke lettere med tidens

smag arbeidet sig langsomt opover til en høide, som vistnok faa havde anet. Det er herefter vi kan vente det betydeligste fra hendes haand. Maatte hun faa økonomisk fred til at kunne fuldføre det.“

Bjørnstjerne Bjørnson.

„Forfatterinden Alvilde Prydz agter at ansøge Stortinget om en fast aarlig understøttelse og utbeder sig i den anledning en udtalelse fra mig. Jeg kan kun sige, at det for hende efter hvad der er mig meddelt, vil være af den højeste vigtighed, saafremt hun skal kunne fortsætte sin literære produktion, at statsmagterne under en eller anden form imødekommer hendes ønske, hvilket jeg finder vel begrundet paa basis af hvad hun hidtil har ydet.

Kristiania, 23de november 1900

Henrik Ibsen.

NB. Jeg tror at burde tilføie at frøken Prydz gjennem en aarrække paa en efter min formening helt utilbørlig maade er bleven tilsidesat ved udelingen af de aarlige stipendier.“

25.—11. 1920

Henrik Ibsen.

„Frøken Alvilde Prydz har havt en lang og tung kamptid at gjennemgaa, inden hun naadde frem til en anerkjendelse, som nogenledes svarer til hendes overordentlig betydelige talent. Nu har hun dog vel sejret. Hendes fortælling „Gunvor Thorsdatter til Hærø“ og hendes Drama „Aino“ er ble-

ven almindelig erkjendt som virkelige mesterværker. Det særdeles gunstige horoskop for hendes literære fremtid, som for lange tider siden blev stillet af Bjørnson og Ibsen, maa derved siges at være bleven fuldt og helt opfyldt. Hun har nu naaet en plads som Norges vistnok betydeligste forfatterinde siden Camilla Collett, og hun kvalificerer sig nu, efter min mening fuldt ud til at hædres og støttes ved en fast digtergage.“

J. E. Sars,
professor.

Alvilde Prydz's ansøgning om digtergage var tillike ledsaget av følgende uttalelse fra Chr. Collin i *Nyt Tidsskrift*:

„Frøken Prydz har sin styrke i den skarpe og indtrængende sjelelige analyse, som i sin art er uden sidestykke i vor literatur. Den ofte næsten vel skarpe udredning af tanker og følelse er mildnet ved fine og bløde naturstemninger. Der er tilføjelige nydelige smaaatræk fra barnelivet.“

Chr. Collin (*Nyt Tidsskrift*).

Endelig, efter det før nævnte kraftige redaktionelle indlæg for Alvilde Prydz's digtergage i *Dagbladet*, hvor der henvises til Shelley, Wergeland og Ibsen som bevis på samtidens feilbedømmelse av pionerene, kom da den offentlige påskjønnelse i form av et stortingsstipendium på 1500 kr. som Alvilde Prydz fik beholde i tre år.

Så blev det tat fra hende.*)

I det hele — den lysning som brøt ind over Alvilde Prydz's digterliv omkring århundredskiftet, efter *Gunvor Thorsdatter* og *Aino*, var ikke av lang varighet.

Stolt og ømfindtlig trak hun sig ind i sig selv, uavhengig og ensom som hun alltid hadde levet og digtet gik hun sine egne veie.

Efter 1890-årenes djerve samfundsreformatoriske indsats vendte hun sig ved århundredskiftet, da alle de store åndsimpulser som hadde båret norsk diktning for en tid syntes at ebbe ut, indover mot sjælelivets problemer, forskende, søkende, trods flere svake arbeider i stadig indre vekst og selvfornyelse.

Det blev, eftersom årene gik, mer og mer stille om hendes navn.

Datidens kritiske literatur har derfor bare nogen ganske få forsøk på en mer samlet literær vurdering av Alvilde Prydz's produktion — Carl Nærups fra 1897 og en oversigt, skrevet av nærværende bogs forfatter i 1905, begge, karakteristisk nok, offentliggjort i norske kvintetidsskrifter. *Urd* og *Nylænde*.

Den kjendte norske kritiker *Carl Nærups* vurdering frembyr punkter av betydelig interesse, også fordi

---

*) I 1917 indstillet Gunnar Knudsens regjering også Alvilde Prydz til digtergage, stortingets budgetkomité bevilget det fornødne beløp, men forfatterforeningens sakkyndige utvalg fandt i sin uransakelige visdom ikke at kunne gå med på saken og fordelte det bevilgede beløp slik at Alvilde Prydz ingen digtergage fik.

den belyser bakgrunden for 1890-årenes literære kritik (Urd, 1897, nr. 11):

„Jeg maa med Skam bekjende, at jeg først for en to—tre Aar siden kom til at læse en hel Bog af Alvilde Prydz, — det var „Drøm“, som da faldt mig i Hænderne. For dem, der kjender lidt til vore eiendommelige literære Forhold, er dette ikke saa uforklarligt endda. I vore Aviser er Literaturen ingen daglig og heller ikke nogen kjærkommen Gjæst; viser den sig leilighedsvis der, bliver den i Regelen behandlet de haut en bas, — enten nu vedkommende strenge Dommer netop er sluppet ud af Skolen, eller efter et langt virksomt Liv er vendt tilbage til Barndommens glade Uansvarlighed og Overmod. Det er en ren Undtagelse blandt norske Kritikere, at træffe paa en kyndig og forstaaelsesfuld K unstelsker, — de stakkels Forfattere er prisgivet Tilfældets Luner. Men nok om det. Da jeg havde læst „Drøm“, trængte jeg ialfald ikke længer nogen Hjælp af den norske Kritik. Den Bog talte for sig selv, talte om en ensom, ærlig Sjæl, der ubekymret om Døgnets skiftende Moder og vekslende Krav var gaaet sin egen Gang . . . ad den snevre og vanskelige Sti, som fører ned i Menneskelivets Dybder. Her var endelig en, som ikke nøied sig med at fange det smukke glitrende Stemningsspind, der blomstrer og visner i Øieblikket, men som havde grublet og tænkt, og søgte uden Afladelse at løse Problemet om Personlighedens

frie Udfoldelse og skabe et Menneske i sit Ideals Billede.“

Carl Nærup nævner i sin gjennomgåelse av Alvilde Prydz's forfatterskap hendes „naive ungdomsarbeide“ *Agn og Agnar* som i „formel Henseende stod . . høit . . over det vanlige Debut-Niveau“ og hvis stil, trods alt „var stemplet med det Selvstændighedens Præg, der er Kjendetegnet for Alvilde Prydz's Prosa“.

I *Moll og Underveis* indeholdt „Tanker nok for et helt Livs Produktion“. Her fremtræder forfatterinden „som den fuldt modne Skribent og Fortæller“. „*Lykke* betegner et avgjørende Vendepunkt i Alvilde Prydz's Udvikling.“

I denne bok angis „den stolte Parole for Alvilde Prydz's Forfatterskab“:

„Hvorfor er Revolutionerne aldrig lykkedes, hvorfor er alting gaat saa sent og seigt? Det er fordi der har været for faa Mennesker det, simpelthen: Massen har været Dyr. Derfor siger jeg, lad os bare vente lidt med det suveræne Folks Opdragelse, der er noget der maa gaa forud, det er det suveræne Menneskes . . . Det er forholdsvis en Opdagelse det med *Mennesket*, en Opdagelse man stadig har gjort og stadig har glemt; man blev gjort til Græker, Romer, Franskmand, nu skal man endelig gjøres til Menneske, nu først . . .“

„Efter *Lykke*“, fortsætter Carl Nærup, „fulgte Slag i Slag de tre dybe og vægtige Romaner „Paa Fuglevik“, „Mennesker“ og „Drøm“.“

Om slutningen av *Paa Fuglevik* uttaler Carl Nærup:

„Jeg kjender ikke mange Skildringer i norsk Literatur, der rummer en saa stor og gribende Stemmning som Mødet mellem de to Ungdomsvenner. . .

Det er Livets ubønhørlige, grusomme Ironi stillet frem for os med en overlegen inderlig Humor, saa vi gjemmer den tyngste Sandhed i vort Hjerte uden at føle Bitterhed. Mon vi ikke her staar ved et Punkt, hvor Kvinden er bedre Psykolog end Manden?“

Efter en delvis polemiserende omtale av *Mennesker* og *Drøm* gir Carl Nærup en henført karakteristik av Gunvor Thorsdatter:

„Som Hav og Himmel er hun, denne Mor til Hærø . . stor og skjøn og ubøielig . . en Idealskikkelse, en Inkarnation af Kvindens rige, moderlig ømme og sterke Kjærlighedsevne, og hendes stolte Trofasthed og stille Magt og Myndighed. Hun hører visselig Jorden og Virkeligheden til, — med enkle klare Linjer er hun sat ind i den store mægtige Natur hvor hun har hjemme; men vi føler ogsaa, hvordan hun ligesom vokser ud over disse vide Grænser, bort fra Savnets og Længselens Land, til det fredfulde Hinsides, hvor Livets Smerte faar sin Forsoning.“

Trods en i enkelte retninger vel naturalistisk bundet kunst- og livsopfatning betegner denne vurdering av Alvilde Prydz's forfatterskap noget av en bedrift i 1890-årenes unge norske kritik i dens for-

domsfri opfatning og klare energiske fremhæven av blivende værdier i Alvilde Prydz's livsindsats. —

„Hvorfor — ja, hvorfor har Kvinnerne ikke samlet sig om denne mærkelige Bog?“ spurte Bjørnstjerne Bjørnson i 1894 i sin artikel om *Drøm i Verdens Gang*.

Hvorfor har ikke Norges kvinder samlet sig om Alvilde Prydz's forfatterskap, spørres der i den ovenfor nævnte artikel i *Nylænde* for 15. april 1905 — Alvilde Prydz som „i en række intime psykologiske analyser, hvis friskhed skal søge sin mage i vor litteratur, har . . . leveret de mest værdifulde aktstykker til skildringen af den norske kvindes historie i den sidste menneskealder, aktstykker som ingen der vil studere norsk aandsliv og kulturhistorie fra 1870 og opover godt kan gaa forbi . . .“

Artikelen slutter med en indtrængende appel til samtidens norske kvinder om at være vaakne overfor de aandsværdier de eier i sin midte.

Vi mangler samfølelse:

„Skal den store nationale bølge, som i disse tider løfter landet, gaa sporeløst over de norske kvinder?“

Skulde vi ikke kunne lære at *samle* os, vi ogsaa, og selv ta imod, hvad der af begge hænder blir git os, *selv* takke for det, *selv* dygtiggjøre os gjennom hvad vi fik til de opgaver, som overalt venter os?

Sandelig, det var ikke fortidligt, at vi begynder!

Det er bare én maade, hvorpaa den aarelange forsømmelse ligeoverfor Alvilde Prydz kan bødes: Vi maa gjøre os bekendt med hendes digtning, bog for bog, fra *Agn og Agnar*, den allerførste, til hendes sidste, skjønnne drama *Undine*. Først herigjennem kan vi faa fat paa de store linjer i hendes livsarbeide. Og bag hendes ærlige, virkelighedsfyldte kunst, bag den aandrige, satirisk tilspidsede polemik mod tidens smaa tanker og trange syn, bag de intimt udførte sjælemalerier, bag de fint stemte naturskildringer, bag al denne rigtstrømmende, syngende lyrik, vil vi lidt efter lidt skimte en personlighed, høireist og rank som meget faa, et sind, saa stærkt, at det aldrig bøied af, naar det gjaldt sandhed og ret, et intuitivt psykologisk skarpsyn, en luende, kunstnerisk modtagelighed for indtryk og stemninger, men først og sidst et hjerte, som i al sin rigdom aldrig blev træt av at elske og lide og *tro* tvers igjennem alt.“ —

End utlandet?

Hvilken mottagelse fik Alvilde Prydz utenfor Norges grænser, efterhvert som hendes digtning blev kjendt?

Blandt hendes efterladte papirer findes der aktstykker som kaster lys ogsaa over dette spørsmål.

Det bekjendte svenske tidsskrift *Idun* bringer allerede i 1895, 22 febr., en interessant oversigt over Alvilde Prydz's liv og verker, som begynder med nogen interiører fra hendes første ophold i Paris vinteren 1889—90, rørende vidnesbyrd om hendes

lykke over at være dernede, om hendes skjønhets-hunger og det mot, den humor hun tok de kummerlige livsvilkår med. Forfatteren (fru Anna Bugge Wicksell) fortsætter:

„Alla tilfällen till utveckling och bildning, som de stora kultursamhällena erbjuda, har hon gripit och njutit med en girigs begär. Alt kunde hon hinna med . . . .“

Det er lätt att skjønja i hennes senare författarskap, at hon sett mycket af lifvet och på nära håll. Det är i hennes böcker en summa af lifserfarenhet, som ibland kommer en att tänka på Georg Elliot.

Man får något af detta intryck af mogenhet, af lefnadsvisdom som gör den engelska författarinnan så tilldragande att läsa. Det är samma vidd i lifsåskådningen, samma öfverlägsna och derfor milda uppfattning . . . ,“

Endda sterkere lovord har det finske tidsskrift *Nutid* (1898, nr. VI—VII).

Utenfor Norges grænser virker Alvilde Prydz's digtning med hele sin oprindelige naturfriskhet og kraft — som en åbenbaring:

„Ändtligen en, som känner kvinnorna och för-mår skildra dem“ är det första man ovilkorligen utropar efter att hafva läst något af den norska författarinnan Alvilde Prydz' arbeten. Här får man stifta bekantskap med lefvande, värkliga, varmbloediga väsen, utan att störas af falska toner, eller omöjliga färgsammanställningar.

Och man är till mods som om man plötsligt

kommit ut i Guds natur och fått frisk luft i lungorna, efter att länge hafva dvalts i en indstängd kammaratmosfär. Men det är icke allenast de mästerligt utförda kvinnotyperna, som väcka ens beundran, utan lika mycket den fulländade tekniken, den vida lifsåskådningen, den fina lyriken i framställningssättet. Man känner sig stå ansikte mot ansikte med en författerinna af „Guds nåde“, en af andens få utvalda, en prästinna i diktens tempel.“

Kampen mellem Helene Ørn og Knut Gripp „ . . . är gripande skildrad, man lider med hvar desse parterna, ty man känner sig icke kunna förebå dem något; de måste endast bära följderna af et enda från barnåren insupet olika åskådningssätt. Det är en gammal och en ny tid som här bryta sig mot hvarandra tills den nya får öfvertaget.“

Gunvor Thorsdatter kan med rette betegnes som „*det tjugonde århundradets kvinna*“,*) og boken selv er „ett så helgjutet konstvärk, att det icke finns nogen författare i samtiden, för hvilken det icke skulde vara en ära, att hafva skrivit den.“

Gunvor „drømmer om en ny tid med mera sol och starka människor . . .“ „De kommer til at strække til for hinanden, naar de faar lært at bevare sit hjerte fremfor det som bevares.“

„Dessa ord kunna äfven betecknas som Alvilde Prydz' egen trosbekännelse. *Det är på denna nya*

---

*) Fremhævet her.

tids tillkommelse hon arbetar och inlägger hela sin personlighet, sin konstnarssjäl.*)

Man har nästan lust att afundas Norge, som till raden af sina stora författarepersonligheter, hvilka beherskat världslitteraturen, åter vunnit en tillökning, men samtidigt jublar man öfver de stora väckande tankar, den fond af skönhet och harmoni, som härigenom kommit mänskligheten til godo.“

I denne uforbeholdne anerkjendelse av *Gunvor Thorsdatter til Hærø* tar også dagspressen del.**)

Stockholms Dagblad skriver:

„Naturskildringarne äro redan i sig själfva mästerverk i kraft och storhet. Men framför alt verkar naturen dock just som bakgrund för och ram om de människor, som den i lika kraftiga som enkla drag skildrar. Naturen är det som har inspireradt detta storslagna epos. Den norska litteraturen har åter fått et stort namn.“

Og Aftonbladet hævder i en artikel fra dec. 1896 at „ . . . den redan förut så rika norska litteraturen i våre dagar har med detta arbete fått et nytt namn af første rang att inskrifva i sina annaler.“

I de nærmest følgende år blev Alvilde Prydz's

---

*) Fremhævet her.

***) De i det følgende anførte kritiker citeres efter min artikel i *Nylænde* fra 1905, da jeg fik adgang til at ta avskrifter av forskjellige avis- og tidsskrift-utklip, dengang i Alvilde Prydz's eie, nu desværre tapt.

bøker oversat til svensk, finsk, tysk, hollandsk og fransk.

Og da den finske litteratur for blinde skulde økes med en oversættelse fra samtidens moderne litteratur var det Gunvor Thorsdatter som blev valgt.

Der ligger noget symbolsk i dette faktum, og det er få ting som har glædet Alvilde Prydz mer end at hun gjennom sin kunst fik lov til at lyse op for dem som i mer end én forstand levet på livets skyggeside.

Også i Tyskland blev Alvilde Prydz's verker mottat med stor anerkjendelse.

Dresdener Anzeiger skriver i november 1903: „Ohne Zweifel gehört sie zu den bedeutendsten Schriftstellerinnen ihres Landes. Namentlich ist keine vornehmer als sie. Von der Grösze ihrer Kunst legt der neue Romanen Zeugnis ab.“ (Det lovede Land, oversat av den kjendte Bjørnson-tolker professor dr. Heinrich Zschalig.)

Bladet fremhæver „die vorzügliche Charakterzeichnung“ og „die überlegene Sicherheit der Beobachtung“.

Også fransk kritik (Nylænde 1905, 15 april) har sterke lovord om Alvilde Prydz's digtning.

Om Gunvor Thorsdatter sier *Le Siècle* at den som et dristig fanemerke er sat langt forut på den vei utviklingen har at gå, og den franske kritiker *Brulât* betegner en av hendes bøker som sublim, en anden som merkelig i sin sterke originalitet. —

Den anerkjendelse som navnlig omkring år-

hundredeskiftet blev Alvilde Prydz tildel, kan ikke skygge over den kjendsgjerning at hun egentlig hele sit liv igjennem stod underlig ensom i norsk åndsliv.

Derfor skriver hun i et privatbrev, dette merkelige tilbakeblik over hendes liv få måneder før hendes død, som det endda er fortidlig at offentliggjøre i sin helhet, ord som disse:

„ . . . Har ikke Norges kvinder nogen følelse af at jeg har givet dem hele mit liv, min digtning har villet vise dem deres naturs adel, villet løfte deres sind og deres karakter, skape en ædlere kvindetype og derigjennem løfte mændene og hele samfundet. Den har arbeidet paa at skape mennesker iblandt os. Og den har rakt til alle, som har villet ta imot, gaver af livets skjønhed, af vort lands skjønne natur — prøvet at lære menneskene at se den — som en hjælp til at leve livet.“

I disse enkle, sanddru linjer har Alvilde Prydz selv karakterisert sin gjerning i norsk åndsliv. Og har vi norske kvinder været sene til at bringe vor tak — den vil komme efterhvert som vi får øinene op for hendes modige selvforglemmende livsindsats, efterhvert som forståelsen vågner for de umistelige livsværdier hendes digtning rummer.

FRA ET FJELD

Det er en mangesidig digtning vi her har fåt et utsyn over, en digtning som drog næring fra mangfoldige og rike kilder. Dette er også klart erkjendt av Alvilde Prydz's samtid.

„Jeg kjender ingen nulevende norsk skjønliterær Forfatter, hvis Bøger giver det Indtryk af høi Kultur og omfattende Læsning som Alvilde Prydz',“ skriver den norske kritiker *Carl Nærup* om hende i mars 1897.

Han fremhæver hendes reiser — „hun har besøgt Frankrige, Tyskland, England og Italien, og ude som hjemme levet i det bedste Selskab, det vil sige, altid været at finde hvor Aand taler til Aand — i Bibliotheker, Teatre, Kunstgallerier, Forelæsnings-sale . . .“

Alvilde Prydz's efterladte studiehefter bekræfter og belyser på en høist interessant måte denne uttalelse.

Man forbauses over hvad denne vidtspændende ånd har omfattet i sin utrættelige gransken og higen.

Alvilde Prydz viser sig at ha kontakt med ti-

dens videnskabelige forskning på vidt forskjellige områder — med et merkværdig djervt grep trækker hun ned til grundproblemerne, konstaterer den aktuelle problemstilling og søger sig undertiden selv, med dristig intuitionelt skarpsyn, fremover langs nye tankebaner.

Hun tangerer i sine verker matematiske, astronomiske, botaniske, psykologiske og filosofiske forskningsproblemer for ikke at tale om de literære — altid overordentlig intelligent og mangengang åndfuldt, undertiden overraskende selvstændig og personlig,

Hun studerer ikke bare antiken, citerer Platon, Aristoteles og Xenofon — men også Østens urgamle visdom, Østens kulturværdier.

Rundt omkring i hendes studiehefter støter man på citater fra Østens hellige skrifter, på sammenligninger mellem Østens og Vestens kulturvurderinger og livsvaner som viser stor fordomsfrihet og vidsyn, en uafhængighet av nedarvede, hævdvundne opfatninger, et friskt, oprindeligt syn på fenomenene som ellers bare utmerker banebrytende forskere.

Men Alvilde Prydz's forskningsområde er fremforalt selve *menneskelivet* og *naturen*.

Hendes verker bærer vidnesbyrd om en intim natursans, om en rigdom av fine, selvstændige naturiagttagelser, men først hendes studiehefter fortæller om den videnskabelige grundighet Alvilde Prydz gik tilverks med.

Hun går systematisk frem, samler i *ett* hefte

hvad hun har læst sig til og selv iagttat av insek-tenes liv, i et andet indtryk fra planteverdenen, eller av himmelens skiftninger, solnedgange hun har set.

Ellers gir disse studiehefter i broget mangfoldighet hurtig nedtegnede glimt av menneskelig sjæls-liv, idéer som fødes, sandheter som dukker frem, tankelinjer som klarner.

Eller indtryk fra musik, slik som den påvirker en menneskesjel, en hastig karakteristik av enkelte av Beethovens og Bachs udødelige verker.

Og disse hefter indeholder — som tidligere nævnt en rigdom av citater fra verdenslitteraturen.

Det som gir disse citater, og i det hele Alvilde Prydz's studiehefter, deres ganske særegne interesse, det er det faktum, at man står ansigt til ansigt med de hemmelighetsfulde, vanskelig tilgjengelige ånds-processer, hvorav menneskeskikkelser fremgår og naturstemninger blir til, vi blir vidne til hvordan disse menneskeskikkelser og naturstemninger suger næring, vokser frem fra mangfoldig forgrenede livs-impulser.

Under hele rigdommen av indtryk som skitseres ned, mangengang i sterk forkortning, er Alvilde Prydz's ånd i uavbrudt skapende virksomhet.

Slik blir vi vidne til hvordan der efter særlig skjønne poetiske bilder av Shelley eller Keats, som Alvilde Prydz skriver av i sine studiehefter, pludselig kommer en karakteristik på norsk av Helene Ørn eller Gunvor Thorsdatter — eller hvor-

dan der like efter et pragtfuldt frihetscitat fra Shelley følger et utkast til en diskusion mellem Helene og Knut Gripp. —

Altid er det centrale livs- og skønhetsværdier Alvilde Prydz søger sig frem til, altid er det tilværelsens grundproblemer som optar denne dybt religiøse natur.

Hendes studiehefter gir gang på gang skønne glimt av et flammende religiøst frisind, et religiøst vidsyn som ingen stængende eller skillende murer kjender menneskene imellem.

Og hun hævder uavkortet den enkelte menneskesjæls suveræne frihet, når hun etsteds skriver:

„. . . Hver eneste menneskesjæl må selv finde sin vei frem mod det evige . . . må søkende sende sin anelse og længsel langt bortenfor denne jord.“

Det gjælder igjen at gi mennesket den høihet som trang kristen dogmatisme frakjendte det: „Gud er overalt. I mennesket og utenom (det). . .“

Kristendommen er . . i sit inderste væsen anti-kens fuldbyrdelse . . Evigheten tilstede i hver stund af livet . . .“

Og hun fortsætter:

„Livet i alle sine ytringer . . er . . hellig,“ hun taler om „det fysiske som det psykiske livs hellighed . . . (Vi må) indforlives med alnaturens — selv (bli) et moment af alnaturen. Livet er en gudstjeneste, (en) utvikling fra mørke til klarhet, fra klarhet til klarhet . . .“

Alvilde Prydz nævner etsteds den „anelsens

styrke som uten at tænke styrter sig ind i *altet*“, og hun nedskriver på næste side denne appel, som kan være et citat fra en kristen mystiker eller fra østerlandsk literatur; eller også tanker som lever i en av de menneskeskikkelser hun bar på like ind i døden:

„Tag ikke glæden fra dyrene, sæt eder ikke op mot Guds tanke . . . *elsk* hele Guds skabning, hvert litet sandkorn, hvert litet blad, hver solstråle . . . elsker du hver ting, da vil du naa frem til Guds mysterium i tingene.“

„Hvis du kan elske er du reddet,“ skriver Doris Rein i *Drøm* til Brit som holder på at gå under i sit hjertes bitterhet.

Her klinger grundakkorden i Alvilde Prydz's digtning.

I det tidligere nævnte interview med Anna Hvoslef karakteriserer Alvilde Prydz russerne som de fødte kvindeskildrere.

„Deres race har ærbødighed for hjertet, det er deres styrke — de germanske mænd sætter hjer-
nen for høit.

Men hjertelivet er det første — det er godt at have forstand, men det er bedre at have hjerte.

Det store samfundsarbeide er gjort av de store hjerter.“

Alvilde Prydz så på livet med en mors blik.

Hun hadde en mors hjerte for det svake og hjelpeløse, for millionene, som kjæmper sig frem-
over i uvidenhet og nød.

Derfor var det hendes drøm at al hendes digtning skulde „hjælpe til at tænde Lys for dem der sidder i Mørket . .“ at den skulde „hjælpe henover de mørke veie . . mod *det* fremtidens land, hvor alt blir bedre, fordi man har lært at lade hinanden lide mindre.“ —

Over al lidelse, over al jordens nød stiger gennem hele Alvilde Prydz's tunge personlige livskamp og hele hendes varme, modige digtning troen på *det godes* endelige seier.

I diktet *Fra et Fjeld* skriver hun:

Fager er Jorden!

Jeg saa Lyset strømme, Glæden stige! . . . hørte den bruse og skumme, hørte den juble! . . .

Fager er Jorden!

Nei, Jorden er grufuld!

Jeg saa Mørket — og Angester og Ve over stormsorte

Have . . .

Jeg saa Lidelsens dybe Dyb. Jeg hørte Nøden stige, Smerter klage, Sjele gaa under i Nat og Død!

Grufuld er Jorden!

Langt udover Jorden saa jeg!

Og jeg saa at Menneskene var ikke Brødre . . . at Kjærlighed ikke var Livets Herre, ikke Lyset paa Veien frem!

Jeg saa at Menneskene har ikke fundet Lyset — det varme straalende, det sterke seirende —
der strømmer ud i de store Øder
og viser Veien! . . . De har
ikke fundet det endnu. Der er koldt
og mørkt mellem dem! —
Vefuld er Jorden!

Ak nei, fager er Jorden!
Jeg saa Lyset strømme. Glæden stige! . . . hørte den
bruse og juble! Godheden hørte jeg komme: stille,
modig, mægtig seirende! . . . . .
Herre Gud! Fager er Jorden.

Alvilde Prydz hvis modige, selvforglemmende pionerarbeide det her er git et omrids av, vil leve videre i sit folks bevissthet.

Hun vil leve og gjøre sin gjerning, helt til det virkeligjøres på jorden, det broderskapets og retfærdighetens rike som alle jordens seere og profeter har forkyndt og som *kommer*, så sikkert som dag følger nat.

Log and at the same time
various other things
for the purpose of
the same.

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

INDHOLD

	Side
Til Nordens Kvinder	5
Forord	7

Første kapitel: Barndom og ungdom.

I. Barndom	13
II. Ungdomsminder	21
III. Kjærlighetsliv	29
IV. Lyriske forsøk	34
V. Novellistiske forsøk	56

Andet kapitel: Trængsels-aar.

I. Mørketid	69
II. Begyndende digtning	78
III. Indre liv	86

Tredje kapitel: Fra Agn og Agnar til Gunvor Thorsdatter.

I. Præludier	99
II. Lykke — Paa Fuglevik	107
III. Mennesker — Drøm	118
IV. Indslag fra Shelley	130
V. Gunvor Thorsdatter til Hærø	133

Fjerde kapitel: Senere digtning.

	Side
I. Prosaskildringer	147
II. Drama	153
III. Lyrik	168
IV. Den uskrevne bok	173

Femte kapitel: Alvilde Prydz og hendes samtid.

I. Dansk og norsk kritik	181
II. Bjørnstjerne Bjørnson og Alvilde Prydz	189
III. Samtidens vurdering hjemme og ute	200
<i>Fra et Fjeld</i>	217

839.9 P956h

1 ex

Deichmanske bibliotek

Reglementets § 11.

Låntagerne er pliktige til å erstatte bøker, de ødelegger eller taper, samt til å godtgjøre efter bibliotekets skjønn den skade som er påført bøker, utlånt på deres kort. Et verk i flere bind må om fornødent fullstendig erstattes selv om bare et enkelt bind er tapt eller ødelagt.

Depotbiblioteket

76g1 91 691

i n 1925

1

Heber

Kvinde-
skikkelsen

m839.82
Prydz, A.